

รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพุทธยูเกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจ
ชุมชนในอีสานใต้

Developing agricultural management potential of Buddhist agriculturists for
the stability of the community economy in the South East

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

Yong Smart Farm: การจัดการเกษตร การปรับตัว ของพุทธยูเกษตรกรภายใต้ชีวิต
วิถีใหม่

Yong Smart Farm: Agricultural Management, Adaptation of Buddhist
Yong Farmers Under a New Normal

โดย

พระมหาถนอม อานนโท, ดร.

พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร.

ดร.กิตติธัช นาชัย

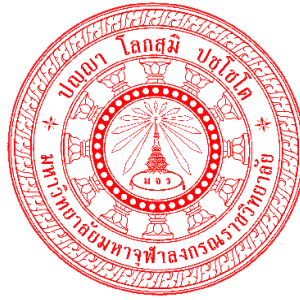
อาจารย์นิกร พลเยี่ยม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766090



รายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพุทธยูเกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจ
ชุมชนในอีสานใต้

Developing agricultural management potential of Buddhist agriculturists for
the stability of the community economy in the South East

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

Yong Smart Farm: การจัดการเกษตร การปรับตัว ของพุทธยูเกษตรกรภายใต้ชีวิต
วิถีใหม่

Yong Smart Farm: Agricultural Management, Adaptation of Buddhist
Yong Farmers Under a New Normal

โดย

พระมหาถนอม อานนโท, ดร.

พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร.

ดร.กิตติรัช นาชัย

อาจารย์นิกร พลเยี่ยม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766090

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

ชื่อรายงานการวิจัย:	พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชมูลุเกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้
ผู้วิจัย:	พระมหาถนอม อานนโท, ดร., พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร., ดร.กิตติธัช นาชัย และ นายนิกร พลเยี่ยม
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อเสริมสร้างพืชมูลุเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒) เพื่อพัฒนาพืชมูลุเกษตรกรด้านเศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น ดำเนินการโดยวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประชากรคือ พืชมูลุเกษตรกร ได้แก่ ๑) วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒) ชุมชนวัดตาไ้พลวง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ และ ๓) ชุมชนวัดปราสาทสูง ตำบลห้วยราช อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๔๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

ผลการวิจัย พบว่า

๑. การเสริมสร้างพืชมูลุเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและได้รับความรู้เพิ่มเติมช่วงที่เรียนระดับประถมศึกษา รวมทั้งจากประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการผลิตอาหารหรือประกอบอาหารจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในสวน มีการถนอมอาหาร การแปรรูปผลผลิตเกษตร การจัดการบ้านเรือน และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในบ้านและสวนให้สะดวกต่อการใช้ประโยชน์ ด้านธุรกิจเกษตร ส่วนมากจะเป็นการขายข้าวที่เป็นผลผลิตหลักของครอบครัวและเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง โดยการได้นำศาสตร์พระราชาคือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ มาประยุกต์ใช้ และต้องมีความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อเป็นช่องทางในการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ส่วนทักษะความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รับความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน ที่ได้พยายามถ่ายทอดทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ให้คนในชุมชนนำไปปฏิบัติ จนทำให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นมีความอุดมสมบูรณ์

๒. พัฒนาพืชมูลุเกษตรกรด้านเศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น การพัฒนาพืชมูลุเกษตรกรด้านเศรษฐกิจเกษตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่นบนพื้นฐานของหลักการเรียนรู้และหลักการมีส่วนร่วม และการพัฒนาตามศักยภาพความพร้อม และความต้องการของพืชมูลุเกษตรกรในพื้นที่ โดยใช้ระบบส่งเสริมการเกษตรที่มีการปรับปรุงให้เหมาะสม ส่งเสริมให้พืชมูลุเกษตรกรสามารถวิเคราะห์ตนเอง กำหนด

แผนธุรกิจของตนเอง และพัฒนาสู่ระบบกลุ่มการผลิตที่มีแผนการผลิตสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้การผลิตทางการเกษตรในลักษณะที่เกิดความยั่งยืน โดยมีการพัฒนาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น ทั้งโดยตรง คือ การใช้อย่างประหยัด การนำกลับมาใช้ซ้ำอีก การบูรณะซ่อมแซม การบำบัดและการฟื้นฟู การใช้สิ่งอื่นทดแทน การเฝ้าระวังดูแลและป้องกัน และโดยทางอ้อม คือ การพัฒนาคุณภาพประชาชน การใช้มาตรการทางสังคม และกฎหมาย ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ช่วยกันดูแลรักษาให้คงสภาพเดิม ส่งเสริมการศึกษาวิจัย และการกำหนดนโยบายและวางแนวทางของรัฐบาล

Research Title: Developing agricultural management potential of Buddhist agriculturists for the stability of the community economy in the South East.

Researchers: Phramaha Thanom Ananto, Dr., Asst.Prof.Dr.Poj Suvajo

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Buriram Buddhist College

Fiscal Year: 2566 / 2023

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objectives of this research are 1)

The research results were found that

1.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา และตรวจสอบแก้ไขรายงานการวิจัยอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้เนื้อหาของการวิจัยนี้ชัดเจนสมบูรณ์มากขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาช่วยตรวจสอบเครื่องวิจัย ซึ่งประกอบด้วย พระครูสุธีกิตติบัณฑิต,รศ.ดร., พระสุวรรณเมธาภรณ์,ผศ.ดร. และ รศ.ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจทานแนะนำแก้ไขให้แบบสัมภาษณ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน และประชาชนที่พุทธยุวเกษตรกรทั้ง ๓ แห่ง ที่ให้ร่วมมือและความเมตตาในการเก็บข้อมูลการวิจัย

คุณค่าและประโยชน์ที่พึงมีของงานวิจัยฉบับนี้ขอมอบบูชาพระคุณบิดา-มารดา และพระคุณของครูอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ ประสาทวิชาความรู้และจริยธรรมอันดีงาม และขอขอบพระคุณ มา ณ โอกาสนี้

พระมหาถนอม อานนโท (ชิตรัมย์), ดร. และคณะ

๓๐ กันยายน ๒๕๖๖

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภูมิ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง	๗
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน.....	๑๑
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร	๑๙
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี	๒๘
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.....	๓๓
๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๐
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	๔๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๔๔
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๔๕
๓.๓ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๔๖
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๔๖
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๔๗
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๘
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย	๔๘

บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย..... ๔๙

 ๔.๑ การเสริมสร้างพุทธยุวเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๔๙

 ๔.๒ พัฒนาพุทธยุวเกษตรกรด้านเคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น..... ๕๖

 ๖.๓ องค์กรความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ๖๐

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ๖๓

 ๕.๑ สรุปผลการวิจัย ๖๓

 ๕.๒ อภิปรายผล ๖๗

 ๕.๓ ข้อเสนอแนะ ๗๓

บรรณานุกรม ๗๔

ภาคผนวก

 ผนวก ก หนังสือแนะนำ..... ๘๐

 ผนวก ข แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์

 ผนวก ค ภาพประกอบ

 ผนวก ง การนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์..... ..

 ผนวก จ บทความวิจัย..... ..

ประวัติผู้วิจัย

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาคเกษตรมีบทบาทความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก เป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงชาวโลก ก่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาหาร เป็นฐานวัตถุดิบ ให้กับภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ สร้างรายได้ให้กับประเทศ รวมทั้งยังเป็นวิถีชีวิต แหล่งภูมิปัญญา และวัฒนธรรมที่สืบมา การพัฒนาภาคเกษตรให้ยั่งยืนจึงถือเป็นหัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อย่างไรก็ตาม ๑๕ ปีที่ผ่านมา ภาคเกษตรประสบกับกระแสการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านเศรษฐกิจและสภาพภูมิอากาศส่งผลต่อโอกาสการพัฒนาโดยรวม ดังนั้น จึงจำเป็นที่ทุกภาคส่วน จะมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนในอนาคตอย่างเป็นรูปธรรม แก้ไขปัญหาอุปสรรคเดินหน้ารุกอย่างเป็นระบบควบคู่กับภาคอื่น เพื่อความก้าวหน้าอย่างพอเพียงและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันไปพร้อมกัน โดยคำนึงถึงคนในภาคเกษตรให้เกื้อหนุนกัน ทั้งเกษตรกร ผู้ประกอบการ นักวิจัย และสถาบันการเงิน ซึ่งภาครัฐเป็นหน่วยงานอำนวยความสะดวกอย่างเป็นระบบ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๒๕๕๔)^๑

บริบทของภาคเกษตรในปัจจุบัน เป็นรูปการทำการเกษตรแผนใหม่ที่รับเอาวิธีการที่เต็มไปด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ทำให้เกษตรกรต้องเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากระบบการผลิตแบบเลี้ยงตัว (Self-sufficient economy) หรือเกษตรแบบดั้งเดิม ให้กลายเป็นระบบการผลิตแบบเลี้ยงตลาด (Market economy) เปลี่ยนแบบแผนการผลิตเดิมชนิดพึ่งตนเอง (Self reliance) ให้กลายเป็นชนิดพึ่งคนอื่น หรือพึ่งระบบภายนอก คือพึ่งทุน พึ่งเทคนิค และพึ่งนโยบายและเปลี่ยนวิถีชีวิตเดิมของเกษตรกรแบบจากการเป็น “ผู้รู้ทาง” ในการตัดสินใจเกี่ยวกับผลผลิตและการดำเนินชีวิต ให้กลายเป็น “ผู้หลงทาง” ไปกับกระแสความซับซ้อนของกลไกการผลิตและการตลาด (พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี, ๒๕๔๖)^๒

ภาคเกษตรกรรมเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีปัญหาความยากจนสูงที่สุด โดยสัดส่วนแรงงานยากจน ในภาคเกษตรกรรมสูงถึงร้อยละ ๑๑.๔๓ ในปี ๒๕๖๔ ขณะเดียวกัน ยังเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีจำนวนคนจนทำงานอยู่เป็นจำนวนมากถึงร้อยละ ๖๕.๗๖ อย่างไรก็ตาม สัดส่วนดังกล่าวลดลงจากปี ๒๕๖๓ ที่มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ ๖๗.๔๗ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากจำนวนคนจนที่มีงานทำโดยรวมลดลง รวมถึงแรงงานในภาคเกษตรบางส่วนอาจกลับไปทำงานในสาขาเดิมที่เคยทำในช่วงก่อนที่มีการแพร่

^๑ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙), สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ตุลาคม ๒๕๕๔: ก.

^๒ พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี, การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของชาวนา จังหวัดสุพรรณบุรี : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖: ๒๑๖.

ระบาดของโควิด-๑๙ อาทิภาคบริการและภาคการผลิต ซึ่งมีสัดส่วนของคนงานที่ทำงานอยู่ในภาคนี้ ร้อยละ ๑๙.๐๓ และ ๗.๙๓ เพิ่มขึ้นจากปีก่อนที่อยู่ที่ร้อยละ ๑๘.๐๕ และ ๕.๗๙ ตามลำดับ ขณะที่ภาคก่อสร้างมีสัดส่วนของคนงานที่ทำงานอยู่คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๒ การที่คนงานส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรมมาโดยตลอด ชี้ว่าปัจจุบันการแก้ไขปัญหาในภาคเกษตรกรรมยังอาจไม่ตรงจุด ซึ่งเกษตรกรไทยยังมีปัญหาหลายด้าน ทั้งในด้านการผลิต ไปจนถึงการขาย อาทิ การขาดแคลนที่ดินทำกิน การเข้าถึงระบบชลประทาน ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำไม่คุ้มค่างบต้นทุนการผลิต รวมทั้งองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๕)^๓

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นแหล่งผลิตพืชเศรษฐกิจหลักของประเทศ แต่รูปแบบการผลิตยังอาศัย น้ำฝนเป็นหลักจึงมีผลผลิตภาพต่ำ โดยในปี ๒๕๖๐ ผลผลิตภาคเกษตรมีมูลค่า ๒๙๒๓๖๘๘ ล้านบาท พืชหลัก ของภาคได้แก่ ข้าว อ้อยโรงงาน และ มันสำปะหลัง โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดของประเทศ ส่วนใหญ่ปลูก ข้าวหอมมะลิ ๑๐๕ ในพื้นที่ตอนกลางและตอนล่างของภาค โดยเฉพาะพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ครอบคลุมพื้นที่ จังหวัดยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด และทุ่งสัมฤทธิ์ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา และบุรีรัมย์ โดยผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ในภาพรวมต่ำกว่าระดับประเทศ เนื่องจากทำการเกษตรแบบดั้งเดิมใช้สารเคมีสูง ซึ่งในแต่ละปีมีการนำเข้าวัตถุอันตรายทางเกษตร เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า ๓ พันล้านบาทต่อปี เป็นภาค ที่มีพื้นที่ปลูกอ้อยและมันสำปะหลังมากที่สุดของประเทศ โดยอ้อยส่วนใหญ่ปลูกในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ และอุดรธานี และมันสำปะหลัง ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ และอุดรธานี สำหรับพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ มีแนวโน้มขยายพื้นที่มากขึ้น ปัจจุบันแหล่งปลูกข้าว อินทรีย์ในประเทศไทยร้อยละ ๘๐.๐ อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ (จังหวัดยโสธร สุรินทร์มหาสารคาม ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด) และจังหวัดอุบลราชธานี ส่วนอีกร้อยละ ๒๐.๐ อยู่ใน ภาคเหนือตอนบน ตลาดข้าวอินทรีย์ ส่วนใหญ่ส่งออกต่างประเทศ โดยเฉพาะสหภาพยุโรป (คณะกรรมการบูรณาการนโยบายพัฒนาภาค (ก.บ.ภ.): ๒๕๖๒)^๔

ปัจจุบันประเทศไทยเป็นผู้ผลิต ผู้ส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่สำคัญของโลก แต่ที่ผ่านมาผลผลิตสินค้าเกษตรและอาหารยังไม่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคเท่าที่ควร เนื่องจากมีสารเคมีตกค้าง มีศัตรูพืชและจุลินทรีย์ปนเปื้อน ทำให้คุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิตไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากลและมาตรฐานของประเทศผู้นำเข้า ดังนั้น ควรส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย ตามระบบการจัดการคุณภาพ หลักปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) ซึ่งเป็นระบบที่ป้องกันหรือลดความเสี่ยงของอันตรายที่เกิดขึ้นในสินค้าเกษตรและอาหาร และเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการทำการเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีและปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนด โดยขบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค ปราศจากการปนเปื้อนของสารเคมี ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้

^๓ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี ๒๕๖๔, กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, ๒๕๖๕ หน้า ๑๕.

^๔ คณะกรรมการบูรณาการนโยบายพัฒนาภาค (ก.บ.ภ.), แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๕ (ฉบับทบทวน), มติ ก.บ.ภ. ครั้งที่ ๒/๒๕๖๒ วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๒: หน้า ๔-๕

ผลผลิตสูงคุ้มค่าการลงทุน การผลิตตามมาตรฐาน GAP ก่อให้เกิดความยั่งยืนทางการเกษตร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม (Modernfarm, ออนไลน์)^๕

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เกิดความกังวลว่าอนาคตไทยอาจขาดแคลนเกษตรกรที่มี ศักยภาพ ที่จะช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารของไทย ดังนั้นจึง จำเป็นต้องกระตุ้นและส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา และเยาวชนรุ่นใหม่ ตระหนักถึงความสำคัญของ อาชีพเกษตรผ่านกระบวนการ “ยุวเกษตรกร” ขึ้นทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยจะให้การ เรียนรู้วิชาการเกษตร เรียนรู้การเป็น ผู้ประกอบการ เรื่องกำไรขาดทุน ซ้อมขายไป เศรษฐศาสตร์ เบื้องต้น เรื่องไอที คอมพิวเตอร์ และเน้น เรื่องจริยธรรม และหลังจากที่ยุวเกษตรกรรวมกลุ่มกันแล้ว จะก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม สร้างสภาวะการณ์ เป็นผู้นำ ที่มีการร่วมกันสร้างกิจกรรมทาง การเกษตรทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ การดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ โดยเน้นการเรียนรู้จากการทำจริง และทำให้ดียิ่งกว่าดีที่สุด นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่าย ยุวเกษตรกรเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้กันด้วย ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวคาดว่าจะมี ยุวเกษตรกรกลับเข้าสู่ภาคเกษตร เป็นเกษตรกร ไม่น้อยกว่า ๓๐ เปอร์เซ็นต์ (วนารัตน์ คำกล่อมใจ, ๒๕๕๗)^๖

การพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรในอีสานใต้ต้องอาศัยเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ยึดในหลัก พุทธธรรม เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนไปสู่ความมั่นคง รวมทั้งการ นำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรม และเทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมบนฐาน ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์มาใช้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร มาประยุกต์ในการ ขับเคลื่อนการ พัฒนางานส่งเสริมการเกษตรซึ่งก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือทั้งในด้านเชิงธุรกิจ และสังคม นอกจากนี้การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรยังต้องคำนึงถึง การมีสุขภาวะที่ดีซึ่งต้อง อาศัยระบบการ ผลิตอาหารที่ปลอดภัยหรือระบบอาหารที่ยั่งยืน จะช่วยให้เกิดความมั่นคงด้านอาหาร ในระดับ ครัวเรือนและชุมชน มุ่งหวังว่าจะเกื้อหนุนให้เกิดความเข้มแข็ง แก่เกษตรกรรุ่นใหม่ สามารถพึ่งพา ตนเองได้ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาทางการเกษตรและสังคมเกษตรกรอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนต่อไป (ฉัฐสิณี หาญกิตติชัย และ ชาตรี บุญนาค, ๒๕๖๓)^๗

ดังนั้นการศึกษาพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพยุวเกษตรกรสู่ความมั่นคงของ เศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ คณะผู้วิจัยมีการบูรณหลักพุทธศาสนาและปรัชญากับหลักการบริหาร จัดการโดยความร่วมมือของเครือข่ายประชารัฐ แผนบูรณาการการวิจัยนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ทาง วิชาการ และโมเดลองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และชุมชนเป็นประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

^๕ Modernfarm, Young Smart Farmer คืออะไร?, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.mitrpholmodernfarm.com/news/2020/04/young-smart-farmer-คืออะไร>, สืบค้นเมื่อ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๖.

^๖ วนารัตน์ คำกล่อมใจ, การจัดการกระบวนการเรียนรู้กลุ่มยุวเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โรงเรียนชุมชนทมาป่า ตำบลทมาปาง อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, รายงานการวิจัย กลุ่มยุทธศาสตร์ และการปฏิรูปที่ดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุดรธานี, ๒๕๕๗ : ๒.

^๗ ฉัฐสิณี หาญกิตติชัย และ ชาตรี บุญนาค, การพัฒนาเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรสู่การเป็น เกษตรกรปราดเปรื่อง และองค์กรเกษตรกรต้นแบบ, วารสารเกษตร มสธ. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๓ : ๙๗-๑๐๘.

ประโยชน์เชิงนโยบายในระยะยาวที่จะบูรณาการเชิงปฏิบัติการเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับการบริหารการเกษตรของชาติต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อเสริมสร้างพหุวิทยุเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาพหุวิทยุเกษตรกรด้านเคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ การเสริมสร้างพหุวิทยุเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ พัฒนาพหุวิทยุเกษตรกรด้านเคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่นเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่องนี้จะครอบคลุมการพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพหุวิทยุเกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ ในการเสริมสร้างพหุวิทยุเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยศึกษาระบบนิเวศของชุมชน โครงสร้างประชากร และองค์ชุมชน ฐานทรัพยากรในชุมชน และ สถานการณ์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากร

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่ศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๓ ชุมชน คือ

- ๑) วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
- ๒) ชุมชนวัดตะไก่พลวง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
- ๓) ชุมชนวัดปราสาทสูง ตำบลห้วยราช อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร (Population) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

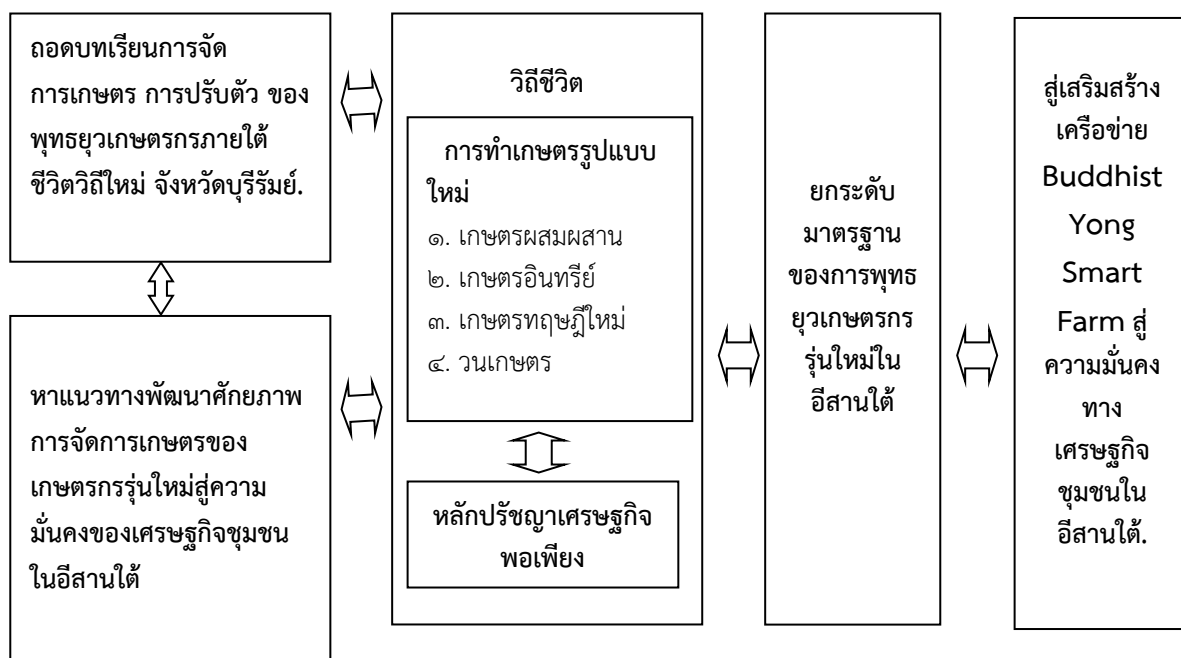
ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มนิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนา ผู้บริหารภาครัฐ ส่วนท้องถิ่น และ ตัวแทนชุมชน ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่จำนวน ๔ ชุมชนได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑. นิสิตและกลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา จำนวนชุมชนละ ๒๐ รูป/คน

๒. ชุมชนตาไก่พลวง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จำนวน ๑๐ รูป / คน
 ๓. ชุมชนวัดปราสาท ตำบลห้วยราช อำเภห้วยราช จำนวน ๑๐ รูป / คน
 รวมจำนวนทั้งสิ้น ๔๐ รูป / คน

๑.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพุทธยูวเกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้” ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง Yong Smart Farm: การจัดการเกษตรการปรับตัว ของพุทธยูวเกษตรกรภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากหลักคิดที่สำคัญ ไว้ดังต่อไปนี้



แผนภูมิที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๖ นิยามศัพท์ในการวิจัย

เคหกิจเกษตร หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการนำวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรและความเป็นอยู่ของครอบครัวเกษตรกรมาจัดการและบริการให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อปรับปรุงและ ยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

ธุรกิจการเกษตร หมายถึง การดำเนินงานทั้งหลายที่เกี่ยวกับการผลิตและการจัดจำหน่าย ปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร กิจกรรมการผลิตระดับครัวเรือน การเก็บรักษา การแปรรูป การจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรและผลิตผลพลอยได้จากสินค้าเกษตรยุวพุทธเกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์

Young Smart Farmer (YSF) หมายถึง เกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นโครงการที่กรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ริเริ่มโครงการขึ้นมา มีเป้าหมายที่จะพัฒนาคนรุ่นใหม่ที่มีใจรักการเกษตร ให้รู้จักบริหารจัดการการเกษตรด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพราะเชื่อว่าคนรุ่นใหม่มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถต่อยอดไปสู่การเป็นผู้ประกอบการที่สามารถพึ่งพาตนเอง และเป็นผู้นำทางการเกษตรในท้องถิ่นสืบต่อรุ่นพ่อรุ่นแม่ได้

การจัดการเกษตร หมายถึง การปฏิบัติกับที่ดินเพื่อให้เกิดผลผลิต ทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การทำประมง และการเกษตรผสมผสานโดยอาศัยความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และเงินทุน เพื่อให้พืชและสัตว์เจริญเติบโตให้ผลผลิตต่างๆ ของกลุ่มพุทธยุวเกษตรกรจังหวัดบุรีรัมย์ รวมทั้งระบบการเกษตรที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิตเกษตรกร กระบวนการผลิต และการจัดการทุกรูปแบบ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ ซึ่งนำไปสู่การพึ่งตนเอง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค

พุทธยุวเกษตรกร หมายถึง เด็กและเยาวชนที่นับถือพระพุทธศาสนา ในจังหวัดบุรีรัมย์ มีอายุ ๑๐ – ๒๕ ปี ซึ่งอยู่ในวัยที่เต็มไปด้วยพลังทั้งทางกาย พลังที่จะเรียนรู้ พลังในการคิด พลังในการตัดสินใจ และพลังในการสร้างสรรค์ กำลังอยู่ในช่วงชีวิตที่สามารถพัฒนาเกษตรได้อย่างเต็มที่ เต็มพร้อมที่จะเผชิญโลกของการแข่งขัน และสามารถใช้ความคิดที่กว้างไกล มีความสนใจการเกษตร สามารถรับรู้สภาพความเป็นจริงในสังคมเกษตร เป็นผู้ที่สืบทอดอาชีพการเกษตรและพัฒนาการเกษตรในอนาคตอย่างมีจริยธรรม

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การที่เศรษฐกิจการเกษตรชุมชนในกลุ่มเป้าหมายจังหวัดบุรีรัมย์ มีความเจริญเติบโต พึ่งตนเองได้ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างสม่ำเสมอและยั่งยืน ชุมชนมีโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจการเกษตรที่เข้มแข็ง สมบูรณ์ และกระจายออกไปสู่ชุมชนอื่น เพื่อเอื้ออำนวยให้แก่การ ประกอบอาชีพต่างๆ ของคนในชุมชน

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้เสริมสร้างพุทธยุวเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑.๗.๒ ได้พัฒนาพุทธยุวเกษตรกรด้านเศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชมูลุเกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง Yong Smart Farm: การจัดการเกษตร การปรับตัวของพืชมูลุเกษตรกรภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mix-method) และวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างพืชมูลุเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพื่อพัฒนาพืชมูลุเกษตรกรด้านเศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- ๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๑.๑ ที่มาของแนวคิด

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด นานกว่า ๓๐ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหน่วยงานต่างๆ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่าง ๆ มาร่วมกันพิจารณากลับกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ในโอกาสต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง สรุปออกมาเป็นนิยาม ความหมายได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนะการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ทางสายกลาง คือวิถีการ หรือการกระทำที่พอประมาณ

บนพื้นฐานของควมมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกันซึ่งในที่สุดแล้วก็จะนำไปสู่การพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์^๑

๒.๑.๒ ความหมาย

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและ ภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการ ต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้าง พื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้าน วัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

ในทางเศรษฐศาสตร์ ความมีเหตุผลเน้นการคำนึงถึงผลลัพธ์ และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจ การกระทำ วิธีการ และเลือก ปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลที่ถูกต้องในระดับที่กว้างขึ้น เน้นการใช้ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ทั้งในปัจจุบันและผลที่คาดว่าจะเกิดจากการดำเนินนโยบาย ในอนาคตประกอบการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ความมีเหตุผลจึงเป็นปัจจัยที่เสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งและ ภูมิคุ้มกันที่ดีให้เกิดขึ้นในตัวเองโดยใช้ความรู้ และความรอบคอบในการ กลั่นกรองก่อนกระทำกรใด ๆ ความมีเหตุผลสามารถเติบโตได้ตาม กาลเวลา ด้วยการฝึกฝน แก้ปัญหา จากระดับจิตใจและความคิดต่อเหตุการณ์ภายนอกที่มีความผันผวนตลอดเวลา โดยคำนึงถึงผลของการ กระทำว่าอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องหรือไม่

ภูมิคุ้มกัน (Self-immunity) หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมี เงื่อนไข ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ๒ ประการ ดังนี้

^๑ ปรีศนา ตันติเจริญ, เรียนรู้ความพอเพียงจาก “พอ” ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์] แหล่งที่: <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER15/DRAWER052/GENERAL/DATA0000/00000261.PDF> (๑๕ ต.ค.๒๕๖๕)

๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต^๒

จึงกล่าวได้ว่าการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี เป็นแนวทางในการพัฒนาให้สามารถพึ่งตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน ลดความเสี่ยงเกี่ยวกับบรรณชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณและ สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียร และความอดทน สติ และปัญญา การช่วยเหลือเกื้อกูล และความสามัคคี โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับหลักวิชาการ ใช้การพิจารณาวางแผนและขั้นตอนการปฏิบัติอย่างรอบคอบ โดยตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต ใช้สติปัญญาและความเพียรในการดำเนินชีวิต

๒.๑.๓ หลักการสำคัญ

การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าใจถึงสภาพสังคมไทย ดังนั้น เมื่อได้พระราชทานแนวพระราชดำริ หรือพระบรมราโชวาทในด้านต่างๆ จะทรงคำนึงถึงวิถีชีวิต สภาพสังคมของประชาชนด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในทางปฏิบัติได้

แนวพระราชดำริในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

๑) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต

๒) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต

๓) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง

๔) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ

๕) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา^๓

๒.๑.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

องค์ประกอบของการพัฒนาจำเป็นต้องคำนึงถึงใน 4 ด้าน ได้แก่ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม อย่างเป็นองค์รวมคือไม่แยกส่วน แต่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นเหตุเป็นผลทั้ง 4 มิติ เราสามารถจำแนก รายละเอียดของแต่ละมิติได้ดังนี้^๔

^๒ ปรีศนา ตันติเจริญ, เรียนรู้ความพอเพียงจาก “พอ” ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์] แหล่งที่: <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER15/DRAWER052/GENERAL/DATA0000/00000261.PDF> (๑๕ ต.ค.๒๕๖๕)

^๓ ปรีศนา ตันติเจริญ, เรียนรู้ความพอเพียงจาก “พอ” ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์] แหล่งที่: <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER15/DRAWER052/GENERAL/DATA0000/00000261.PDF> (๑๕ ต.ค.๒๕๖๕)

วัตถุ หมายถึง วัตถุต่างๆ เชิงกายภาพ ที่มนุษย์สร้าง หรือ ประดิษฐ์ขึ้น เช่น วัตถุดิบ สิ่งของ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้ไม้สอย เสื้อผ้า อาหารที่อยู่อาศัยต่างๆ เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะผลิตไว้ใช้เองได้ หรือใช้วิธี แลกเปลี่ยนกันดังเช่นในอดีต ในยุคปัจจุบันก็สามารถซื้อหามาเพื่อบริโภค ได้โดยเงินทุนองค์ประกอบนี้ จึงเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจ หรือเงินทุนเป็นหลัก แต่ในกระบวนการผลิตวัตถุต่างๆ เหล่านี้ก็จำเป็นต้อง อาศัยทรัพยากรด้านอื่นๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด เป็นปัจจัยประกอบไปด้วย

สังคม หมายถึง สภาพการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ความสัมพันธ์ของคนในสังคม เช่น การไว้น้ำเชื่อใจกัน การช่วยเหลือ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีวินัย เคารพกฎเกณฑ์ ระเบียบ กติกาการอยู่ ร่วมกันในสังคมอย่างเคร่งครัด การมีกฎหมายและระบบยุติธรรมที่เชื่อถือ ได้ว่าเป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ การมีความผูกพัน รักใคร่ สามัคคี ประองตอง ของหมู่คณะและในสังคม การมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง เช่น ครอบครัวอบอุ่น เครือญาติสามัคคี การจัดระบบสวัสดิการทางสังคม ใน รูปแบบต่างๆทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อสร้าง ภูมิคุ้มกันที่ดีในยามวิกฤต ให้กับสมาชิกในสังคม เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็น องค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะมี ตัวอย่างให้เห็นอยู่ มากมายในหลายๆ ประเทศ ทั้งในอดีตและปัจจุบันว่า ปัจจัยทางด้านสังคม เป็น พื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการพัฒนา เพราะการพัฒนาไม่ว่าจะด้านใดๆ จะ ไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี หรือราบรื่น หรือไม่สามารณนำมาซึ่งประโยชน์ และความสุขอย่างต่อเนื่องได้ หากสังคมอ่อนแอ พื้นฐานจิตใจของคนใน สังคมไม่ตั้งอยู่บนหลักศีลธรรม กฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์คนไม่สามัคคีกัน

สิ่งแวดล้อม รวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ของ ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลกโดยรวม ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของ ทรัพยากรดินน้ำ ป่า แร่ธาตุ ความหลากหลายทางชีวภาพ ความเป็นปกติ ของภูมิอากาศ กระแส/ทิศทางลม คลื่น พลังงานแสงอาทิตย์ เป็นต้น ซึ่ง สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินี้ นอกจากจะเป็นปัจจัยการผลิตและบริการ แล้ว ยังเป็น สภาพแวดล้อมที่สำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิต และการดำเนิน ชีวิตของมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายบนโลก การใช้ประโยชน์จา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงควรเป็นไปด้วยความ เคารพและ ระมัดระวัง ด้วยความรับผิดชอบต่อคนรุ่นหลัง ที่จำเป็นต้องพึ่งพิง ทรัพยากรต่างๆ เหล่านี้ ในการดำรงชีวิตเช่นกัน

วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต และการดำรงชีวิต ซึ่งรวมถึงความเชื่อ ศาสนา ระบบคุณค่า ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมการกิน อาหารพื้นเมือง การอยู่ของผู้คน การ รักษาสุขภาพ การ แต่งตัว ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ การแสดง โบราณสถาน ต่างๆ เป็นต้น วัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างมากในการบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ ความเป็นตัวตน การดำรงอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายอย่างมีศักดิ์ศรี นอกจากวัฒนธรรมจะเป็นต้นทุนสำคัญ ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ทั้งในการผลิต การให้บริการ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณลักษณะเฉพาะ (Product identity/differentiation) ในระยะยาว การพัฒนาที่สมดุลนั้น ก็ควรสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ ค่านิยม ความเชื่อ ของคนในท้องถิ่น แล้วจึงค่อยๆ ต่อยอดพัฒนา ปรับปรุงให้เหมาะสมกับการ

๔ ปริศนา ตันติเจริญ, เรียนรู้ความพอเพียงจาก “พอ” ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์] แหล่งที่: <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER15/DRAWER052/GENERAL/DATA0000/00000261.PDF> (๑๕ ต.ค.๒๕๖๕)

เปลี่ยนแปลง ต่างๆอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้วิถีการพัฒนา สร้างความแตกแยก หรือ ความแปลกแยก ขึ้นในสังคม และในขณะเดียวกัน ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องมีการพัฒนาที่ดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของ ท้องถิ่น/ ชุมชน/ชนชาติ ไม่ให้ถูกกลืนหายไป

๒.๑.๕ กระบวนการ/วิธีการ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิดหลักการ และแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคลและองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสถานะแวดล้อม ความมีเหตุมีผลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง คือไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต โดยใช้ความรู้ต่างๆ อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม คือ รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี ละอายที่จะทำความชั่ว เกรงกลัวต่อผลจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือสังคม มีการแบ่งปัน ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นและชีวิตอื่นๆ เห็นความสำคัญของการร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน ร่วมสร้างสรรค์พลังในทางบวกอย่างรู้จักสามัคคี นำไปสู่การพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าที่สุดและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ เศรษฐกิจ สังคม ชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่างๆ^๕

๒.๑.๖ การประยุกต์ใช้

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเป้าหมายการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม และระบบนิเวศ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมไปถึงต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ต่อระบบทางธรรมชาติที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ทั้งในรุ่นนี้และรุ่นต่อไป ซึ่งศาสตร์ของพระราชาในเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวคิดที่ตอบสนองกับเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เป็นอย่างดี หากบุคคลและองค์กรนำเอาหลักความพอดีมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการบริหารจัดการ ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล มีความพอประมาณในการบริโภค และคำนึงถึงผลที่จะเกิดจากการกระทำอย่างรอบคอบแล้ว ก็จะเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และประชาคมโลกได้ (จิราญ อิศรางกูร ณ อยุธยา, ออนไลน์, 2561)

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

๒.๒.๑ ที่มาของแนวคิด

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเกิดจากการพัฒนาการเศรษฐกิจของโลกตามแนวทางทุนนิยม ได้ก่อให้เกิดปัญหาและผลเสียหลายประการแก่ประเทศที่กำลังพัฒนา และในขณะเดียวกัน การศึกษาค้นคว้าเศรษฐกิจชุมชนในหลายประเทศทำให้มีหลักฐานในเชิงประจักษ์ว่า แม้สังคมเศรษฐกิจจะได้ผ่านพัฒนาการมาแล้วหลายขั้นตอน นับแต่ชุมชนบุพกาลผ่านยุคเจ้าขุนมูลนาย ยุคการค้าอาณานิคม และการเติบโตของระบบทุนนิยม แต่ชุมชนหมู่บ้านก็ยังคงดำรงเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตน และยังมีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง เช่น การศึกษาชุมชนในลาตินอเมริกาของโฮเซ คาลอส มาเรียเตกี

^๕ ปรีศนา ตันติเจริญ, เรียนรู้ความพอเพียงจาก “พอ” ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์] แหล่งที่: <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER15/DRAWER052/GENERAL/DATA0000/00000261.PDF> (๑๕ ต.ค.๒๕๖๕)

การศึกษาชุมชนในประเทศอินเดียของมหาตมะคานธี และงานศึกษาเศรษฐกิจชุมชนไทยของฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ เป็นต้น^๖

การพัฒนาประเทศของประเทศไทยตั้งแต่ปีพ.ศ. 2504 มาจนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่า ประเทศไทยได้บทเรียนที่สำคัญ คือข้อที่ว่าแนวทางการพัฒนากระแสหลักนั้นมีปัญหา ไม่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ซึ่งทางออกก็คือควรส่งเสริมให้ชุมชนทำธุรกิจหรือสร้างเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของตนเอง แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนนี้จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจชุมชนให้แก่ชุมชน บางคนเรียกแนวคิดนี้ว่า "เศรษฐกิจพื้นฐาน" หรือ "เศรษฐกิจพึ่งตนเอง" หรือ "เศรษฐกิจชุมชน" ซึ่งอาจมีลักษณะและปรัชญา แนวคิดทิศทางเดียวกันแต่อาจจะมีรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกัน มีประเด็นที่สำคัญ คือมิใช่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของสังคม การศึกษา วัฒนธรรม ประชาธิปไตย สิ่งแวดล้อม จิตใจ ศีลธรรมและสุขภาพอนามัย

ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจพึ่งตนเองกับเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เนื่องจากเดิมชุมชนในชนบทอยู่ได้ด้วยตนเอง พึ่งพาอาศัยกัน พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ มีสายสัมพันธ์ในแนวนอนที่นำไปสู่การพึ่งพากัน จนกลายเป็นประเพณี วิถีชีวิตหรือระเบียบของชุมชน มีผลต่อการสร้างเศรษฐกิจชุมชน แต่เดิมเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพ เป็นการทำการมาหากินเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด บทบาทของเงินตรา มีน้อยมากและเมื่อเริ่มต้นยุคของการพัฒนา โครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งพาถูกแทนที่ด้วยโลกทัศน์ทุนนิยม เงินตราเข้ามามีบทบาทสำคัญในชุมชน ชนบทกลายเป็นแหล่งทรัพยากรและแรงงานสำหรับพัฒนาเมืองให้เจริญมั่งคั่ง ทั้งให้ชุมชน/ หมู่บ้านในชนบทล่มสลาย การต่อสู้เพื่อความอยู่รอดจนเป็นเหตุให้หลายชุมชนเกิดผู้นำตามธรรมชาติรวมตัวขึ้นมาช่วยเหลือตนเอง หันมาสะสมทุนที่เป็นทุนของชุมชนเพื่อการอยู่รอดร่วมกัน มีการพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนขนาดเล็กหรืออุตสาหกรรมครัวเรือนขึ้น ความสำเร็จของชุมชนเหล่านี้ช่วยให้ตนเองอยู่รอดและยังพัฒนาให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางวิกฤติเศรษฐกิจ เงินตรา (พิทยา ว่องกุล, 2542 : 8)

๒.๒.๒ ความหมาย

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง^๗ กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจกที่คนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของ เศรษฐกิจชุมชนมีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน อาทิวัฒนธรรม ประเพณี สภาพภูมิประเทศ ความหลากหลายทางทรัพยากรที่มีอยู่

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง^๘ วิธีการผลิตของกิน ของใช้ สินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความจำเป็น(need) และความต้องการ (want) ของมนุษย์ ด้วยปัจจัยทางการผลิตที่เอื้อต่อวิถีของชุมชน “ธุรกิจชุมชน” หมายถึง การรวมตัวกันทำการมาหากิน ทำมาค้าขาย สร้างรายได้ลด

^๖ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/01-01-02.html> (๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕)

^๗ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/01-01-01.html> (๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕)

^๘ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, เศรษฐกิจฐานราก, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://web.codi.or.th/development_project/20201125-20029/ (๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕)

ค่าใช้จ่าย โดยคนในชุมชน ของคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน “แผนธุรกิจชุมชน” หมายถึง การออกแบบการประกอบการของธุรกิจชุมชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพดังนั้น “แผนธุรกิจชุมชน” จึงหมายถึง การออกแบบแผนดำเนินการธุรกิจชุมชน ที่เกิดจากแบบจำลองทางธุรกิจที่เรียกว่า Community Business Model Canvas โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพของ Capacity Building ประกอบด้วย ยกระดับความรู้ (Knowledge : K) ทักษะ(Skill : S) เครือข่าย (Network : N) และการประกอบการ(Business model : B) หรือเรียกว่า การพัฒนา KSNB

โสภณ สุภาพงษ์ (๒๕๕๗: ๑)^๙ ได้ให้ แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไว้ว่า เป็นการใช้นโยบายของพุทธศาสนา “ตนนั้นแหละ เป็นที่พึ่งแห่งตน” แนวคิดนี้เห็นว่าฐานที่สำคัญที่สุดของคน คือ คนจำเป็นต้องกิน ต้องบริโภค ดังนั้นการผลิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุดของคน การค้าและการตลาดมีความสำคัญรองลงมา เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นต้องให้ชุมชนหรือเกษตรกรผู้ผลิตพึ่งตนเองให้ได้ ชุมชนต้องพึ่งพาตนเองให้ได้ และในท้ายที่สุดสังคมและประเทศจึงจะพึ่งตนเองได้ จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพภูมิศาสตร์และทรัพยากรของท้องถิ่นควบคู่ไปกับการ พึ่งตนเอง แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการค้า หากเกษตรกร สามารถทำการผลิตข้าว ปลา อาหาร ไร่กินในครอบครัวได้อย่างพอเพียง เกษตรกรจะเป็นฝ่ายกำหนดตลาดได้ว่าจะนำผลผลิตส่วนที่เหลือไปสู่ตลาดเมื่อไหร่ และสามารถกำหนดราคาเองได้ โดยมีแนวคิด คือ

๒.๑ ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการเอง

๒.๒ ผลผลิตมาจากกระบวนการชุมชน

๒.๓ ริเริ่มสร้างสรรค์จากชุมชน

๒.๔ ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น+สากล

๒.๕ เชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ (บูรณาการ)

๒.๖ กระบวนการเรียนรู้

๒.๗ การพึ่งพาตนเอง

ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์ (๒๕๕๗: ๑)^{๑๐} ได้ให้ความหมายไว้ว่า เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง เศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งปรารถนา คือกิจกรรมเศรษฐกิจทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับ ผลประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของ โดยการพัฒนาจากฐานของ “ศักยภาพของท้องถิ่น” หรือ “ทุนในชุมชน” ซึ่งรวมถึงเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พืชพันธุ์สัตว์ วัต ที่ดิน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยใช้กิจกรรมเศรษฐกิจสร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนพึ่งตนเอง ได้ ในขณะที่เดียวกันยังมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมพื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น หรืออีกนัยหนึ่ง เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ

^๙ โสภณ สุภาพงษ์. “เศรษฐกิจพอเพียงทางรอดสังคมไทย,” นิตยสารสารคดีครอบครัว (กันยายน) สำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการ. : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๗: ๑

^{๑๐} ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์. เศรษฐกิจชุมชน : ความหมาย ฐานคิด แนวทางปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพลังนิเวศและชุมชน. ๒๕๕๗: ๑.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (๒๕๔๘ : ๔๒)^{๑๑} กล่าวว่าแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนที่สำคัญ คือ ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกของครอบครัวยุคใหม่เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ความพอเพียง การพึ่งตนเองขึ้นอยู่กับการใช้แรงงาน เพราะแรงงานเป็นสิ่งที่ครอบครัวยุคใหม่มีอยู่โดยธรรมชาติ มีการพึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตัวเองและพึ่งกันเองในชุมชนก่อน หากจะมีการขายซึ่งเป็นขั้นตอนที่สูงขึ้นก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งดังที่กล่าวมาข้างต้น คือเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งที่ฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมในระบบทุนนิยม ดังนั้นจึงหลุดออกจากสังคมและวัฒนธรรมแล้วหวนกลับมาทำลายสังคมวัฒนธรรม

๒.๒.๓ หลักการสำคัญ/ความสำคัญ

เศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญคือ^{๑๒} ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวยุคใหม่เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการอยู่รอดของครอบครัวยุคใหม่ต่อความพอเพียง และต่อความสามารถในการพึ่งตนเอง ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง มีพลวัต และสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเองได้ พัฒนาเคียงคู่ไปกับพัฒนาการของระบบทุนนิยม

หลักการสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนวางอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลายเพราะความหลากหลาย คือธรรมที่สังเกตได้จากธรรมชาติย่อมจะมีลักษณะที่หลากหลายเสมอ เพราะความหลากหลาย คือหลักประกันของความอยู่รอดและความมั่นคงของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด เกษตรกรไทยในอดีตก็เน้นการเพาะปลูกพืชหลากหลายชนิดเพื่อเป็นหลักประกันของผลผลิต การปลูกพืชเชิงเดี่ยวจึงเป็นการผลิตที่ผิดธรรมชาติ ในแง่ของสังคมและวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน การดำรงอยู่ร่วมกันของคนต่างกลุ่มต่างวัฒนธรรมจึงมีการนำเอาแนวคิด ความเชื่อ การแก้ปัญหาประยุกต์ใช้ในสังคมที่อยู่ร่วมกันในแง่ของระบบเศรษฐกิจ การผลิตในภาคเกษตรให้ความสนใจแก่การผลิตภาคอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกเป็นหลัก เมื่อมีปัญหาจากค่าเงินและสถาบันการเงิน ระบบเศรษฐกิจจึงพังทลายเพราะระบบมีความหลากหลายน้อยไป

ดังนั้นเป้าหมายหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จึงต้องสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน และฐานการผลิตตั้งแต่ระดับชุมชนขนาดเล็กหรือชุมชนหมู่บ้านไปจนถึงชุมชนขนาดใหญ่ในระดับชาติ ให้เป็นระบบเศรษฐกิจที่วางอยู่บนพื้นฐานการผลิตที่หลากหลายและยั่งยืน จะต้องเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตั้งอยู่บนวัฒนธรรมหรือรากเหง้าของตนเอง แต่ละชุมชนต้องหันกลับมาพิจารณาถึงฐานทรัพยากรและองค์ความรู้ของชุมชนว่ามีจุดอ่อน จุดแข็งอยู่ที่ใดและเลือกใช้ความได้เปรียบให้เป็นประโยชน์มากที่สุด และเพื่อให้บรรลุการเป็นเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย ๔ ประการ ดังนี้ (ยศ สันตสมบัติ, ๒๕๔๒ : ๒๐๐-๒๐๑)^{๑๓}

ประการที่ ๑ ชุมชนเรียนรู้ หมายความว่า คนต้องเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเน้นการเรียนรู้ที่ พี่สออดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นเป็นหลัก ชุมชนจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้

^{๑๑} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ประวัติศาสตร์ความคิดไทยกับแนวคิดชุมชน, กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘ : ๔๒.

^{๑๒} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/01-01-01.html> (๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕)

^{๑๓} ยศ สันตสมบัติ, ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒: ๒๐๐-๒๐๑.

ต่อเนื่อง โดยสืบทอดภูมิปัญญาเดิมและปรับประยุกต์เข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของยุคสมัยได้อย่างแท้จริง หากเป็นชุมชนชนบทที่ทำการผลิตในภาคเกษตรนัยยะสำคัญของการเป็นชุมชนเรียนรู้ย่อมหมายความว่าชุมชนดังกล่าวมีการปรับปรุง คัดเลือกและพัฒนาสายพันธุ์พืชอย่างต่อเนื่องสามารถควบคุมระบบการผลิตและสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกได้อย่างรู้เท่าทัน

ประการที่ ๒ ชุมชนจะต้องมีระบบการจัดการทรัพยากรที่ดีและมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีทรัพยากรในระดับที่ยังคงใช้ประโยชน์ได้ มีสำนึกของความเป็นชุมชน มีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งสามารถจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ชุมชนยังต้องมีความสามารถในการวางกฎเกณฑ์ เพื่อจัดระเบียบของชุมชนและจัดการความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น ใช้ป่าผืนเดียวกันหรือใช้น้ำสายเดียวกัน เป็นต้น มีการสร้างเครือข่ายพหุภาคี โดยเน้นความร่วมมือระหว่างชุมชน นักวิชาการองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานรัฐและเอกชน เพื่อสร้างขึ้นเป็นประชาคมในระดับต่าง ๆ ซึ่งทำงานสู่จุดมุ่งหมายในการสร้างสังคมร่วมกัน

ประการที่ ๓ ชุมชนต้องมีศักยภาพในการผลิต ชุมชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในฐานทรัพยากรของตนเองว่ามีจุดแข็งที่ตรงไหน ชุมชนมีศักยภาพในการผลิตอะไร ใช้อะไรขายอะไรได้อย่างยั่งยืน ศักยภาพในการผลิตยังหมายถึงรวมถึงการเรียนรู้ที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตด้วยการแปรรูป การบรรจุหีบห่อ การส่งเสริมบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือรูปแบบของการสร้างรายได้อื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ศักยภาพในการผลิตยังหมายถึง การที่ชุมชนจะต้องมีทุนซึ่งมาจากการริเริ่มของชาวบ้านเอง มีการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการผลิต เช่น ทำบัญชี มีการพัฒนาระบบตลาด มีความรู้เรื่องตลาด ร้านค้าชุมชนไปจนถึงการส่งออกตามแต่ระดับการพัฒนาและศักยภาพของแต่ละชุมชนเป็นสำคัญ

ประการที่ ๔ ชุมชนจะต้องมีศักยภาพในการกำหนดและจัดการชีวิตตนเอง หมายความว่าชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ปราศจากการแทรกแซงและครอบงำจากภายนอก มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความเคารพในจารีตประเพณี ระบบคุณค่าและรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตน

สรุปได้ว่าเศรษฐกิจชุมชน คือทางเลือกของการพัฒนาที่เน้นการสร้างฐานการผลิต กระบวนการเรียนรู้ ระบบการจัดการทรัพยากร การจัดการทุนและตลาดในรูปแบบที่หลากหลาย โดยพิจารณาจากศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก ชุมชนกับธรรมชาติแวดล้อมจะต้องมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่เน้นความยั่งยืน ความเป็นธรรม คุณภาพชีวิตและความมีประสิทธิภาพของการผลิตไปพร้อมกัน

๒.๒.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

เศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งต้องประกอบด้วย^{๑๔}

๑) **มีการรวมกลุ่ม** เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๑๔} สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, เศรษฐกิจฐานราก, [ออนไลน์] แหล่งที่มา:

https://web.codi.or.th/development_project/20201125-20029/ (๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕)

๒) มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน และของคนในชุมชน

๓) มีระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม ทุนคน ฟื้นฟูทรัพยากร วิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์

๔) มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ข้อมูลความรู้ระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องภายนอก เป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการตัดสินใจ การติดตาม วัดผลและรายงานผล

๕) มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า ที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มและสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้

๖) สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ภูมิภาค หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประเด็นต่างๆได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญาวิถีวัฒนธรรม หรือการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น

๗) มีระบบการอยู่ร่วมกัน หรือเคารพกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูล

๘) มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต

๙) มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการในการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน

๑๐) คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่นๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบคลุมมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด

ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์ (๒๕๕๗: ๒)^{๑๕} ได้ให้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไว้ดังนี้

๑. เน้นการพัฒนาอย่างบูรณาการมีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และยึดพื้นที่เป็นหลัก เพื่อให้การพัฒนาตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน และสอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น

๒. สร้างภาคีและเครือข่ายความร่วมมือ ในลักษณะ “พหุภาคี” เพื่อประสาน “พลังสร้างสรรค์” ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน โดยมีองค์กรชุมชนเป็น แกนกลาง ส่วนภาคีอื่นๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้น อำนวยความสะดวก ส่งเสริม และสนับสนุน การพัฒนา

^{๑๕} ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์. เศรษฐกิจชุมชน : ความหมาย ฐานคิด แนวทางปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพลังนิเวศและชุมชน. ๒๕๕๗: ๒.

๓. เริ่มการพัฒนาจากชุมชนท้องถิ่นไปสู่ระดับชาติและให้องค์กรชุมชนเป็นจักรกลสำคัญในการดำเนินการพัฒนาเพื่อให้เกิดพลังการพัฒนาจากความต้องการของคนในชุมชนซึ่ง จะช่วยให้การพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง

๔. ส่งเสริมการรวมกลุ่มชาวบ้านและการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อให้คน ในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งด้านการศึกษา สาธารณะสุข การผลิต การตลาด การระดมทุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

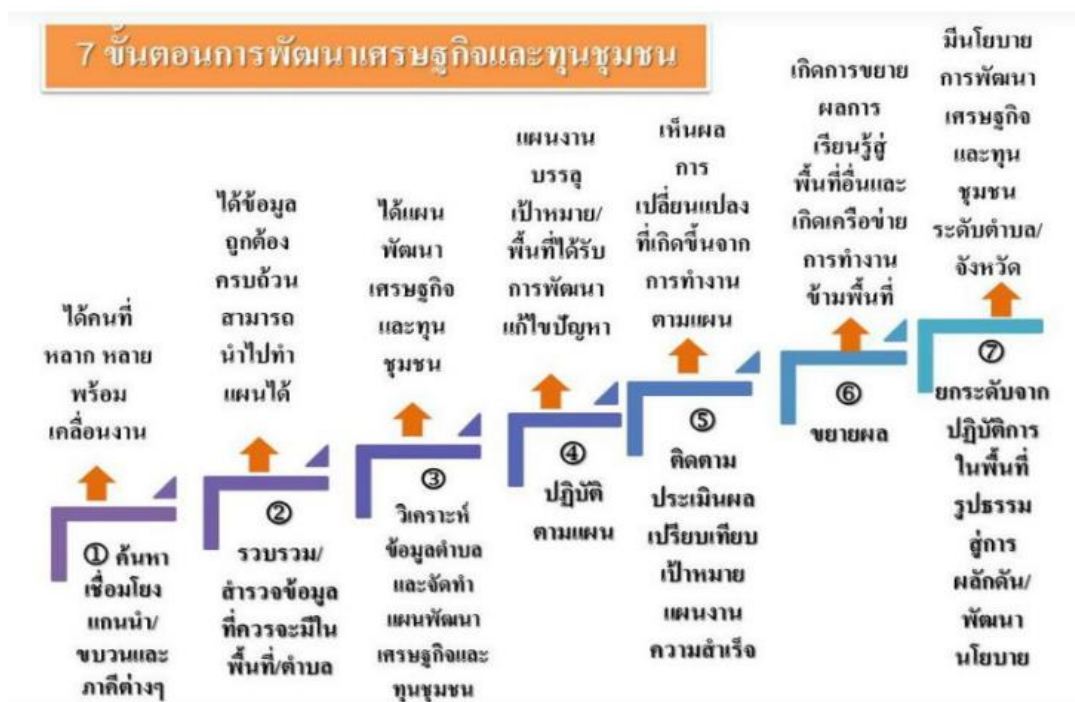
๕. ใช้กิจกรรมเศรษฐกิจสร้างการเรียนรู้และสร้างอาชีพที่หลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้แก่คนในชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านเพศ วัย การศึกษาความถนัด ฐานะ เศรษฐกิจ ฯลฯ

๖. ยึดปรัชญาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวพระราชดำรัส “การพัฒนา เศรษฐกิจแบบพอเพียง” ตามขั้นตอนของ “ทฤษฎีใหม่”

๒.๒.๕ กระบวนการ/วิธีการ

การสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนนั้น ยึดหลักการพัฒนาแบบ บูรณาการ โดยให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการพัฒนาด้วยตนเอง ซึ่งการสนับสนุน การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนนั้น พอช. ได้ให้การสนับสนุนตามความเหมาะสมของบริบท พื้นที่/ตำบล และความต้องการของขบวนองค์กรชุมชน เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยมีกลไก การทำงานที่มีองค์ประกอบจากหลากหลายภาคส่วนในพื้นที่/ตำบล ทั้งนี้องค์ประกอบนั้น จะต้อง มี ขบวนองค์กรชุมชนเป็นองค์ประกอบหลักในการดำเนินงาน ดังนั้น ในการขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจและ ทุนชุมชนให้เป็นจริง จึงมีขั้นตอนการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนสำหรับพื้นที่ใหม่ที่กำลัง สนใจดำเนินงานด้านพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน และพื้นที่เดิม รวมถึงพื้นที่การพัฒนาจากประเด็น งานต่างๆ ที่สนใจยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของพื้นที่/ตำบลในรูปแบบใหม่ เพื่อการ พัฒนาต่อยอด การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนของคนในพื้นที่/ตำบล ให้ไปสู่ชุมชน ท้องถิ่นจัดการตนเองได้ในเรื่องเศรษฐกิจและทุนชุมชน พื้นที่/ตำบลสามารถดำเนินงานพัฒนา เศรษฐกิจและทุนชุมชนตามขั้นตอน ๗ ขั้นตอน ดังนี้^{๑๖}

^{๑๖} สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, เศรษฐกิจฐานราก, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://web.codi.or.th/development_project/20201125-20029/ (๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕)



วิสาหกิจชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญหลายประการ คือชุมชนเป็นเจ้าของและ ผู้ดำเนินการผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน การริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน ทำให้เกิดนวัตกรรม โดยใช้ฐานทางภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นชุมชนเกื้อกูลกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นหัวใจ และการพึ่งตนเองเป็น เป้าหมายสูงสุด^{๑๗} ปัจจุบันแผนแม่บทชุมชนไม่เรียงมีการประกอบการต่าง ๆ หรือวิสาหกิจชุมชน มากกว่า ๕๐ รายการ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และการจัดการชีวิตของตนเองอย่างมีแบบแผน มีทุกเรื่อง ตั้งแต่ผลิตข้าวปลาอาหาร พืชผัก ยาสมุนไพร ของใช้ในครัวเรือน สุขภาพ กองทุน การจัดการ ทรัพยากรต่าง ๆ

ตัวอย่างของชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนไม้เรียง เป็นตัวอย่างต้นแบบของการพัฒนา แบบมีแผนมีแนวทางที่เป็นไปได้ตามศักยภาพของชุมชน ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของข้อมูลความรู้และภูมิ ปัญญา โดยมูลนิธิรางวัลแมกไซไซ บันทึกไว้ในการประกาศเกียรติคุณ ประยงค์ ธรนรงค์ว่า เป็นผู้ให้ ความสำคัญกับการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นเพื่อการพึ่งตนเอง ซึ่งผู้นำ รางวัลแมกไซไซ กล่าวว่า วันนี้พันยุคการพัฒนาที่คิดว่า เห็นว่า เข้าใจว่า รู้สึกว่า วันนี้ต้องใช้ความรู้ และต้องเป็นความรู้ที่นำไปสู่การปฏิบัติได้ จนเกิดปัญหาการพัฒนา และทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้

๒.๒.๖ การประยุกต์ใช้

มุ่งเน้นให้ “ชุมชนท้องถิ่นมีระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่มั่นคง สามารถพึ่งตนเอง และจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน” โดยรูปธรรมของการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่

^{๑๗} เสรี พงศ์พิศ, ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข : บทเรียนจากหมู่บ้าน, กรุงเทพฯ : พลังปัญญา, ๒๕๔๘ :

ผ่านมา ตั้งอยู่บนฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแยกหมวดของฐานงานที่นำไปสู่ หรือสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ดังนี้^{๑๘}

๑) **ฐานระบบการเงินและทุน** ที่ปรากฏรูปธรรมในเรื่อง การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ องค์กรการเงิน การสนับสนุนระบบสินเชื่อเพื่อการพัฒนา การบูรณาการกองทุน การแก้หนี้ในระบบ และสถาบันการเงินชุมชน เป็นต้น

๒) **ฐานการพัฒนาอาชีพ รายได้** เช่น การส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ การจัดทำ บัญชีครัวเรือน การจัดตั้งธุรกิจชุมชน-วิสาหกิจชุมชน และการจัดทำแผนชุมชน ระบบการผลิต เกษตร ยั่งยืน เป็นต้น

๓) **ฐานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** เช่น การอนุรักษ์/การจัดการลุ่มน้ำ ป่าชุมชน การดูแลที่ดิน เกษตรธรรมชาติ/ความมั่นคงทางอาหาร ประมงชายฝั่ง การจัดการขยะ เป็นต้น

๔) **ฐานการสร้างสวัสดิการ** จากที่องค์กรชุมชน/กลุ่มจัดตั้งขึ้นเอง หรือผ่านการสนับสนุนงบประมาณสมทบกองทุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนสวัสดิการชาวบ้าน กองทุนรักษากัน-รักษาถิ่น กองทุนฌาปนกิจ เป็นต้น

๕) **ฐานการพัฒนาจากเครือข่ายงานประเด็น หรือเครือข่ายคลัสเตอร์ (Cluster)** ที่เป็นการเชื่อมโยงประสานการทำงานร่วมกันของขบวนการชุมชนที่ทำงานในลักษณะเดียวกัน เพื่อให้เกิดพลังการเคลื่อนไหว หรือเป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนวัตถุดิบ แลกเปลี่ยนสินค้า หรือเป็นคู่ค้า ฐานการผลิตซึ่งกันและกัน เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว ท่องเที่ยวชุมชน ร้านค้าชุมชน การจัดการที่อยู่อาศัย (บ้านมั่นคง) การก่อสร้างชุมชน/ช่างชุมชน ประมงพื้นบ้าน การจัดการภัยพิบัติ หรือภัยจากธรรมชาติ สภาองค์กรชุมชน เครือข่ายภูมินิเวศวิถี วัฒนธรรม เป็นต้น

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร

๒.๓.๑ ที่มาของแนวคิด

ความเป็นมาของความมั่นคงทางอาหารเริ่มขึ้นจากปัญหาการขาดแคลนอาหารในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลกโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา ทำให้ความมั่นคงทางอาหารกลายเป็นประเด็น ที่ได้รับความสนใจอย่างมาก ทำให้ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้มีการประชุมสุดยอดอาหารโลกที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี ซึ่งได้มีการอภิปรายถึงวิกฤตการณ์ด้านอาหารในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก ในเบื้องต้นจะ เน้นไปที่ เรื่องของปริมาณที่เพียงพอของอาหาร ความคงตัวของราคาอาหาร ตลอดจนการรักษา ระบบนิเวศซึ่ง เป็นผลมาจากการผลิตอาหาร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, ๒๕๕๔)^{๑๙}

^{๑๘} สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, เศรษฐกิจฐานราก, [ออนไลน์] แหล่งที่มา:

https://web.codi.or.th/development_project/20201125-20029/ (๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕)

^{๑๙} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. รายงานสรุปผลการประชุมประจำปี ๒๕๕๔ ของ สศช. เรื่อง แผนฯ ๑๑.. **สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**, วันพฤหัสบดีที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี. สำนักงาน:นนทบุรี. ๒๕๕๔ : ๒๕.

Maxwell (1998, อ้างถึงใน ทรงสิริ วิชิรานนท์, ๒๕๕๕)^{๒๐} ได้จำแนกความเป็นมาของ ความมั่นคงทางอาหารในแต่ละช่วง ดังนี้

ช่วงที่หนึ่ง พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๒๓ มุ่งเน้นความมั่นคงทางอาหารในระดับโลก เพราะจาก วิกฤติ อาหารที่เกิดขึ้นในแอฟริการวมทั้งราคาอาหารที่เพิ่มสูงขึ้น จึงทำให้เกิดการประชุมสุดยอดอาหาร โลก โดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้มีการก่อตั้งคณะกรรมการว่าด้วย ความ มั่นคงทางอาหารโลกและสภาอาหารโลกเพื่อติดตามสถานะความต้องการและปริมาณอาหาร โลก

ช่วงที่สอง พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๒๘ เริ่มมีการปฏิบัติตามนโยบายการปรับโครงสร้างเพื่อ แก้ปัญหา ความยากจน ที่อาจส่งผลกระทบต่อภาวะความมั่นคงทางอาหาร

ช่วงที่สาม พ.ศ. ๒๕๒๙-๒๕๓๓ เมื่อเกิดภาวะอดอยากในแอฟริกาและบางส่วนของ ประเทศกำลัง พัฒนา และเกิดแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหารอย่างจริงจัง

ช่วงที่สี่ พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๓๙ ได้มีการนำแนวคิดเรื่องการลดความยากจนเข้ามา แก้ปัญหาเรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร

ช่วงที่ห้า พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นต้นมา เป็นช่วงที่ราคาอาหารในตลาดโลกสูงขึ้น ทำให้ความ มั่นคง ทางอาหารกลับมาเป็นที่สนใจอีกครั้ง แต่เป็นการเน้นเรื่องความสามารถในการพึ่งพาตนเอง

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในประเทศไทยที่กล่าวถึงสถานการณ์ทางด้านความมั่นคงทาง อาหาร ของประเทศกำลังพัฒนา ว่ายังขาดความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากผลกระทบจากการ เปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศบางช่วงเวลา เช่น ช่วงภัยแล้ง น้ำท่วม เป็นต้น ประชากรส่วนหนึ่งเกิด การขาดแคลน อาหารในการบริโภค ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต รวมทั้งยังเชื่อมโยง ไปสู่ปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการเสื่อมโทรมของ ทรัพยากร ปัญหาสังคม เป็นต้น (สุธานี มะลิพันธ์, ๒๕๕๒)^{๒๑} นอกจากนี้ ทรงสิริ วิชิรานนท์และคณะ (2555)^{๒๒} มีประเด็นเพิ่มเติม นอกจากสาเหตุที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศแล้ว และ อีกสาเหตุที่สำคัญ คือ คนในประเทศกำลังพัฒนามีวัฒนธรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป โดยหันไป บริโภคอาหารตามแบบชาวตะวันตกที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าอาหารขยะ (junk food) ทำให้คนรุ่นใหม่ ละเลยอาหารในท้องถิ่น หันไปพึ่งพาอาหารในท้องตลาด ทำให้ภูมิปัญญาการหาอาหารและ เมล่อนอาหารในท้องถิ่นสูญหายไป อีกทั้งความหลากหลายของพันธุ์พืชก็ลดลง เนื่องจากระบบ การเกษตรที่เน้นผลิตพืชเชิงเดี่ยวเพื่อให้ได้ปริมาณที่มากขึ้น จึงทำให้การทำเกษตรเพื่อยังชีพ เปลี่ยนเป็นการทำการเกษตรเพื่อเชิงพาณิชย์

๒.๓.๒ ความหมาย

สำหรับความหมายของความมั่นคงทางอาหารผู้วิจัยสามารถรวบรวมงานวิจัยที่ได้ให้ ความหมายในทิศทางเดียวกันและจำแนกความหมายได้ ๓ กลุ่ม

^{๒๐} ทรงสิริ วิชิรานนท์, วิถีชีวิตและความมั่นคงทางอาหารท้องถิ่นใต้, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลพระนคร:กรุงเทพฯ, ๒๕๕๕ : ๕๔-๕๕.

^{๒๑} สุธานี มะลิพันธ์, ความมั่นคงทางอาหารของชาวไร่บ้านปากำ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน, วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี: กรุงเทพฯ, ๒๕๕๒: บทคัดย่อ.

^{๒๒} ทรงสิริ วิชิรานนท์, วิถีชีวิตและความมั่นคงทางอาหารท้องถิ่นใต้, รายงานการวิจัย, ๒๕๕๕ : ๕๙.

กลุ่มแรกเป็นการให้ความหมายของความมั่นคงทางอาหารที่เน้นถึงเรื่องการมีอยู่ของอาหาร และแหล่งอาหาร ได้แก่ การมีปริมาณอาหารสำหรับบริโภคภายในครอบครัวและชุมชน โดยสามารถ เข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอ ปลอดภัย มีคุณภาพ และต่อเนื่อง รวมถึงการมีระบบการจัดการผลผลิต ที่เกื้อหนุนต่อความยั่งยืน และความมั่นคงทางการผลิตทั้งที่ดิน แหล่งน้ำ และแหล่งทรัพยากร ธรรมชาติ ต้องมีระบบการกระจายผลผลิตที่เป็นธรรมและเหมาะสมทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และ ประเทศ (สุพานี ธนวิวุฒิ, ๒๕๔๔^{๒๓}; องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ, 2549; นวลน้อย ตรีรัตน์, ๒๕๕๑^{๒๔}; สุธานี มะลิพันธ์, ๒๕๕๒^{๒๕} ล้วนให้ความหมายไว้ในทางเดียวกัน ดังกล่าวแล้ว)

กลุ่มที่สองเป็นการให้ความหมายของความมั่นคงทางอาหารที่เน้นเรื่องระบบการผลิต และการเข้าถึงอาหาร โดยหมายถึง ความสามารถในการตัดสินใจจัดการและใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนผลผลิต เริ่มตั้งแต่ครัวเรือนเกษตรกรในชนบท จะต้องมีความสามารถในการผลิตอาหารให้เพียงพอกับความต้องการในการบริโภคภายในครอบครัว เป็นลำดับแรก เมื่อมีผลผลิตส่วนที่เหลือค่อยขาย โดยในกระบวนการผลิตอาหารต้องปราศจากการ ปั่นเปื้อนของสารเคมี ซึ่งความมั่นคงทางอาหารในรูปแบบดังกล่าวจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อเกษตรกรมี ทรัพยากร และมีสิทธิในการผลิตที่อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างไรก็ตามหากเกษตรกรมี สิทธิหรือกรรมสิทธิ์ในที่ดินย่อมก่อให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะรักษาที่ดิน แหล่งน้ำ และ ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เพื่อให้พื้นที่นั้นสามารถนำมาใช้ผลิตอาหารและสร้างรายได้ให้ครอบครัวได้ อย่างยั่งยืนตลอดไป รวมถึงโอกาสของคนทุกคนก็ต้องได้รับอาหารอย่างเท่าเทียมกัน (สุนันท์ธนา แสน ประเสริฐ, 2545^{๒๖})

กลุ่มที่สามเป็นการให้ความหมายของความมั่นคงทางอาหารที่เน้นเรื่องการจัดการอาหาร โดย หมายถึง การกินดีอยู่ดีของครอบครัว ชุมชน และสามารถพึ่งตนเองทางด้านอาหารได้ โดยจะต้องมี สิทธิและสามารถเข้าถึงทรัพยากรดิน น้ำ ป่า และอาหารธรรมชาติได้ง่าย และใช้ความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะ ความสามารถ และเทคโนโลยีที่มีอยู่ในชุมชนมาจัดการกับทรัพยากรเหล่านั้นอย่าง สอดคล้อง เหมาะสมกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน และระบบนิเวศ อันจะทำให้ครอบครัวและชุมชน สามารถมี อาหารเพื่อบริโภคได้อย่างพอเพียงตลอดเวลาที่ต้องการและอาหารนั้นจะต้องสามารถ นำมาใช้ ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน (ปิยนถ อิมดี, ๒๕๔๗)^{๒๗}

^{๒๓} สุพานี ธนวิวุฒิ. ความมั่นคงทางอาหารของสังคมไทยในสายตาโลก ใน จุลสารความมั่นคงทาง อาหาร ๓ มีนาคม-เมษายน ๒๕๔๔ : ๙-๑๓.

^{๒๔} นวลน้อย ตรีรัตน์. (2551). ความมั่นคงทางอาหาร, <http://www.nidambell.net>. ๑๖ เมษายน ๒๕๖๖.

^{๒๕} สุธานี มะลิพันธ์, ความมั่นคงทางอาหารของชาวลัวะบ้านปากำ อำเภอป่าสัก จังหวัดน่าน, วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี: กรุงเทพฯ, ๒๕๕๒

^{๒๖} สุนันท์ธนา แสนประเสริฐ. ความมั่นคงด้านอาหารกับเกษตรกรไทย. นนทบุรี :ซีทรู มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๕: ๑๑๔.

^{๒๗} ปิยนถ อิมดี, ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านปากำ หมู่ที่ ๒ ตำบล สวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗: ๔๘.

จากความหมายที่ทบทวนมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปความหมายของความมั่นคงทางอาหารว่า หมายถึง การมีปริมาณอาหารที่มีคุณภาพเหมาะสมอย่างเพียงพอกับความต้องการบริโภคในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศ โดยจะต้องมีสิทธิและสามารถเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และสามารถใช้ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ภูมิปัญญา ที่มีอยู่ในชุมชนมาจัดการกับทรัพยากรเหล่านั้นอย่างสอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน และระบบนิเวศ อันจะทำให้ครอบครัวและชุมชนสามารถมีอาหารเพื่อบริโภคตามหลักโภชนาการได้อย่างยั่งยืน

๒.๓.๓ หลักการสำคัญ

สำหรับประเทศไทยของเราได้มีรายงานจากสำนักเศรษฐกิจการเกษตร และสำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่า^{๒๘} ประเทศไทยเราจัดเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก เป็นแหล่งสำคัญในการเพาะปลูกและผลิตอาหารออกมาได้หลายชนิด จึงทำให้ความมั่นคงทางอาหารอยู่ในเกณฑ์สูง ซึ่งเมื่อเทียบกับการประเมินของสากลซึ่งจัดทำขึ้นมาโดย The Economist Intelligence เมื่อปี ๒๐๑๙ คะแนนความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยอยู่ที่ ๖๕.๑ จาก ๑๐๐ คะแนน และอยู่ในอันดับ ๕๒ จากทั้งหมด ๑๑๓ ประเทศที่ได้มีการประเมินเอาไว้

อย่างไรก็ตามเมื่อมองถึงความมั่นคงทางอาหารไทยและระดับโลกในช่วงเวลาของการแพร่ระบาดจากเชื้อโควิด-๑๙ ถือว่าน่าเป็นห่วงอยู่พอสมควร เนื่องจากแทบทุกประเทศจำกัดการเดินทางเข้า-ออก จึงส่งผลกระทบต่อเรื่องของการนำเข้า-ส่งออกสินค้าตามไปด้วย ประกอบกับอุตสาหกรรมอาหารเองก็ได้รับผลกระทบอย่างหนัก บางแห่งต้องปิดกิจการชั่วคราว สิ่งเหล่านี้คืออีกปัจจัยที่บ่งบอกได้ชัดเจนว่าความมั่นคงในด้านของอาหารไม่ใช่แค่เรื่องของประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น แต่ทุกประเทศมีต้องพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน และถ้าเกิดวิกฤตที่ลุกลามไปทั่วโลกย่อมส่งผลกระทบต่ออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตามหากมองในภาพรวมก็มี 5 ปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อเรื่องความมั่นคงทางอาหาร

- ๑) ประชากรโลกมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว
- ๒) ภาวะโลกร้อนมีผลกระทบต่อจำนวนพื้นที่ด้านการเกษตรที่ลดลง
- ๓) หลายพื้นที่เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำอันเป็นต้นเหตุสำคัญที่ผลผลิตต้องหยุดชะงัก
- ๔) แรงงานด้านการเกษตรน้อยลง ขาดคนที่จะเข้ามาทำงานในด้านนี้
- ๕) การบริโภคในปัจจุบันมีการสูญเสียอาหารจนเกิดเป็นขยะอาหารมากขึ้นเรื่อย ๆ

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นสิ่งที่คนทั้งโลกต้องคอยระวังและพยายามพัฒนาให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกกับทุกประเทศมากที่สุด อาจเป็นนโยบายช่วยเหลือระหว่างกันหรือวิธีใดก็ตาม ขึ้นอยู่กับแนวทางและการวางแผนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

^{๒๘} สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน), ความมั่นคงทางอาหารที่ทุกคนควรได้รับอย่างเพียงพอ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://www.arda.or.th/knowledge_detail.php?id=50 (๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕)

๒.๓.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

องค์ประกอบของความมั่นคงทางอาหาร^{๒๙}

๑) การได้รับอาหารที่เพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตในประเทศหรือการนำเข้ามาจากต่างประเทศ ต้องเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคในประเทศของตนเอง

๒) การเข้าถึงอาหาร ประชาชนทุกคนมีโอกาสในการเข้าถึงอาหารที่เหมาะสมกับตนเอง แต่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของโภชนาการที่ดี มีการควบคุมอาหารให้เป็นไปตามกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

๓) การใช้ประโยชน์จากอาหาร นอกจากการมีอาหารเพียงพอแล้ว ทุกคนยังต้องใช้ประโยชน์จากอาหารที่ทานเข้าไปได้ ตามหลักทางด้านของความปลอดภัยและสุขอนามัย

๔) การมีเสถียรภาพด้านอาหาร การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะทำให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงอาหารได้อย่างเหมาะสม ไม่อดอยาก แม้ว่าจะมีเหตุการณ์วิกฤตฉุกเฉิน เช่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ, สภาพดินฟ้าอากาศ, โรคระบาด หรือแม้กระทั่งการเป็นไปตามวัฏจักรธรรมชาติ เช่น ในช่วงฤดูหนาวของทางยุโรป ทุกคนก็ต้องมีสิทธิได้รับอาหารอย่างเพียงพอที่สุด

ความมั่นคงทางอาหารมีอยู่หลายมิติ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นมิติที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งมีตั้งแต่ ๓ มิติ ๔ มิติ ๕ มิติ และ ๗ มิติ ดังนี้

Maxwell และ Smith (1991, อ้างถึงใน ปิยนาล อิมิตี, 2547) กล่าวว่าความมั่นคงทางอาหารประกอบด้วย 3 มิติ คือ

(1) การมีอยู่ของอาหาร (food availability) หมายถึง การมีปริมาณอาหารที่มีคุณภาพ เหมาะสมอย่างมั่นคงเพียงพอต่อทุกคน กล่าวคือ อาหารนั้นจะต้องสามารถหาได้และมีการนำมาใช้ได้ ทุกเวลา ทุกคนสามารถนำอาหารมาใช้ในการบริโภคได้อย่างเพียงพอ ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ มีความหลากหลายชนิดและสอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น การมีอาหารและการหาอาหารได้ นั้นมีเงื่อนไขอยู่ที่ฤดูกาล แหล่งอาหาร และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

(2) การเข้าถึงอาหาร (food accessibility) หมายถึง ทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรเพียงพอที่จะนำมาทำเป็นอาหาร การเข้าถึงทรัพยากรที่เหมาะสมสำหรับอาหาร ได้แก่ ที่ดิน น้ำ ป่า ไม้ และ เทคโนโลยี ความสามารถในการเข้าอาหารทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งทางตรงนั้นจะเป็นในส่วนของ ที่ดินทำกินและทางอ้อมจะเป็นการซื้อขายอาหาร ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงทรัพยากร คือ กฎหมาย ประเพณี การมีอิทธิพลทางอาหาร ทรัพยากรสาธารณะร่วม การมีที่ดิน มีรายได้พอที่จะซื้ออาหาร ราคาของอาหารไม่แพงเกินไป รวมถึงระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

(3) การใช้อาหารให้เป็นประโยชน์ (food utilization) หมายถึง การใช้อาหารให้ถูกต้องตาม หลักโภชนาการ สุขอนามัย และการดูแลสุขภาพ อาหารจะต้องนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน ตลอดจนอาหารต้องนำมาใช้เพื่อสุขภาพของบุคคล โดยมีคุณค่าทางอาหารโภชนาการ มีความปลอดภัยและไม่มีการปนเปื้อนสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย

^{๒๙} สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน), ความมั่นคงทางอาหารที่ทุกคนควรได้รับอย่างเพียงพอ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://www.arda.or.th/knowledge_detail.php?id=50 (๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕)

ความมั่นคงทางอาหารตามแนวคิดขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (2549) ประกอบไปด้วย 4 มิติ คือ

(1) การมีอาหารเพียงพอ (food availability) หมายถึง การมีอาหารในภาพรวม เพียงพอที่จะบริโภคภายในประเทศ ซึ่งอาจได้มาโดยการผลิตในประเทศหรือนำเข้าจากต่างประเทศด้วย แต่ถ้านำเข้ามากก็มีความเสี่ยงที่จะเกิดความไม่มั่นคงทางอาหารได้

(2) การเข้าถึงอาหาร (food accessibility) หมายถึง ความสามารถของประชาชนในการ เข้าถึงอาหารโดยการผลิตเองในครัวเรือนหรือซื้อมาบริโภค ดังนั้นการที่ประเทศมีอาหารในภาพรวม เพียงพอ ก็ไม่ใช่เป็นสิ่งที่รับประกันได้ว่าประชาชนทุกคนจะมีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะถ้าหากประชาชนไม่มีรายได้เพียงพอ ในขณะที่อาหารมีราคาแพงหรือภาครัฐไม่มีระบบบริหารจัดการด้านสวัสดิการที่ดีแล้ว ประชาชนบางส่วนก็อาจขาดแคลนอาหารบริโภคได้

(3) การใช้ประโยชน์จากอาหาร (food utilization) หมายถึง การใช้ประโยชน์หรือการบริโภค อาหารที่ถูกหลักโภชนาการ คือ มีความปลอดภัย หลากหลาย (ครบหมู่) ให้พลังงาน (calories) เพียงพอต่อการเจริญเติบโตของร่างกายและการมีสุขภาพที่แข็งแรง

(4) การมีเสถียรภาพด้านอาหาร (food stability) หมายถึง ทุกมิติข้างต้นจะต้องมีเสถียรภาพ ด้วย เช่น ไม่ขาดแคลนอาหารในบางปี บางฤดูหรือประชาชนไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ในบางครั้ง รวมทั้งการบริโภคที่ไม่ถูกหลักโภชนาการในบางโอกาส เป็นต้น

เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก (2545) ได้ให้นิยามความมั่นคงทางอาหารไว้ประกอบไปด้วย 5 มิติ คือ

(1) การมีปริมาณอาหารเพียงพอสำหรับบริโภคทุกคน ทั้งภายในครอบครัว ชุมชน และชุมชน อื่นๆ

(2) คุณภาพอาหารปลอดภัย มีความหลากหลายครบถ้วนตามหลักโภชนาการและสอดคล้อง กับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น

(3) มีระบบการผลิตที่เกื้อหนุน รักษาความสมดุลของระบบนิเวศที่สร้างให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

(4) มีระบบการจัดการผลผลิตที่สอดคล้อง เหมาะสม เป็นธรรม มีการกระจายอาหารอย่างทั่วถึงทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ

(5) มีความมั่นคงในทรัพยากรเพื่อการผลิตอาหาร ได้แก่ ที่ดิน แหล่งน้ำ ฝืนป่า พันธุกรรม และทรัพยากรอื่นๆ ที่เอื้อให้เกิดความมั่นคงในอาชีพเกษตรกรผู้ผลิต

ศจินทร์ ประชาสันต์ (2555) ได้ให้นิยามความมั่นคงทางอาหาร ประกอบด้วย 7 มิติ คือ

(1) มิติความเปราะบาง ความเปราะบางเป็นแนวคิดที่สัมพันธ์กับมิติด้านเวลาหรือ “เสถียร ภาพ” ของความมั่นคงทางอาหารอย่างใกล้ชิด ซึ่งความเปราะบางของแต่ละกลุ่มคนมีระดับที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะความเสี่ยงและความสามารถในการรับมือกับความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอนของ สถานการณ์

(2) มิติจิตวิทยาและสังคม ความไม่มั่นคงทางอาหารทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกถูกกีดกันหรือ ขาดแคลน หรือทำให้ครัวเรือนรู้สึกกระวนกระวายใจว่าจะมีอาหารเพียงพอหรือไม่ เช่น ไม่อาจบริโภค อาหารได้ 3 มื้อต่อวัน ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมหรืองานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับอาหาร ต้อง

บริโภค อาหารที่ได้มาจากการบริจาค ต้องลักขโมย หรือติดหนี้ชำระค่าอาหาร เป็นต้น ซึ่งนำมาสู่ปัญหา ความเครียดตามมา

(3) มิติการแก้ไขปัญหาหรือการปรับตัว ในแต่ละครัวเรือนยังมีความกังวลเมื่อเกิดปัญหาความ ไม่มั่นคงทางอาหาร ซึ่งอาจจะแสดงออกมาทั้งในแง่ของจิตวิทยาและความพยายามแก้ไขปัญหาใน ลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา

(4) มิติชุมชน ความมั่นคงทางอาหารของปัจเจกบุคคลและครัวเรือนมีความสัมพันธ์อย่างยิ่ง กับ บริบทแวดล้อมในชุมชน หากชุมชนมีศักยภาพและความสามารถพึ่งพาและดูแลจัดการด้านอาหาร ได้มากขึ้นก็จะแก้ปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหารได้อย่างยั่งยืนขึ้น โดยไม่ต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือ แรงดันจากแหล่งทุนภายนอกหรือความช่วยเหลือด้านอาหารจากภาครัฐ

(5) มิติสิทธิทางอาหาร ถือเป็นส่วนสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และจำเป็นจะต้องมีเพื่อ บรรลุสิทธิมนุษยชนด้านอื่นๆ ตามแนวคิดนี้ รัฐแต่ละประเทศจึงมีหน้าที่ที่จะต้องเคารพ ปกป้องและ เติมเต็มสิทธิด้านอาหารของประชาชนโดยการดำเนินการเองภายในหรือร่วมมือกับ ต่างประเทศโดย ผ่านมาตรการที่สำคัญ คือมาตรการทางกฎหมาย

(6) มิติอุปโภคบริโภคทางอาหาร สิทธิของประชาชนที่จะกำหนดนโยบายเกษตรและอาหาร ของ ตนเอง ที่จะปกป้องและควบคุมการค้าและการผลิตทางการเกษตรภายในประเทศเพื่อที่จะบรรลุ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

(7) มิติวัฒนธรรม กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมกับอาหารมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทำให้วัฒนธรรมเป็นปัจจัยพื้นฐานที่เชื่อมระหว่างฐานทรัพยากรทางอาหารเข้ากับของความมั่นคงทางอาหารรวมถึงวิถีชีวิต

กล่าวโดยสรุปมิติความมั่นคงทางอาหารโดยทั่วไปมีจุดเริ่มต้นมาจากการประชุมอาหารโลก ซึ่งได้รับการพัฒนาต่อโดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งประชาชาติ ทำให้เกิดแนวคิดหรือความหมาย ในเรื่องความมั่นคงทางอาหารที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังมีอีกหลายแง่มุมของความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งมิติเหล่านี้จะช่วยให้เห็นรายละเอียดปลีกย่อยของความมั่นคงทางอาหารภาพรวมได้ เข้าใจมากขึ้น

จากมิติทั้งหมดที่กล่าวมาผู้วิจัยกำหนดกรอบประเด็นการศึกษาในชุมชนเกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์และสุรินทร์ เป็น 4 มิติ (1) การมีอยู่ของอาหาร คือคนในชุมชนมีชนิดและปริมาณอาหารที่มีคุณภาพในการบริโภคอย่างเพียงพอ ทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน (2) การเข้าถึงอาหาร ทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรอาหาร ตามความสามารถของแต่ละบุคคลเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหารที่เพียงพอ (3) การจัดการอาหารและแหล่งอาหาร คือการจัดการแหล่งผลิตที่สอดคล้องและเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย ซึ่งในการผลิตนั้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และถ้าหากชุมชนมีศักยภาพในการดูแลจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมและยั่งยืนก็ไม่จำเป็นต้องพึ่งภาครัฐ และทำให้เกิดเสถียรภาพและความมั่นคงทางอาหารด้วย และ (4) การใช้ประโยชน์อาหาร คือการนำอาหารมาบริโภคให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ มีความปลอดภัย และเพียงพอต่อการเจริญเติบโตของร่างกายและมีสุขภาพแข็งแรง

๒.๓.๕ กระบวนการ/วิธีการ^{๓๐}

ทศวรรษที่ 1970: แนวคิดความมั่นคงด้านอาหารกับกระบวนการผลิต ความมั่นคงทางอาหารเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากนานาประเทศเป็นอย่างมากในช่วง กลางทศวรรษที่ 1970 เนื่องจากสภาวะขาดแคลนอาหารของโลก แต่ในขณะนั้นจุดมุ่งหมายของการแก้ปัญหามุ่งให้ความสำคัญแก่ประเด็นที่ว่า จะผลิตอาหารเพียงพอต่อผู้บริโภคได้อย่างไร แนวคิดความมั่นคงทางอาหารจึงจำกัดอยู่ในกรอบของกระบวนการผลิต กล่าวคือ การผลิตอาหารให้ได้มากเพียงพอกับความ ต้องการของผู้บริโภคในราคาที่มีเสถียรภาพเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นหลายประเทศจึงได้นำแนวคิดการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) หรือการ ทาเกษตรแผนใหม่ เข้ามาปรับใช้กับการพัฒนาด้านเกษตรทำให้ มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตจากการเกษตรแบบยังชีพไปเป็นการทำเกษตรเพื่ออุตสาหกรรม เพื่อให้ มีปริมาณอาหารเพียงพอกับประชากรโลก ทั้งนี้การปฏิวัติเขียวได้นำความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ไม่ว่าจะเป็น การใช้พันธุ์พืชใหม่ที่ให้ผลผลิตสูง (New crop cultivars) การชลประทาน (Irrigation) เพื่อให้ปลูกพืชได้ ในฤดูแล้งหรือสามารถผลิตได้ ในทุกช่วงเวลาและมีผลผลิตอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการใช้สารเคมีทางการเกษตรจำพวกปุ๋ยเคมี (Fertilizer) สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (Pesticide) และการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร (Mechanization) มาช่วยในการผลิตสินค้าเกษตรให้ได้ในปริมาณมาก บุคคลสำคัญที่มีบทบาทเด่น ต่อแนวคิดการปฏิวัติเขียว คือ Norman Borlaug แนวคิดของเขา ได้เปลี่ยนโฉมการเกษตรสู่การ เพาะปลูกให้ได้ผลผลิตสูง รวมทั้งสร้างนวัตกรรมที่ช่วยผลิตอาหารให้แก่มนุษย์ได้เพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า ระหว่างปี ค.ศ.1960 – 1990 ผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากได้ให้เครดิตแก่การปฏิวัติ เขียวของบอร์ลอกว่าการปฏิวัติเขียวช่วยเบนเข็มความอดอยากของโลกในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 และช่วยชีวิตผู้คน ซึ่งอาจจะมากถึงพันล้านคนไว้ นอร์แมน บอร์ลอกได้ตั้งศูนย์ปรับปรุงข้าวโพดและข้าวสาลีนานาชาติ (International Maize and Wheat Improvement Center) ในเม็กซิโกขึ้นใน ปี ค.ศ. 1964 และได้ใช้เวลากว่า 10 ปีในการพัฒนาข้าวสาลีหลากหลายสายพันธุ์ที่มีความต้านทานโรค และให้ผลผลิต มากกว่าสายพันธุ์ดั้งเดิม หลังจากนั้นเขาได้นำข้าวสาลีเหล่านั้น พร้อมด้วยข้าวเจ้า และข้าวโพดที่ผ่านการปรับปรุงพันธุ์คล้ายๆ กันมายังเอเชียตะวันออกเฉียง อเมิกาใต้และแอฟริกา โดยมีปากีสถานและ อินเดียที่ได้ประโยชน์จากเมล็ดพันธุ์สายพันธุ์ใหม่มากที่สุด ทำให้มีผลผลิตเพิ่มมากขึ้นถึง 4 เท่า

ผลงานด้านการปฏิวัติเขียวที่ช่วยผลิตอาหารให้เพียงพอต่อประชากรโลกที่เพิ่มสูงขึ้น ได้ กลายเป็นผลงานโดดเด่น ที่ทำให้นอร์แมน บอร์ลอกได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพในปี ค.ศ.1970 และเขาได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีอาหารที่เพียงพอไว้ว่า

“We must recognize the fact that adequate food is only the first requisite for life. For a decent and humane life we must also provide an opportunity for good education, remunerative employment, comfortable housing, good clothing, and effective and compassionate medical care.”

^{๓๐} วิรัชพัชร ประเสริฐศักดิ์, แนวคิดและค่านิยมของความมั่นคงทางอาหาร, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.polsci.tu.ac.th/fileupload/36/24.pdf> หน้าที่ ๔ - ๕ (๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕)

(เราต้องตระหนักว่าอาหารที่เพียงพอเป็นเพียงสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิต เพื่อชีวิตที่ดีและมีมนุษยธรรม เรายังต้องให้โอกาสในการศึกษาที่ดี การจ้างงานที่ได้รับค่าตอบแทน ที่อยู่อาศัยที่สะดวกสบาย เสื้อผ้าที่ดี และการรักษาพยาบาลที่มีประสิทธิภาพและมีความเห็นอกเห็นใจ)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่านอร์แมน บอร์ลอกจะยอมรับถึงความสำเร็จของการปฏิวัติเขียวที่ช่วยให้ ประชากรหลายร้อยล้านคนมีอาหารเพียงพอ แต่เขาก็ได้ตระหนักถึงหัวใจสำคัญของการแก้ปัญหา ความยากจนว่า คือการลดความอดอยากและหิวโหยซึ่งยังคงเป็นปัญหาที่ยังไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ นอร์แมน บอร์ลอกได้กล่าวไว้ระหว่างการรับรางวัลโนเบลในปี ค.ศ. 1970 ว่า แม้ว่าการปฏิวัติ เขียวจะช่วยเพิ่มปริมาณผลผลิตแต่ก็มีผลกระทบที่เกิดขึ้นหลายประการจากการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่า แมลงและการพุ่งเป้าไปที่การเพิ่มผลผลิตในพืชเพียงไม่กี่ชนิดที่ให้ประโยชน์แก่เจ้าของที่เพาะปลูกขนาดใหญ่ ทั้งที่จริงแล้วเป้าหมายสำคัญควรมุ่งเน้นไปที่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้คน นอกจากนั้นเขา ยังสนับสนุนให้รัฐบาลประเทศต่างๆ กำหนดนโยบายที่เป็นประโยชน์เชิงเศรษฐกิจต่อเกษตรกร และ ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้เกษตรกรเข้าถึงตลาดได้ และสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของ สภาพแวดล้อมของโลก เช่น การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกได้ด้วย

๒.๓.๖ การประยุกต์ใช้^{๓๑}

ความมั่นคงทางอาหารกับความปลอดภัยทางอาหาร ในทศวรรษที่ 1990 แนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหารได้ครอบคลุมไปถึงเรื่องคุณค่าของ อาหาร โภชนาการ ความปลอดภัยและความสมดุลทางอาหาร โดยนักวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ หันมาให้ความสำคัญในเรื่องการบริโภคอาหารอย่างมีประโยชน์ ถูกสุขลักษณะ มีคุณภาพและ ความปลอดภัย เพื่อ สุขภาพที่ดีของประชากรโลก งานวิจัยของ Dreze Jean และ Amartya Sen เรื่อง Hunger and Public Action ระบุว่าประเด็นเรื่องสุขภาพและโภชนาการควรถูกนำมาใช้วิเคราะห์เพื่อ แก้ไขปัญหาความอดอยากและภาวะขาดแคลนอาหารของประชาชนด้วย ขณะที่องค์การ UNICEF ได้ ระบุว่าอาหารเป็นปัจจัยสำคัญของสาเหตุการเกิดภาวะทุพโภชนาการในแม่และเด็กซึ่งเกิดจากการ บริโภคอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ และไม่มีหลากหลายทางอาหาร นอกจากนั้น กรมการเกษตรของ สหรัฐอเมริกา (United States Department of Agriculture --- USDA) ยังได้ชี้ว่า ความมั่นคงทาง อาหารเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกในครอบครัวทั้งหมดสามารถเข้าถึงอาหารอย่างเพียงพอในทุกเวลา และดำเนินการได้เองเพื่อความมีสุขภาวะที่ดี ดังนั้นความมั่นคงทางอาหารจึงประกอบด้วย การมีอาหาร เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ

เนื่องจากแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหารถูกพัฒนามาจากความแตกต่างด้านแนวทาง การมองปัญหา ทั้งทางกายภาพ ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม โดยทุกฝ่ายต้องการแก้ไขปัญหาใน ทุกระดับทั้งในเชิงโครงสร้างและความต้องการระบุเป้าหมายของแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งเรื่อง กระบวนการผลิต การเข้าถึงอาหาร และความปลอดภัยทางอาหาร ดังนั้นในปี ค.ศ. 1996 ชุมชน ระหว่างประเทศจึงได้จัดให้มีการจัดประชุมสุดยอดว่าด้วยอาหารโลก (World

^{๓๑} วิรัชพัชร ประเสริฐศักดิ์, แนวคิดและค่านิยมของความมั่นคงทางอาหาร, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.polsci.tu.ac.th/fileupload/36/24.pdf> หน้าที่ ๗ (๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕)

Food Summit) ขึ้น ซึ่งที่ประชุมได้ให้คำนิยามความมั่นคงทางอาหารที่มีความซับซ้อนมากขึ้นโดยได้พยายามเชื่อมโยงแนวคิดต่างๆ ไว้อย่างครอบคลุมว่า

“Food security, at the individual, household, national, regional and global levels (is achieved) when all people at all times have physical and economic access to sufficient, safe and nutritious foods to meet their dietary needs and food preferences for an active healthy life.”

(ความมั่นคงด้านอาหารในระดับบุคคล ครัวเรือน ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับโลก (บรรลุได้) เมื่อทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการทั้งทางกายภาพและทางเศรษฐกิจตลอดเวลา เพื่อตอบสนองความต้องการด้านอาหารและความชอบด้านอาหารเพื่อชีวิตที่มีสุขภาพดี)

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

๒.๔.๑ ที่มาของแนวคิด^{๓๒}

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๖๕ กำหนดให้รัฐ พึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการ กันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว โดยให้เป็นไปตามที่ กำหนดในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ และต่อมาได้มีการตรา พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยกำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อรับผิดชอบในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ กำหนดวิธีการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ ในการ ติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผล รวมทั้ง กำหนดมาตรการส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนทุกภาคส่วนดำเนินการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ

เพื่อให้เป็นไปตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านต่าง ๆ รวม ๖ คณะเพื่อรับผิดชอบในการดำเนินการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด ตลอดจนได้จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและหน่วยงานของรัฐ ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง เพื่อประกอบการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติตามที่ กฎหมายกำหนด

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐) เป็นยุทธศาสตร์ชาติ ฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง” เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน

๒.๔.๒ ความหมาย

^{๓๒} สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ (ฉบับย่อ), [ออนไลน์] แหล่งที่: https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct2018.pdf หน้า คำนำ, (๑๕ ต.ค. ๒๕๖๕)

ยุทธศาสตร์ชาติ หมายถึง ยุทธศาสตร์ชาติตามกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็น กรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลัง ผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 65)

โดยในด้าน “ความยั่งยืน” ในยุทธศาสตร์ชาตินั้น หมายถึง การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่อยู่บนหลักการใช้การรักษาและการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินพอดีไม่สร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมจนเกินความสามารถในการรองรับและเยียวยาของระบบนิเวศน์ การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDGs) ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น คนมีความ รับผิดชอบ ต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืน และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและทุกภาคส่วน ในสังคมยึดถือและปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาในระดับอย่างสมดุล มีเสถียรภาพ และยั่งยืน

๒.๔.๓ หลักการสำคัญ^{๓๓}

ในปัจจุบันประเทศไทยยังคงมีประเด็นความท้าทายการพัฒนาในหลายมิติ ทั้งในมิติเศรษฐกิจที่โครงสร้างเศรษฐกิจยังไม่สามารถขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมอย่าง เต็มที่ ผลผลิตภาพการผลิตของภาคบริการและภาคเกษตรยังอยู่ในระดับต่ำ คุณภาพและ สมรรถนะของแรงงานที่ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการในการขับเคลื่อนการพัฒนาของ ประเทศ มิติทางสังคมที่การยกระดับรายได้ของประชาชน การแก้ปัญหาด้านความ ยากจนและความเหลื่อมล้ำ การพัฒนาคุณภาพการให้บริการและการขยายโอกาสในการ เข้าถึงระบบบริการสาธารณสุขยังคงมีช่องว่างที่สามารถพัฒนาต่อไปได้ มิติสิ่งแวดล้อม ที่การฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน และมิติของการบริหารจัดการภาครัฐที่ยังขาด ความต่อเนื่องและความยืดหยุ่นในการตอบสนองความต้องการในการแก้ปัญหาของ ประชาชนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ยังมีสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลงและประชากร สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแบบ ก้าวกระโดด ความท้าทายใหม่ ๆ ซึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ การเชื่อมโยงกัน อย่างซับซ้อนจากการรวมกลุ่มภายในภูมิภาคและการเปิดเสรีด้านต่าง ๆ ตลอดจน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความเชื่อมโยงของระบบนิเวศ ซึ่งสถานการณ์ ดังกล่าวจะก่อให้เกิดความท้าทายในการพัฒนาประเทศทั้งในมิติความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

^{๓๓} สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ (ฉบับย่อ), [ออนไลน์] แหล่งที่: https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct2018.pdf หน้า ๑ (๑๕ ต.ค. ๒๕๖๕)

ดังนั้น ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการวางแผนยุทธศาสตร์ ด้านต่าง ๆ ที่รอบคอบและครอบคลุมเพื่อเป็นกรอบในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ให้เจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

๒.๔.๔ ประเภท/องค์ประกอบ^{๓๔}

วิสัยทัศน์ประเทศคือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศ ที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศ คือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” โดยยกระดับศักยภาพของ ประเทศในหลากหลายมิติ พัฒนาคมนในทุกมิติ และในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิต ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ ส่วนรวม โดยการประเมินผลการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย

- ๑) ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย
- ๒) ขีดความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาเศรษฐกิจและการกระจายรายได้
- ๓) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ
- ๔) ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม
- ๕) ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ

๖) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ

การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติ จะมุ่งเน้น การสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้าง ความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพ ทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

๒.๔.๕ กระบวนการ/วิธีการ

ยุทธศาสตร์ ๒๐ ปี ประกอบด้วย^{๓๕}

๑) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง

โดยประเด็น ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ประกอบด้วย ๕ ประเด็น ได้แก่

^{๓๔} สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐ (ฉบับย่อ), [ออนไลน์] แหล่งที่: https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct2018.pdf หน้า ๒, (๑๕ ต.ค. ๒๕๖๕)

^{๓๕} สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐ (ฉบับย่อ), [ออนไลน์] แหล่งที่: https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct2018.pdf หน้า ๔-๑๕, (๑๕ ต.ค. ๒๕๖๕)

๑. การรักษาความสงบภายในประเทศ เพื่อสร้างเสริมความสงบเรียบร้อย และสันติสุขให้เกิดขึ้นกับประเทศชาติบ้านเมือง

๒. การป้องกันและแก้ไขปัญหามีผลกระทบต่อความมั่นคง เพื่อแก้ไข ปัญหาเดิม และป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาใหม่เกิดขึ้น

๓. การพัฒนาศักยภาพของประเทศให้พร้อมเผชิญภัยคุกคามที่กระทบต่อ ความมั่นคงของชาติ เพื่อยกระดับขีดความสามารถของกองทัพและหน่วยงานด้าน ความมั่นคง

๕. การพัฒนากลไกการบริหารจัดการความมั่นคงแบบองค์รวม เพื่อให้ กลไกสำคัญต่าง ๆ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการใช้หลักธรรมาภิบาล และ การบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

๒) ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

โดยประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้าง ความสามารถในการแข่งขัน ประกอบด้วย ๕ ประเด็น ได้แก่

๑. การเกษตรสร้างมูลค่า ให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลิตภาพการผลิต ทั้งเชิงปริมาณและมูลค่า และความหลากหลายของสินค้าเกษตร

๒. อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต โดยสร้างอุตสาหกรรมและบริการ แห่งอนาคตที่ขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยนวัตกรรมและ เทคโนโลยีแห่งอนาคต

๓. สร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว โดยการรักษาการเป็น จุดหมายปลายทางที่สำคัญของการท่องเที่ยวระดับโลกที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกระดับ และเพิ่มสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูง

๔. โครงสร้างพื้นฐาน เชื่อมไทย เชื่อมโลก ครอบคลุมถึงโครงสร้างพื้นฐาน ทางกายภาพในด้านโครงข่ายคมนาคม พื้นที่และเมือง รวมถึงเทคโนโลยี ตลอดจน โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

๕. พัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ สร้างและพัฒนาผู้ประกอบการยุคใหม่ ที่มีทักษะและจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการที่มี ความสามารถในการแข่งขันและมีอัตลักษณ์ชัดเจน

๓) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

โดยประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้าง ศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย ๗ ประเด็น ได้แก่

๑. การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วม ปกป้องค่านิยมและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์

๒. การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพ ในทุกช่วงวัย

๓. ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงใน ศตวรรษที่ ๒๑ มุ่งเน้นผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้และมีใจใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา

๔. การตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย

๖. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพ ทรัพยากร มนุษย์

๗. การเสริมสร้างศักยภาพการกีฬาในการสร้างคุณค่าทางสังคมและ พัฒนา ประเทศ

๔) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม

โดยประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้าน การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ประกอบด้วย ๔ ประเด็น ได้แก่

๑. การลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ
๒. การกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี
๓. การเสริมสร้างพลังทางสังคม
๔. การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่ง ตนเองและ การจัดการตนเอง

๕) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโต บนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม

โดยประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ๖ ประเด็น ได้แก่

๑. สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจสีเขียว
๒. สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจภาคทะเล
๓. สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ
๔. พัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ มุ่งเน้น ความ เป็นเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง
๕. พัฒนาความมั่นคงน้ำ พลังงาน และเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
๖. ยกระดับกระบวนการทัศน์เพื่อกำหนดอนาคตประเทศ

๖) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุล และพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

โดยประเด็น ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหาร จัดการภาครัฐ ประกอบด้วย ๘ ประเด็น ได้แก่

๑. ภาครัฐที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ตอบสนองความต้องการ และ ให้บริการ อย่างสะดวกรวดเร็ว โปร่งใส
๒. ภาครัฐบริหารงานแบบบูรณาการโดยมียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมาย และ เชื่อมโยงการพัฒนาในทุกระดับ ทุกประเด็น ทุกภารกิจ และทุกพื้นที่
๓. ภาครัฐมีขนาดเล็กลง เหมาะสมกับภารกิจ ส่งเสริมให้ประชาชนและ ทุกภาค ส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ
๔. ภาครัฐมีความทันสมัย
๕. บุคลากรภาครัฐเป็นคนดีและเก่ง ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึก มี ความสามารถสูง มุ่งมั่น และเป็นมืออาชีพ
๖. ภาครัฐมีความโปร่งใส ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ

๗. กฎหมายมีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ และมีเท่าที่จำเป็น

๘. กระบวนการยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชน โดยเสมอ

ภาค

๒.๔.๖ การประยุกต์ใช้^{๓๖}

วิสัยทัศน์ประเทศไทย ๒๕๘๐ “ประเทศไทยมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

ประเทศไทยมั่นคง ประชาชนมีความสุข, ยกระดับศักยภาพในหลากหลายมิติ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง, พัฒนาคมนในทุกมิติและในทุกช่วงวัย ให้เป็นคนดี ดี และมีคุณภาพ, สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม, สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม, ภาครัฐของประชาชน เพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม

๑) **มั่นคง** มีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ และมีความมั่นคงในทุกมิติ ทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง, ประเทศไทยมีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย, สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคง มีที่อยู่อาศัยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๒) **มั่งคั่ง** ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ยกระดับเข้าสู่กลุ่มประเทศรายได้สูง ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาลดลง ประชากรได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน, เศรษฐกิจมีความสามารถในการแข่งขันสูง สร้างเศรษฐกิจและสังคมแห่งอนาคต และเป็นจุดสำคัญของการเชื่อมโยงในภูมิภาคทั้งการคมนาคมขนส่ง การผลิต การค้า การลงทุน, มีความสมบูรณ์ในทุนที่จะสามารถสร้างการพัฒนาต่อเนื่อง อาทิ ทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญา ทุนทางการเงินและทุนอื่นๆ

๓) **ยั่งยืน** การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญด้วยรายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินพอดี ไม่สร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม, มีการผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับกฎระเบียบของประชาคมโลก, คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืน ทุกภาคส่วนในสังคมยึดถือและปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๕ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒.๕.๑ ที่มาของแนวคิด

ประเทศไทยได้มีการริเริ่มจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยในปี พ.ศ. 2504 ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกขึ้น ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มีระยะเวลาของแผน 6 ปี โดยที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่อ ๆ มา มีระยะเวลาของแผน 5 ปี

^{๓๖} สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ (ฉบับย่อ), [ออนไลน์] แหล่งที่: https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct2018.pdf หน้า ๓, (๑๕ ต.ค. ๒๕๖๕)

หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำแผน คือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยปัจจุบันประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๖๙)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ เป็นแผนพัฒนาประเทศในระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ซึ่งแปลง ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นทิศทางการพัฒนา ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ จึงมุ่งเตรียมความพร้อมและวางรากฐานในการยกระดับประเทศไทยให้เป็น ประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกรอบวิสัยทัศน์และเป้าหมายอนาคตประเทศไทยในปี ๒๕๗๙ ซึ่งกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปีเป็นกรอบ ที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ มุ่งตอบสนองวัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาที่กำหนดภายใต้ระยะเวลา ๕ ปี ต่อจากนี้ไปพิจารณาจากการประเมินสภาพแวดล้อมการพัฒนาทั้งจากภายนอกและภายในประเทศที่บ่งชี้ถึง จุดแข็งและจุดอ่อนของประเทศ และการสะท้อนถึงโอกาสและความเสี่ยงในการที่จะผลักดันขับเคลื่อนให้ การพัฒนาในด้านต่างๆ บรรลุผลได้ในระยะเวลา ๕ ปีแรกของยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี ทั้งนี้โดยได้คำนึงถึง การต่อยอดให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างต่อเนื่องภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับต่อไป (หน้า ๓-๔)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลา ของการปฏิรูปประเทศท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจาก แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙-๑๑ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและ ยั่งยืน

ในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ครั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) ซึ่งเป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนั้น ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทั้งในระดับกลุ่มอาชีพ ระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องเพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ”

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ จึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการเชื่อมต่อกับ ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีในลักษณะการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่การปฏิบัติ โดยในแต่ละยุทธศาสตร์ของ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ได้กำหนดประเด็นการพัฒนา พร้อมทั้งแผนงาน/โครงการสำคัญที่ต้องดำเนินการให้ เห็นผลเป็นรูปธรรมในช่วง ๕ ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติเพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคม และ ระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันยังได้กำหนดแนวคิดและกลไกการขับเคลื่อนและติดตามประเมินผลที่ชัดเจนเพื่อกำกับให้ การพัฒนาเป็นไปอย่างมีทิศทางและเกิดประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย (หน้า คำนำ)

๒.๕.๒ ความหมาย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคือ การกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนทุกชั้นตอนอย่างเป็นระบบ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติถือเป็นแผนระดับชาติที่มีความสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในการวางแผนการทำงานของหน่วยงานราชการ และภาคเอกชนจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับแผนดังกล่าว โดยปัจจุบันประเทศไทยอยู่ระหว่างการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 เพื่อใช้ในปับประมาณ 2566 - 2570 ทดแทนแผนพัฒนาฉบับที่ 12 ที่กำลังจะสิ้นสุดอายุในปีหน้า

หลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔)

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ จะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ ๕ ปี ที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยมี หลักการสำคัญของแผนพัฒนาฯ ดังนี้

๑. ยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ เพื่อให้ เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและ การบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดีซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มี ความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิต ที่ดีมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรม

๒. ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

๓. ยึด “วิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี” มาเป็นกรอบของวิสัยทัศน์ประเทศไทย ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วย การพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดย ที่วิสัยทัศน์ดังกล่าวสนองต่อผลประโยชน์แห่งชาติ ได้แก่ การมีเอกราชอธิปไตย และบูรณาภาพแห่ง เขตอำนาจรัฐ การดำรงอยู่อย่างมั่นคงยั่งยืนของสถาบันหลักของชาติ การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของชาติและ ประชาชนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ การอยู่ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุขเป็นปึกแผ่นมีความมั่นคงทางสังคม ท่ามกลางพหุสังคมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความเจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรม และความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางพลังงาน อาหารและน้ำ ความสามารถในการ

รักษาผลประโยชน์ของชาติภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม ระหว่างประเทศและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติประสานสอดคล้องกันด้านความมั่นคงในประชาคมอาเซียนและ ประชาคมโลกอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีประเทศไทยไม่เป็นภาระของโลกและสามารถเกื้อกูลประเทศที่มี ศักยภาพทางเศรษฐกิจดีกว่า

๔. ยึด “เป้าหมายอนาคตประเทศไทยปี ๒๕๗๙” ที่เป็นเป้าหมายในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี มาเป็นกรอบในการกำหนดเป้าหมายที่จะบรรลุใน ๕ ปีแรกและเป้าหมายในระดับย่อยลงมา โดยที่เป้าหมาย และตัวชี้วัดในด้านต่างๆ มีความสอดคล้องกับกรอบเป้าหมายที่ยั่งยืน (SDGs) ทั้งนี้เป้าหมายประเทศไทยใน ปี ๒๕๗๙ ซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันนั้นพิจารณาจากทั้งประเด็นหลักและลักษณะของการพัฒนา ลักษณะฐานการผลิตและบริการสำคัญของประเทศ ลักษณะของคนไทยและสังคมไทยที่พึงปรารถนา และกลุ่มเป้าหมายใน สังคมไทย โดยกำหนดไว้ดังนี้ “เศรษฐกิจและสังคมไทยมีการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนบนฐานการพัฒนา ที่ยั่งยืน สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรมมีความเหลื่อมล้ำน้อย คนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นพลเมืองที่มีวินัย ตื่นรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีความรู้ มีทักษะและทัศนคติที่เป็นค่านิยมที่ดี มีสุขภาพร่างกายและ จิตใจที่สมบูรณ์ มีความเจริญเติบโตทางจิตวิญญาณ มีจิตสาธารณะและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีความเป็น พลเมืองไทย พลเมืองอาเซียน และพลเมืองโลก ประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญในเวทีนานาชาติ ระบบ เศรษฐกิจ ตั้งอยู่บนฐานของการใช้นวัตกรรมนำดิจิทัล สามารถแข่งขันในการผลิตได้และค้าขายเป็น มีความเป็น สังคมประกอบการ มีฐานการผลิตและบริการที่มีคุณภาพและรูปแบบที่โดดเด่นเป็นที่ต้องการในตลาดโลก เป็นฐานการผลิตและบริการที่สำคัญ เช่น การให้บริการคุณภาพทั้งด้านการเงิน ระบบโลจิสติกส์ บริการด้าน สุขภาพ และท่องเที่ยวคุณภาพ เป็นครัวโลกของอาหารคุณภาพและปลอดภัย เป็นฐานอุตสาหกรรมและบริการ อัจฉริยะที่เป็นอุตสาหกรรมแห่งอนาคตที่ใช้นวัตกรรม ทูมนมนุษย์ทักษะสูงและเทคโนโลยีอัจฉริยะ มาต่อยอด ฐานการผลิตและบริการที่มีศักยภาพในปัจจุบันและพัฒนาฐานการผลิตและบริการใหม่ๆ เพื่อน าประเทศไทย ไปสู่การมีระบบเศรษฐกิจ สังคม และประชาชนที่มีความเป็นอัจฉริยะ”

๕. ยึด “หลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโต จากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม” แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ มุ่งเน้น การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีความครอบคลุมทั่วถึงเพื่อเพิ่มขยายฐานกลุ่มประชากรชั้นกลางให้ กว้างขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายในการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ โอกาสทางสังคม และรายได้ของกลุ่มประชากร รายได้ต่ำสุดร้อยละ ๔๐ ให้สูงขึ้น นอกจากนี้การเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและพัฒนา นวัตกรรมนับเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระยะต่อไปสำหรับทุกภาคส่วนในสังคมไทย โดยที่เส้นทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วนั้นกำหนดเป้าหมายทั้งในด้านรายได้ ความเป็น ธรรม การลดความเหลื่อมล้ำ และขยายฐานคนชั้นกลาง การสร้างสังคมที่มีคุณภาพและมีธรรมาภิบาล และความเป็น มิตรต่อสิ่งแวดล้อม

๖. ยึด “หลักการนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจังใน ๕ ปีที่ต่อยอดไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นเป้าหมายระยะยาว” จากการที่แผนพัฒนาฯ เป็นกลไกเชื่อมต่อในลำดับแรกที่จะกำกับและ ส่งต่อแนวทางการพัฒนาและเป้าหมายในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีให้เกิดการปฏิบัติในทุก

ระดับและในแต่ละด้าน อย่างสอดคล้องกัน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ จึงให้ความสำคัญกับการใช้กลไก ประชากรรัฐที่เป็นการรวมพลัง ขับเคลื่อนจากทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน และการกำหนดประเด็น บูรณาการของการพัฒนาที่มีลำดับ ความสำคัญสูง และได้กำหนดในระดับแผนงาน/โครงการสำคัญที่ จะตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาได้อย่าง แท้จริง รวมทั้งการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่มี ความครอบคลุมหลากหลายมิติมากกว่าในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ผ่านๆ มา ในการกำหนดเป้าหมายได้ คำนึงถึงความสอดคล้องกับเป้าหมายระยะยาวของยุทธศาสตร์ชาติ และการเป็นกรอบกำกับเป้าหมาย และตัวชี้วัดในระดับย่อยลงมาที่จะต้องถูกส่งต่อและกำกับให้สามารถ ดำเนินการให้เกิดขึ้นอย่างมี ผลสัมฤทธิ์ภายใต้กรอบการจัดสรรงบประมาณ การติดตามและประเมินผลการใช้ จ่ายเงินงบประมาณ แผ่นดินและการติดตามประเมินผลการปฏิบัติราชการรวมทั้งการพัฒนาระบบราชการที่สอดคล้องเป็น สาระเดียวกันหรือเสริมหนุนซึ่งกันและกัน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ จึงกำหนดประเด็นบูรณาการ เพื่อ การพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางสำคัญประกอบการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน รวบรวมและกำหนด แผนงาน/ โครงการสำคัญในระดับปฏิบัติและกำหนดจุดเน้นในการพัฒนาเชิงพื้นที่ในระดับสาขาการ ผลิตและบริการและ จังหวัดที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในด้านต่างๆ (หน้า ๔-๕)

๒.๕.๓ หลักการสำคัญ

๑) เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาพและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจน เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

๒) เพื่อให้คนไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับความเป็นธรรมในการ เข้าถึง ทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้ง ชุมชนมี ความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

๓) เพื่อให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง แข่งขันได้ มีเสถียรภาพ และมีความยั่งยืน สร้างความ เข้มแข็งของ ฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานใหม่โดยการใช้นวัตกรรมที่เข้มข้นมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งของ เศรษฐกิจฐานรากและสร้างความมั่นคงทางพลังงาน อาหาร และน้ำ

๔) เพื่อรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถ สนับสนุน การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

๕) เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ทันทสมัย และมีการ ทำงาน เชิงบูรณาการของภาคีการพัฒนา

๖) เพื่อให้มีการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคโดยการพัฒนาภาคและเมืองเพื่อ รองรับ การพัฒนาระดับฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานการผลิตและบริการใหม่

๗) เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยมีความเชื่อมโยง (Connectivity) กับประเทศต่างๆ ทั้ง ในระดับ อนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้ประเทศ ไทยมีบทบาทนำและ สร้างสรรค์ในด้านการค้า การบริการ และการลงทุนภายใต้กรอบความร่วมมือ ต่างๆ ทั้งในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และโลก (หน้า ๖๓)

๒.๕.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ได้กำหนดเป้าหมายรวมการพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ประกอบด้วย

๑) คนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐาน ที่ดีของสังคม มีความเป็นพลเมืองตื่นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความ รับผิดชอบและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีสุขภาพกายและใจที่ดีมีความเจริญอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง และมีความเป็นไทย

๒) ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความยากจนลดลง เศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็ง ประชาชนทุกคนมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร การประกอบอาชีพ และบริการทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม กลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ ๔๐ มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ ๑๕

๓) ระบบเศรษฐกิจมีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ โครงสร้างเศรษฐกิจปรับสู่เศรษฐกิจฐาน บริการและดิจิทัล มีผู้ประกอบการรุ่นใหม่และเป็นสังคมผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการขนาดกลางและ ขนาดเล็กที่เข้มแข็งสามารถใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการ มีระบบการผลิตและให้บริการจากฐานรายได้เดิมที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และมีการลงทุนในการผลิตและบริการ ฐานความรู้ขั้นสูงใหม่ๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและชุมชน รวมทั้งกระจายฐานการผลิตและการให้บริการสู่ ภูมิภาคเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ โดยเศรษฐกิจไทยมีเสถียรภาพและมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ ๕ ต่อปี และมีปัจจัยสนับสนุน อาทิ ระบบโลจิสติกส์พลังงาน และการลงทุนวิจัยและพัฒนาที่เอื้อต่อการขยายตัวของ ภาคการผลิตและบริการ

๔) ทูทางธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงทางอาหาร พลังงาน และน้ำ โดยเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ ประเทศเพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในภาคพลังงาน และขนส่ง ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗ ภายในปี ๒๕๖๓ เทียบกับการปล่อยในกรณีปกติ มีปริมาณหรือสัดส่วนของขยะมูลฝอยที่ ได้รับการจัดการอย่างถูกหลักสุขาภิบาลเพิ่มขึ้น และรักษาคุณภาพน้ำและคุณภาพอากาศในพื้นที่วิกฤตให้อยู่ ในเกณฑ์มาตรฐาน

๕) มีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย สังคมปลอดภัย สามัคคี สร้างภาพลักษณ์ดี และ เพิ่มความเชื่อมั่นของนานาชาติต่อประเทศไทย ความขัดแย้งทางอุดมการณ์และความคิดในสังคมลดลง ปัญหาอาชญากรรมลดลง ปริมาณความสูญเสียจากภัยโจรสลัดและการลักลอบขนส่งสินค้าและค่านุญษ์ลดลง มีความพร้อมที่ปกป้องประชาชนจากการก่อการร้ายและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ประเทศไทยมีส่วนร่วมในการ กำหนดบรรทัดฐานระหว่างประเทศ เกิดความเชื่อมโยงการขนส่ง โลจิสติกส์ ห่วงโซ่มูลค่า เป็นหุ้นส่วน การพัฒนาที่สำคัญในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และโลก และอัตราการเติบโตของมูลค่าการลงทุนและการส่งออก ของไทยในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และอาเซียนสูงขึ้น

๖) มีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระจาย อำนาจและมีส่วนร่วมจากประชาชน บทบาทภาครัฐในการให้บริการซึ่งภาคเอกชนดำเนินการแทนได้ดีกว่า ลดลง เพิ่มการใช้ระบบดิจิทัลในการให้บริการ ปัญหาคอร์รัปชันลดลง และการบริหารจัดการขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระมากขึ้น โดยอันดับประสิทธิภาพภาครัฐที่จัดทำโดยสถาบันการพัฒนานานาชาติและ อันดับความยากง่ายในการดำเนินธุรกิจในประเทศดีขึ้น การใช้จ่ายภาครัฐและระบบงบประมาณมีประสิทธิภาพ สูง ฐานภาษีกว้างขึ้น และดัชนีการรับรู้การ

ทุจริตดีขึ้น รวมถึงมีบุคลากรภาครัฐที่มีความรู้ความสามารถและ ปรับตัวได้ทันกับยุคดิจิทัลเพิ่มขึ้น (หน้า ๖๔)

๒.๕.๕ กระบวนการ/วิธีการ

แนวทางการขับเคลื่อนแผนฯ สู่การปฏิบัติ^{๓๗} การสร้างความรู้ความเข้าใจให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญและพร้อม เข้าร่วมในการผลักดันแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ไปสู่การปฏิบัติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (สศช.) สร้างความเข้าใจกับภาคีทุกภาคส่วน ถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ โดยสื่อสารประชาสัมพันธ์อย่างเหมาะสม สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพผ่านบุคคล สื่อมวลชนทั้งระดับชาติและท้องถิ่น กิจกรรม สื่อสมัยใหม่ที่เข้าใจง่าย รวมทั้งการสร้างเครือข่ายให้ข้อมูลข่าวสาร กระจายไปยังพื้นที่ต่างๆ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง จัดทำคู่มือการแปลงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ เผยแพร่ แก่ภาคีการพัฒนาเพื่อใช้ประสานแผนแต่ละระดับที่ทุกภาคส่วนสามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดบูรณาการ การทำงานร่วมกัน รวมถึงสร้างความรู้ความเข้าใจให้ภาคการเมืองในเป้าประสงค์และแนวทางของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ และผลักดันให้พรรคการเมืองนำประเด็นการพัฒนาสำคัญไปผสมผสานในการจัดทำนโยบายของพรรคและ นโยบายของรัฐบาล โดยพิจารณาลำดับความสำคัญ โดยเฉพาะนโยบายที่เกี่ยวกับ “การวางรากฐาน การพัฒนา” ในระยะยาว

๒.๕.๖ การประยุกต์ใช้

ความสำเร็จของการขับเคลื่อนแผนพัฒนาประเทศสู่การปฏิบัติขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญหลายประการ ประกอบด้วย ความชัดเจนของสาระของแผนพัฒนาฯ การรับรู้ เข้าใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความตระหนัก ถึงภารกิจและความรับผิดชอบร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคมต่อการพัฒนาประเทศภายใต้ทิศทางที่ได้ร่วมกัน กำหนดขึ้น ระบบและกลไกการบริหารจัดการจากแผนสู่การปฏิบัติที่มีความเชื่อมโยงกันในระดับต่างๆ ตั้งแต่ ระดับยุทธศาสตร์ชาติที่เชื่อมต่อกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนเฉพาะด้าน และแผนปฏิบัติ การ และระบบการจัดสรรงบประมาณที่มีประสิทธิภาพที่ตอบสนองการพัฒนาเชิงบูรณาการ การพัฒนา เชิงพื้นที่และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ทั้งนี้ประเด็นบูรณาการจะถูกกำหนดจากประเด็นการพัฒนาสำคัญที่กำหนด ไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ประกอบกับนโยบายรัฐบาลในช่วงเวลานั้นๆ และประเด็นปฏิรูปประเทศที่สำคัญ

ทั้งนี้ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ นอกจากจะดำเนินการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ตามแนวทาง การขับเคลื่อนที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ไว้อย่างเป็นระบบแล้วจะต้องผลักดันให้ระบบการจัดสรร งบประมาณแบบบูรณาการมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง มีการดำเนินงานร่วมกันของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน และการปรับปรุงระบบการติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพและสะท้อน การถ่ายทอดจากระดับยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ สู่แผนปฏิบัติการกระทรวงและจังหวัดที่ สอดคล้องกันของเป้าหมายและตัวชี้วัดในระดับผลิตผล ผลิตภัณฑ์ และผลกระทบของการพัฒนา นอกจากนี้ ระบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และการประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงาน ภาครัฐจะต้องมีความ

^{๓๗} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔, หน้า ๒๐๕.

สอดคล้องกัน โดยจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกัน รวมถึงการกำหนดตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานและการขับเคลื่อนประเด็นบูรณาการร่วมที่เหมาะสม (หน้า ๒๐๔)

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเกี่ยวกับ “พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพุทธยุวเกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้” ซึ่งเป็นงานวิจัยย่อยภายใต้แผนโครงการ “Young smart farm: การเกษตรแบบใหม่สู่การสร้างสันติสุขในสังคมไทย” ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ผู้วิจัยได้ประมวลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนการพัฒนากรอบแนวคิดในการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สดศรี ทูมมาเกต, จินดา ขลิบทอง และเฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ (มปป.: บทคัดย่อ)^{๓๘} ได้วิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตรสำหรับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒) ศึกษาประโยชน์ของงานเคหกิจเกษตรต่อครัวเรือนและระดับการได้รับการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตร ๓) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานด้านเคหกิจเกษตร ๔) ศึกษาความต้องการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตร และ ๕) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตร ประชากรที่ศึกษาคือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๗๑ กลุ่ม และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานเคหกิจเกษตรระดับอำเภอ จำนวน ๑๑ คน ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๖๑ กลุ่ม สุ่มตัวอย่างแบบง่ายและเจาะจงเฉพาะประธาน ๑ คน และสมาชิก ๑ คน รวม ๑๒๒ คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ส่วนเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานเคหกิจเกษตรระดับอำเภอ เก็บข้อมูลโดยการจัดเวทีสนทนากลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า (๑) สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย ๕๓.๐๒ ปี ร้อยละ ๕๙.๘ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก เฉลี่ย ๑๑.๓๔ ปี ทุกรายได้รับข้อมูลด้านเคหกิจเกษตรจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานเคหกิจเกษตร ส่วนใหญ่มีความสามารถในการแปรรูปและถนอมอาหาร ร้อยละ ๔๕.๑ ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย ๔.๑๙ คน มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย ๑๕.๙๔ ไร่ มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย ๒.๖๖ คน มีรายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ย ๑๗๕,๐๐๐.๐๐ บาทต่อปี รายจ่ายรวมของครัวเรือนเฉลี่ย ๑๔๗,๐๔๕.๐๘ บาทต่อปี (๒) มีความคิดเห็นว่าการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ การแปรรูปและถนอมอาหารเป็นประโยชน์ต่อครัวเรือนมากที่สุด ได้รับการส่งเสริมด้านจัดการครัวเรือนและสิ่งแวดล้อมน้อย (๓) มีปัญหามากในด้านการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และการจัดทำบัญชีครัวเรือน ส่วนข้อเสนอแนะ ให้มีการส่งเสริมการแปรรูปและถนอมอาหาร ส่งเสริมด้านอาชีพเสริม ให้ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ ส่งเสริมด้านการตลาดและให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม (๔) ต้องการความรู้ทุกด้านผ่านบุคคลราชการ โดยการสาธิต การฝึกปฏิบัติ และใช้คู่มือประกอบการเรียนรู้ โดยมีความต้องการความรู้และช่องทางการส่งเสริมผ่านทาง

^{๓๘} สดศรี ทูมมาเกต, จินดา ขลิบทอง และเฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ, แนวทางการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตรสำหรับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดฉะเชิงเทรา, การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ ๖ (มปป.: ๑-๑๗)

วิทย์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ (๕) แนวทางการส่งเสริมงานด้านเคหกิจเกษตร มี ๓ แนวทาง ได้แก่ การพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานเคหกิจเกษตรให้มีความรู้และทักษะในการส่งเสริมงานด้านเคหกิจเกษตร การส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตรแบบมีส่วนร่วม และการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตรแบบบูรณาการ โดยจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านเคหกิจเกษตรประจำอำเภอ เพื่อพัฒนาให้ครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีความกินดี อยู่ มีรายได้เพิ่มขึ้นและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๖๖; บทคัดย่อ)^{๓๙} ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรไทยสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ บ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาประวัติความเป็นมาสถานการณ์ สภาพปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกร บ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ ในพื้นที่บ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ๓) นำเสนอแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะ ในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ ในพื้นที่บ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกรณีศึกษาเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๘ คน ผลการวิจัยพบว่า ๑) เกษตรกรบ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจุดแข็งที่เป็นสภาพภูมิศาสตร์หรือมีชัยภูมิที่ดีในการทำเกษตรมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกแก่การขนส่งสินค้าทางการเกษตร ทั้งทางบกและทางน้ำ แต่มักจะประสบปัญหาด้านการเกษตรใน ๓ ประการ ได้แก่ ด้านการผลิตสินค้าเกษตร ด้านการลงทุน และด้านการควบคุมคุณภาพ ๒) แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ แบ่งเป็น ๒ ระดับ คือระดับบุคคล และระดับชุมชน โดยระดับบุคคลจะต้องพัฒนาองค์ความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ พัฒนาการวางแผนการทำงานพัฒนาการบริหารจัดการ ระดับชุมชนจะต้องพัฒนาองค์การบริหารจัดการพัฒนามาตรฐานสินค้า เป็นต้น โดยการพัฒนาทั้ง ๒ ระดับ จะต้องมีการจัดทำแผนพัฒนาตนเอง มีการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายมีการให้การแนะนำช่วยเหลือจากฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และมีการประเมินศักยภาพของเกษตรกร ๓) การนำเสนอแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่ความเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ แบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือระดับชุมชน และระดับเครือข่าย โดยระดับชุมชนจะต้องมีการวางเป้าหมายในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ มีกระบวนการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ มีการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่าย โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ทั้งในระดับอำเภอ จังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ มีการประเมินศักยภาพ มีหลักสูตร มีการคัดเลือกและพัฒนาเกษตรกร ส่วนในระดับเครือข่ายจะต้องอาศัยการพัฒนาจากระดับชุมชนและร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ องค์กรเอกชน และองค์กรธุรกิจเพื่อผลักดันให้เกษตรกรของชุมชนได้มีโอกาสในการเติบโตผ่านเวทีต่างๆ ของเครือข่ายข้างต้น

^{๓๙} คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, แนวทางการพัฒนาเกษตรกรไทยสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ บ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วารสาร มจร การพัฒนาสังคม ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๖๖ หน้า ๗๐ – ๘๕.

ชมพูนุรัตน์ ชมบุญ และพนามาศ ตริวรวัฒนกุล (๒๕๖๑: บทคัดย่อ)^{๔๐} ได้วิจัยเรื่องความรู้และการปฏิบัติด้านเคหกิจเกษตรของแม่บ้านเกษตรกร อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ๒) เพื่อศึกษาการได้รับการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตร ๓) เพื่อศึกษาความรู้ด้านเคหกิจเกษตร ๔) เพื่อศึกษาการปฏิบัติด้านเคหกิจเกษตรของแม่บ้านเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต จำนวน ๑๑๒ คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และค่ามัธยฐานเลขคณิต ผลการศึกษา พบว่า ๑) แม่บ้านเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย ๕๖.๘๓ ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๗๕.๐ มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย ๓ คน อาชีพหลักครัวเรือนทำการเกษตร ร้อยละ ๗๐.๕ อาชีพเสริมครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่ทำการเกษตร ร้อยละ ๖๖.๑ รายได้ของครัวเรือนเฉลี่ย ๒๐๙,๐๒๐ บาท/ปี รายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ย ๑๑๖,๕๗๘ บาท/ปี ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย ๘.๗๕ ไร่ มีจำนวนแรงงานในการทำการเกษตรเฉลี่ย ๓ คน ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือน ร้อยละ ๘๘.๔ มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเฉลี่ย ๑๒ ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพภายในกลุ่มเป็นสมาชิกกลุ่ม ร้อยละ ๖๕.๒ และเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ในกลุ่มแม่บ้าน ร้อยละ ๓๔.๘ ๒) แม่บ้านเกษตรกรมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเฉลี่ย ๗ ครั้ง/ปี ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมด้านเคหกิจเกษตรในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ ร้อยละ ๗๑.๔ และทั้งหมดมีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารด้านเคหกิจเกษตรมากกว่า ๑ ช่องทาง เช่น จากช่องทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ โทรศัพท์ จากช่องทางสื่อกิจกรรม ได้แก่ การจัดสนทนากลุ่ม และมีความต้องการได้รับการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตรจากช่องทางสื่อกิจกรรมเป็นอันดับหนึ่ง ๓) แม่บ้านเกษตรกรมีความรู้ด้านเคหกิจเกษตรโดยแบ่งออกเป็น ๔ ประเด็น ดังนี้ (๑) เคหกิจเกษตรเพื่อความมั่นคงด้านอาหารในครัวเรือนและชุมชน มีความรู้อยู่ในระดับน้อย คะแนนเฉลี่ย ๑๐.๑๐ จากคะแนนเต็ม ๑๕ คะแนน (๒) การจัดการบ้านเรือนและสิ่งแวดล้อม มีความรู้อยู่ในระดับมาก คะแนนเฉลี่ย ๔๓.๒ จากคะแนนเต็ม ๕๐ คะแนน (๓) การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงาน มีความรู้อยู่ในระดับน้อย คะแนนเฉลี่ย ๒.๘๘ จากคะแนนเต็ม ๔ คะแนน (๔) การเพิ่มรายได้ มีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ย ๒.๙๑ จากคะแนนเต็ม ๕ คะแนน และเมื่อพิจารณาความรู้ด้านเคหกิจเกษตรรวมทุกประเด็น พบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีความรู้อยู่ในระดับน้อย คะแนนเฉลี่ย ๒๐.๒๑ จากคะแนนเต็ม ๒๙ คะแนน ๔) แม่บ้านเกษตรกรมีการปฏิบัติด้านเคหกิจเกษตรมากกว่าร้อยละ ๕๐ ในทุกประเด็น

อมรพิมล พิทักษ์ และ พีรเทพ รุ่งคุณากร (๒๕๖๔: บทคัดย่อ)^{๔๑} ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาดตนเองของเกษตรกรที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร และ ๒) พัฒนา

^{๔๐} ชมพูนุรัตน์ ชมบุญ และพนามาศ ตริวรวัฒนกุล (๒๕๖๑: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องความรู้และการปฏิบัติด้านเคหกิจเกษตรของแม่บ้านเกษตรกร อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต, วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร ปีที่ ๔๙ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๑ หน้า ๑๓๕ - ๑๔๖.

^{๔๑} อมรพิมล พิทักษ์ และ พีรเทพ รุ่งคุณากร (๒๕๖๔: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร, วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเก่า ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๔ หน้า ๑๗ - ๒๔.

แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรกร โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเกษตรกรต้นแบบ จำนวน ๑๒ ราย สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ๕ ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ๑) ปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกรที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรกรประกอบด้วย ๑.๑) ปัจจัยเพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกร คือการมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ซื่อสัตย์ อดทน มนุษย์สัมพันธ์ดี กล้าเปลี่ยนแปลง ริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจ และการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและการมีเครือข่ายที่ดี ๑.๒) กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ได้แก่ การเรียนรู้จากการสังเกต การเรียนรู้จากประสบการณ์ และเพื่อแก้ปัญหาที่พบจากการทำงาน เพื่อพัฒนาอาชีพของตนเอง ๒) แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรกร ประกอบด้วย แนวทางสำหรับเกษตรกรเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาตนเอง และแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาเกษตรกร

วนารัตน์ คำกล่อมใจ (๒๕๕๗: บทคัดย่อ)^{๔๒} ได้วิจัยเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มยุวเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โรงเรียนชุมชนทมิฬป่าช้า ตำบลทมิฬนางาม อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มยุวเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม ศึกษาข้อจำกัดปัญหา อุปสรรคของการจัดกระบวนการเรียนรู้ศึกษาแนวทางในการพัฒนายุวเกษตรกรในโรงเรียน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การดำเนินงานยุวเกษตรกรในโรงเรียนจะให้ประสบผลสำเร็จนั้น โรงเรียนชุมชนทมิฬป่าช้า และภาคีที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ตั้งแต่ต้น คือ เริ่มตั้งแต่ การรวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลจากการกระทำ โดยมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานราชการสนับสนุนในเรื่องการให้ความรู้ และปัจจัยการผลิต กระบวนการดำเนินงานยุวเกษตรกรถ้าโรงเรียนสามารถดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ จากผู้รู้ ผู้นำชุมชน ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้าน การทำงานร่วมกันของเด็ก ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครอง และคนในชุมชน ก็จะเป็นการเพิ่มประสบการณ์ ทักษะความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติมจากการเรียนในห้องเรียน เด็กๆ จะมีแนวคิดใหม่ๆ มีประสบการณ์ และสามารถที่จะนำกลับมาใช้ที่บ้าน ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน จะทำให้เด็กๆ ค่อยซึมซับความรักในอาชีพเกษตร ซึ่งน่าจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้เด็กๆ หันกลับมาทำการเกษตรต่อจากพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ต่อไปในอนาคต จำเป็นที่จะต้องให้ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เด็กได้รู้จักกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม มีภาวะผู้นำ กล้าแสดงความคิดเห็น และได้รับประสบการณ์ตรงจากการที่ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์จาก

^{๔๒}วนารัตน์ คำกล่อมใจ. ได้วิจัยเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มยุวเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โรงเรียนชุมชนทมิฬป่าช้า ตำบลทมิฬนางาม อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, รายงานการวิจัย, กลุ่มยุทธศาสตร์และการปฏิรูปที่ดี สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุดรธานี, ๒๕๕๗: บทคัดย่อ.

ผู้รู้ในชุมชนทั้งทางทฤษฎี และปฏิบัติ เด็กๆ มีความภาคภูมิใจที่ได้มีอาหารเข้าโครงการอาหารกลางวัน และได้รับประทานอาหารที่ปลอดภัยจากสารเคมี

ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดของการจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ กลุ่มยุวเกษตรกรมีหลายชั้นเรียน เวลาในการทำกิจกรรมของกลุ่มไม่ตรงกัน บางครั้งมีความขัดแย้งกัน การเรียนวิชาการหนัก สมาชิกกลุ่มไม่ค่อยเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน มีการขโมยผลผลิตในแปลง ผู้ปกครองไม่สนับสนุน และงบประมาณที่มาสนับสนุนถูกใช้ไปหลายทาง

แนวทางในการพัฒนา คือ ให้ชั้นมัธยมศึกษาเป็นแกนนำพาน้องๆ ทำให้มีการสืบสานกิจกรรมกลุ่มยุวเกษตรกร ฝึกให้กลุ่มยุวฯ จำหน่ายผลผลิตที่ทำ และให้ฝึกทำบัญชี เพิ่มวิชาการเกษตร ให้เด็ก มีเวลาลงมาทำการเกษตร ต้องฝึกให้ปฏิบัติจริง และนำกลับไปใช้ในชีวิตประจำวัน การปรับกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับชุมชน และวิถีชีวิตของชุมชน การประชุมผู้ปกครองให้เข้าใจถึงกระบวนการเรียนการสอน และให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ให้ครูที่ปรึกษา คณะกรรมการกลุ่มยุวฯ และสมาชิกศึกษาบทบาทหน้าที่ของตนเองให้ชัดเจน หน่วยงานราชการควรสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่ควรมีการติดตาม ประเมินผล เป็นระยะจนกลุ่มมีความเข้มแข็ง

ทวิ วัชระเกียรติศักดิ์ (๒๕๔๙ : ๔๓-๕๔)^{๔๓} ได้วิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า บริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงานและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชน มีความพร้อมต่อการพัฒนา แนวทางและการดำเนินการส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ จะต้องสร้างจากภายใน ภายในนอก และทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตามปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ ความรู้ การยอมรับ ศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมของภาคีสมาชิก และการมีชุมชนเป้าหมายเป็นศูนย์กลางของการสร้างความเข้มแข็งโดยที่ผลการดำเนินการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพเชิงรูปธรรมได้ทำให้มีการพัฒนา จัดตั้ง ดำเนินงานและขับเคลื่อนการจัดหาทุนของกลุ่มอาชีพในทั้ง 15 หมู่บ้านตามความเหมาะสมและการตัดสินใจของแต่ละชุมชน

ขวัญกมล ดอนขวา (๒๕๕๖: บทคัดย่อ)^{๔๔} ได้วิจัยเรื่อง การจัดการธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า การจัดการด้านการผลิต การจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ การจัดการด้านการตลาด และการจัดการการเงินและบัญชี เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการธุรกิจชุมชน ส่วนความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความรู้ และคุณธรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีค่ามีค่า KMO ค่า Bartlett's Test of Sphericity มีการแจกแจงโดยประมาณแบบ Chi-Square ผ่าน

^{๔๓} ทวิ วัชระเกียรติศักดิ์, การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา, วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๙ : ๔๓-๕๔

^{๔๔} ขวัญกมล ดอนขวา, การจัดการธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี : นครราชสีมา, ๒๕๕๖: บทคัดย่อ.

เกณฑ์การทดสอบทางสถิติ นอกจากนี้ ยังมีค่า Total Initial Eigenvalues มากกว่า ๑ และสามารถอธิบายความแปรปรวนของข้อมูลได้มากที่สุดถึง ๗๕% โดยองค์ประกอบทุกตัวมีค่า Factor Loading เข้าใกล้ ๑ ในด้านการประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และควมมีเหตุผล มีผลกระทบทางตรงต่อการจัดการธุรกิจชุมชนด้านการผลิตมากที่สุด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ ๐.๔๙๐ และ ๐.๓๑๕ ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มอาชีพใช้เงื่อนไขความรู้มาเป็นหลักในการพิจารณาการจัดการธุรกิจชุมชนด้านการผลิต มากกว่าเงื่อนไขคุณธรรม โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ ๐.๕๑๘ และ ๐.๒๘๙ ตามลำดับ กลุ่มอาชีพมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในระดับสูงมากเพียงใด มีระยะเวลาดำเนินการมายาวนาน และการได้รับการอบรมของสมาชิกในแต่ละกลุ่มอาชีพเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจชุมชน จะทำให้สามารถประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจของกลุ่มอาชีพเพิ่มขึ้น

เอกชัย พุ่มดวง (๒๕๕๗ : บทคัดย่อ)^{๔๕} ในงานวิจัยเรื่อง การกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพ ในตำบลโคกโคเตมา อำเภอเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ ๑) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพในชุมชนตำบลโคกโคเตมา และ ๒) เพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกลุ่มอาชีพให้มีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มตาม แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และใช้กระบวนการจัดการความรู้ เป็น เครื่องมือในการสืบค้นและสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนผลจากการวิจัย

๑. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพในชุมชน พบว่ามีกลุ่มอาชีพของชุมชน จำนวน ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจักสานกระเป่า กลุ่มทำขนมไทย และกลุ่มทำ ปุยอินทรี ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยใช้การจัดการความรู้ (KM) เป็น เครื่องมือ ซึ่งพบว่าประกอบกลุ่มอาชีพในชุมชน ได้ใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้ แต่ยังขาดการจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ นอกจากนี้ กลุ่มอาชีพ มีการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม การวิเคราะห์ปัญหา และการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ โดยมีการกำหนดโจทย์ในการศึกษา ดูงานของชุมชนต้นแบบ ณ แหล่งเรียนรู้ดอนหวาย-ท่าจีน เพื่อศึกษาเรียนรู้แนวทางในการบริหาร จัดการและการดำเนินงาน ของ กลุ่มอาชีพ การประกอบธุรกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒. การพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกลุ่มอาชีพให้มีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงานของชุมชนต้นแบบ การนำมาพัฒนากลยุทธ์ของกลุ่มอาชีพตำบลโคกโคเตมาให้มีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนออกได้เป็น ๓ กลยุทธ์ คือ (๑) พัฒนาผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และการตลาด ด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพกลุ่มผู้ผลิต และการส่งเสริมช่องทางการตลาด (๒) พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยองค์ความรู้ด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์

^{๔๕} เอกชัย พุ่มดวง. กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจชุมชน ของกลุ่มอาชีพใน ตำบลโคกโคเตมา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต : กรุงเทพฯ, ๒๕๕๗: บทคัดย่อ.

๓. การสร้างกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการสืบค้น รวบรวม และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สุมาลี จันทร์ชลอ และคณะ (๒๕๕๑ : ๖๙)^{๔๖} ได้ศึกษาความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในกรุงเทพมหานครในภาพรวม ประชาชนกรุงเทพมหานครมีความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับพอใช้ คะแนนเฉลี่ยโดยรวม ๑๙.๐๘ (ประมาณร้อยละ ๗๖) ผลการเปรียบเทียบระหว่างประชาชนเพศชายและเพศหญิง และระหว่างประชาชนผู้ประกอบอาชีพพบว่าแตกต่างกันของความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการศึกษาพฤติกรรมการดำเนินชีวิตชีวิตของประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในภาพรวมพบว่า ประชาชนมีพฤติกรรมด้านการใช้จ่ายพอประมาณมีพฤติกรรมอยู่ในระดับบ่อยครั้งถึงเป็นประจำด้านความรอบคอบมีพฤติกรรมอยู่ในระดับบ่อยครั้ง ด้านความมีเหตุผลมีพฤติกรรมอยู่ในระดับบ่อยครั้ง ด้านการช่วยเหลือครอบครัวมีพฤติกรรมอยู่ในระดับบ่อยครั้ง ยกเว้นด้านการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาในครอบครัว นักเรียนมีพฤติกรรมระดับปานกลางประชาชนมีพฤติกรรมอยู่ในระดับบ่อยครั้งถึงนานๆ ครั้งด้านการช่วยเหลือสังคม ด้านการใส่ใจสิ่งแวดล้อม ส่วนด้านการพัฒนางานให้ก้าวหน้ามีพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ครั้ง ผลการศึกษาพฤติกรรมของประชาชน ๕ กลุ่มย่อย คือ นักเรียนโรงเรียนเอกชน นักเรียนโรงเรียนรัฐบาล พนักงานในภาคอุตสาหกรรม ผู้ให้บริการ และผู้ประกอบการค้ารายย่อย พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านความมีเหตุผล การดูแลสิ่งแวดล้อม การช่วยเหลือครอบครัว การช่วยเหลือสังคมและด้านความรอบคอบ ความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านการใช้จ่ายอย่างพอประมาณและการพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้า ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยคำร้อยละ พบว่าประชาชนส่วนมาก มีความเห็นสอดคล้องกันว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยพัฒนาสังคมได้ และเห็นด้วยที่ทุกครอบครัวต้องทำงบประมาณค่าใช้จ่าย และเห็นด้วยว่าการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้สบายภายหลัง

ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ (๒๕๕๑)^{๔๗} ได้ทำโครงการประเมินผลเปรียบเทียบในมิติต่างๆ ของประชาชนในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้จากการวัดระดับความรู้และความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนในทุกอาชีพยังไม่ค่อยมีความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านหลักการมีภูมิคุ้มกัน ประชาชนในภาคเกษตรมีความเข้าใจในระดับปานกลาง โดยเฉพาะด้านหลักการมีภูมิคุ้มกันและเงื่อนไขการมีความรู้และคุณธรรม ประชาชนในภาคบริการมีความเข้าใจในระดับมาก โดยเฉพาะด้านหลักการมีภูมิคุ้มกัน เจ้าของหรือผู้บริหารภาคอุตสาหกรรมมีความเข้าใจในระดับมาก โดยเฉพาะด้านหลักการมีภูมิคุ้มกัน และลูกจ้างภาคอุตสาหกรรมมีความเข้าใจในระดับมาก โดยเฉพาะหลักการมีภูมิคุ้มกัน ส่วนประชาชนในภาค

^{๔๖} สุมาลี จันทร์ชลอ, คมสัน จิระภัทรศิลป์ และ อรวรรณ จันทร์ชลอการศึกษาความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในกรุงเทพมหานคร, รายงานการวิจัย, คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี:กรุงเทพฯ. ๒๕๕๑ : ๖๙.

^{๔๗} ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์; และคณะ. โครงการประเมินผลเปรียบเทียบในมิติต่างๆ ของประชาชนในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้. วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๑ หน้า ๑๔-๔๓.

ราชการมีความเข้าใจในระดับมาก โดยเฉพาะด้านหลักการมีภูมิคุ้มกัน เมื่อศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในทุกมิติ พบว่าประชาชนทั่วไปนำมาประยุกต์ใช้ในระดับมาก ประชาชนในภาคเกษตรนำมาประยุกต์ใช้ในระดับปานกลาง และประชาชนในภาคบริการ นำมาประยุกต์ใช้ในระดับปานกลางโดยนำมาใช้มากในมิติด้านสังคมเช่นเดียวกัน สำหรับเจ้าของหรือผู้บริหารภาคอุตสาหกรรมนำมาประยุกต์ใช้ในระดับปานกลาง และประชาชนภาคราชการ นำมาประยุกต์ใช้ในระดับมากโดยนำมาใช้มากในมิติสังคมเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังพบว่าการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้นั้นมีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ความเข้าใจในหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผู้ที่มีความเข้าใจมากจะนำมาประยุกต์ใช้มาก ส่วนผู้ที่เข้าใจน้อยก็จะนำมาใช้น้อย

กรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์ (๒๕๕๓ : ๓๕)^{๔๔} ได้สรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา จะเห็นได้ว่ามีตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านหลักการ ประกอบด้วย (๑) พอประมาณ (๒) มีเหตุผล (๓) มีภูมิคุ้มกัน และด้านเงื่อนไขประกอบด้วย (๑) ความรู้ (๒) คุณธรรม (๓) ระดับความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา (๔) ระดับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา (๕) ความคิดเห็นของนักศึกษาในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ จากการศึกษา สามารถสรุปความหมายแนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเห็นได้ว่า นักวิชาการได้ศึกษาหลักปรัชญาเศรษฐกิจ ผลของการศึกษาเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นว่า ถ้านำไปปฏิบัติจริง ๆ แล้ว ย่อมจะได้ผลดี เพราะสามารถบริหารจัดการตามอัตราส่วนของหลักปรัชญาเศรษฐกิจ และลดความเสี่ยงการประกอบการลงได้ จะเห็นได้ว่ามีตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านหลักการประกอบด้วย ๑) ความรู้ ๒) คุณธรรม ๓) ระดับความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๔) ระดับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่กลับเพิ่มมูลค่าขึ้นได้ ลดอัตราความเสี่ยงความประพฤติกการใช้จ่ายลงได้ จึงสร้างความมั่นคง และความยั่งยืนในครอบครัวและชุมชนสร้างชุมชนแห่งสันติภาพ ปัญญาภาพและเอกภาพในชุมชน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้ทบทวนมานั้น แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจชุมชนและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกลไกในการพัฒนาศักยภาพของวิถีชีวิตชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอันนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในระดับต่อไป แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ตั้งแต่ ๑) พัฒนาผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และการตลาด ด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพกลุ่มผู้ผลิต และการส่งเสริมช่องทาง การตลาด ๒) พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วย องค์ความรู้ ด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ และ ๓) การสร้างกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการสืบค้น รวบรวม และ เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความมั่งคั่งและยั่งยืนของชุมชนเอง เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้

^{๔๔} กรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์ , พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๓ : ๓๕.

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชมูลุเกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง Yong Smart Farm: การจัดการเกษตร การปรับตัว ของพืชมูลุเกษตรกรภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mix-method) และวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างพืชมูลุเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพื่อพัฒนาพืชมูลุเกษตรกรด้านเคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น ฉะนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษาผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนา (Research and Development) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีขั้นตอนใหญ่ๆ ๒ ขั้นตอน ดังนี้

๓.๑.๑ ขั้นตอนเตรียมการ มีการดำเนินงาน ดังนี้

๑) การสร้างทีมวิจัยหลัก เป็นกระบวนการแสวงหาผู้สนใจ และผู้ที่มีประสบการณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการวิจัย

๒) การเลือกประเด็นปฏิบัติการการวิจัย เป็นการสร้างความร่วมมือกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อร่วมกันพิจารณาคัดเลือกประเด็นที่เป็นคำถามวิจัยหลัก คือเป็นการร่วมกันศึกษาวจัยภายใต้สภาพปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายจนนำไปสู่การตั้งคำถามและพัฒนาไปสู่การกำหนดเป้าหมายของการวิจัย

๓) การวางแผนการวิจัย โดยเริ่มดำเนินการจากการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ในพื้นที่ ความต้องการในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย และเพื่อค้นหาที่วิจัยหรือบุคคลที่จะเข้าร่วมเครือข่ายและที่วิจัย หรือที่ดำเนินงานในพื้นที่

๔) การดำเนินการอื่น ๆ ที่จำเป็น เป็นการร่วมกันพิจารณาแผนการวิจัยหรือขั้นตอนของการวิจัยทั้งหมดว่ามีความเหมาะสม สอดคล้อง และสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดได้ เพื่อนำไปปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้ชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓.๑.๒ ชั้นลงมือทำ มีการดำเนินงาน ดังนี้

ในกระบวนการดำเนินการวิจัยหรือระหว่างการจัดกิจกรรมของขั้นตอนนี้จะต้องมีการดำเนินการใน ๔ องค์ประกอบ คือ

๑) การเตรียมการ ทั้งในแง่การประสานงานกลุ่มคน การจัดเตรียมทีมงาน วัสดุอุปกรณ์ วางแผนขั้นตอนต่าง ๆ และการแบ่งหน้าที่ของทีวิจัย ส่วนนี้จะมีความสำคัญในแง่ของความพร้อมในการจัดการกิจกรรมซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมว่าจะได้ผลตามที่คาดหวังหรือตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

๒) การปฏิบัติการ เป็นการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ และการปรับเปลี่ยนกิจกรรมดำเนินงานตามเงื่อนไขที่พบในขณะปฏิบัติการซึ่งอาจมีกิจกรรมที่หลากหลายมีรายละเอียดและขั้นตอนมาก

๓) การบันทึกกระบวนการ ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งของการวิจัยเพราะต้องมีการบันทึกข้อมูลที่ได้พบเห็น ทั้งในการเขียนรายงาน การวิเคราะห์ และสรุปผลของกิจกรรมและของการวิจัย รวมทั้งข้อมูลการสรุปกิจกรรม การสังเกตการณ์ การบันทึกเทป การบันทึกภาพ และการสรุปกระบวนการทั้งหมด

๔) การสรุปบทเรียน เพื่อจัดทำฐานข้อมูลและนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงาน เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนหน่วยงาน และแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงบูรณาการแก่กัน

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือกลุ่มพระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไปในจังหวัดบุรีรัมย์ทำเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย ๑. วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒. วัดตาไก่พลวง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ๓. วัดปราสาทสูง ตำบลห้วยราชา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ ๕๐ รูป/คน ใช้ภาษาประจำถิ่นซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นข้อค้นพบจากปรากฏการณ์ในพื้นที่เขตชนบทซึ่งมีพื้นที่ทำการวิจัย ดังนี้

๑. ทำการศึกษาและคัดเลือกวิสาหกิจชุมชน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ บริบทความเป็นมาของชุมชน ที่นำไปสู่การยกระดับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์สู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

๒. ศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informant) ประกอบด้วยกลุ่มประชากรที่เป็นตัวแทนจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

๓. ดำเนินการศึกษาวិเคราะห์ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของแต่ละชุมชน

๔. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ การยกระดับวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวិจัยมาเผยแพร่ให้ภาครัฐ ชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

๓.๓ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มกลุ่มพระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไปในจังหวัดบุรีรัมย์ทำเกษตรอินทรีย์ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑. นิสิตและกลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา จำนวนชุมชนละ ๒๐ รูป/คน
 ๒. ชุมชนตาไก่พลวง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จำนวน ๑๐ รูป / คน
 ๓. ชุมชนวัดปราสาท ตำบลห้วยราช อำเภห้วยราช จำนวน ๑๐ รูป / คน
- รวมจำนวนทั้งสิ้น ๔๐ รูป / คน

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structured Interview) ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview)

๒. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันและคืนข้อมูล โดยมีผู้เข้าร่วม ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ ตัวแทนนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มที่ ๒ ตัวแทนองค์กรสื่อสารมวลชน หรือ หน่วยงานภาครัฐ กลุ่มที่ ๓ ตัวแทนผู้บริหารสถานศึกษา และองค์กรชุมชนต่าง ๆ กลุ่มที่ ๔ แทนผู้เข้าร่วมกิจกรรม การสนทนากลุ่มนี้ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตามความเชี่ยวชาญเพื่อให้สมาชิกแต่ละท่านได้กล้าแสดงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ในการใช้เครื่องมือนี้จะใช้ก็ต่อเมื่อภายหลังที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์แล้ว จึงได้กำหนดจัดสนทนาเฉพาะกลุ่มขึ้น

๓. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและผลตอบรับจากกิจกรรมฝึกอบรมและการนำองค์ความรู้ไปใช้ โดยมีการติดตามผลและรายงานในรอบปี

๔. การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่งเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

๕. เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้อย่างครบถ้วน

ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

๑. การกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อมากำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์

๒. ร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกตอน
๓. นำเครื่องมือมาตรวจสอบ
๔. แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
๕. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย โดยวิธีการดังต่อไปนี้

๓.๕.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผู้วิจัย ได้รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิจากวิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ วารสารและหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์สู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

๓.๕.๒ การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูล การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูล ดำเนินการอย่างเป็นระบบด้วยการจัดแบ่งประเภทของข้อมูลให้ตรงตามเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ หลังจากที่ได้ข้อมูลมาครบถ้วนแล้ว ใช้เทคนิคสามเส้า (triangulation) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

๑) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล จะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ นั้นมีความเหมือนกันหรือไม่ ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบมาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ได้มาที่มีความถูกต้อง

๒) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัยจะเน้นการตรวจสอบจากผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลต่างคนกันว่าได้ค้นพบที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งถ้าผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลทุกคนพบข้อค้นพบที่ได้มาที่มีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ได้มาที่มีความถูกต้อง

๓) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี จะเน้นการตรวจสอบว่าถ้ามีการใช้ทฤษฎีที่หลากหลายแล้ว ข้อมูลที่ได้มาเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ถ้าผู้วิจัยพบว่าไม่ว่าจะนำทฤษฎีใดมาใช้ได้ข้อค้นพบที่เหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ได้มาที่มีความถูกต้อง

หากมีส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์จะตรวจสอบและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ด้วยการค้นคว้าจากเอกสารและเข้าไปสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง เพื่อยืนยันความถูกต้องและครบถ้วนทุกอย่าง ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูลอาจจะดำเนินการไปพร้อมกัน

๓.๕.๓ การเก็บข้อมูลภาคสนาม จะดำเนินการโดย ๕ วิธีการ คือ

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งกระจายอยู่ตามพื้นที่ชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์กรภาคประชาชน ภาครัฐและเอกชน เฉพาะหัวหน้าหรือผู้นำที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ตัวแทนคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน และตัวแทนประชาชน เพื่อให้เกิดการกระจายของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลในหลายมิติตอบโจทย์การวิจัยทุกประเด็น

๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จะดำเนินการในช่วงหลังจากที่สัมภาษณ์เชิงลึกเรียบร้อยแล้วมีลักษณะเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อยืนยันและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากตัวแทนคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน และตัวแทนประชาชน

๓) แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและผลตอบรับจากกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๔) การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจสีเขียวสู่วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า

๕) สร้างกติการ่วมกันผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อมีส่วนร่วมในการจัดการวิจัย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๓.๖.๑ ดำเนินการศึกษาริบทพื้นที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย

๓.๖.๒ สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ กล่าวคือ กิจกรรมการสร้างเครือข่าย รูปแบบและวัฒนธรรมที่เน้นการนำผลการวิเคราะห์มาเผยแพร่สู่สังคม ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ

๓.๖.๓ วิเคราะห์การยกระดับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์สู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ใช้หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน

๓.๖.๔ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ หลังจากดำเนินการตามขั้นตอนข้างต้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะนำเสนอผลการวิจัยเบื้องต้นในช่วงการดำเนินการตามแผนการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือการนำเสนอผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย แก่ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายและจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม เผยแพร่ต่อสาธารณชนเป็นอันดับต่อไป

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์สู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ทางมิติชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงการสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการ เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ยั่งยืนต่อไป

บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชมูลุเกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง Yong Smart Farm: การจัดการเกษตร การปรับตัว ของพืชมูลุเกษตรกรภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mix-method) และวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างพืชมูลุเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพื่อพัฒนาพืชมูลุเกษตรกรด้านเศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น ฉะนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๔.๑ การเสริมสร้างพืชมูลุเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาการพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชมูลุเกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่กลุ่มเป้าหมายทั้ง ๓ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มนิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๒) ชุมชนวัดปราสาทสูง ตำบลห้วยราชา อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ และ ๓) ชุมชนวัดตาไก่พลวง ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า

๔.๑.๑ ทักษะความรู้ด้านการเกษตร

อาชีพเกษตรกรถือว่าเป็นอาชีพหลักที่เป็นรากฐานยังชีพมาช้านานของประเทศไทย เนื่องจากภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์ ทำให้ประเทศไทยมีความเหมาะสมที่จะเพาะปลูกพืชชนิดต่างๆ ชาวไทยจึงนิยมทำการเกษตรมาตั้งแต่สมัยโบราณ และผลผลิตทางการเกษตรสามารถส่งจำหน่ายไปต่างประเทศได้หลายชนิด^๑ ในยุคปัจจุบันคนรุ่นใหม่หรือยุวมูลุเกษตรกรได้มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับยุคสมัยในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมูลค่าและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^๒

ความรู้เรื่องการเกษตร ส่วนมากเป็นการได้รับถ่ายทอดเสริมสร้างจากบรรพบุรุษ ที่เห็นท่านทำและท่านได้แนะนำเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ผลผลิตที่เหมาะสม และได้รับความรู้เรื่องการเกษตรเพิ่มเติมตอนที่ระดับประถมศึกษา อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพอิสระที่ไม่จำเป็นต้องขึ้นตรงกับหน่วยงานใด สามารถบริหารจัดการเวลาและวางแผนการทำงานได้เอง^๓ การทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่ต้องพึ่งพา

^๑ สัมภาษณ์ นางสาวโสธรา วงศ์อนุ, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^๒ สัมภาษณ์ นายคำผาง น้ำเงิน, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^๓ สัมภาษณ์ นางสาวปริยาลิ น้อยพรม, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

ปัจจัยทางธรรมชาติค่อนข้างมาก เพราะต้องพึ่งพาลมฟ้าอากาศที่ช่วยให้พืชพรรณเจริญเติบโต จึงได้รับการเสริมสร้างทักษะจากประสบการณ์โดยตรง^๔ นอกจากนี้ยังต้องมียุทธศาสตร์และความเข้าใจในธรรมชาติของพืชและสัตว์ เพื่อให้สามารถดูแลผลผลิตให้เจริญเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๕ ซึ่งหลายอย่างนั้นเป็นองค์ความรู้ที่หาได้จากประสบการณ์ หรือจากการบอกเล่าจากผู้เชี่ยวชาญ เช่น การปลูกแนวต้นไม้เพื่อใช้ช่วยบังลม การปลูกพืชผสมผสานเพื่อเกื้อหนุนกัน เป็นต้น บางครั้งอาจต้องมีการทดลองผิดลองถูกและเรียนรู้เพื่อนำมาปรับใช้ เพราะสภาพพื้นที่ของแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน^๖

เกษตรกรเป็นอาชีพที่อิสระและเลือกทำงานได้หลากหลาย ตามความรู้ความถนัดและสภาพพื้นที่ของตน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้ผลผลิตมาจำหน่ายแก่ตลาดเป็นรายได้เลี้ยงชีพ ผลผลิตที่ได้ก็นั้นมาจากทั้งพืชและสัตว์ อาจมีการนำไปแปรรูปก่อนส่งขายเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค หรือจะส่งเป็นสินค้าตั้งต้นแบบยังไม่แปรรูปเลยก็ได้^๗ การเสริมสร้างทักษะเกษตรกรนั้นถือเป็นการผลิตขั้นปฐมภูมิที่ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติโดยตรง และเป็นแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญของประเทศไทย ผู้ที่ประกอบกิจการส่วนตัวอาจได้ทำงานหลายอย่างพร้อมกัน นอกเหนือจากการทำเกษตร เช่น การออกแบบพื้นที่ การวางระบบน้ำและไฟ การคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ คิดแผนการตลาด ออกแบบสื่อสาร งานบริการ ฯลฯ อีกมากมาย^๘

๔.๑.๒ ทักษะความรู้ด้านเคหกิจเกษตร

ทักษะความรู้ด้านเคหกิจเกษตร หมายถึง การนำความรู้วิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรและความเป็นอยู่ของครอบครัวเกษตรกรมาจัดการและบริการให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อปรับปรุงและยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม กลุ่มยุวพุทธเกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์ สามารถสรุปประเด็นดังนี้

ทักษะความด้านเคหกิจเกษตรนั้น ส่วนมากได้แนวทางการปฏิบัติมาจากพ่อแม่ เนื่องจากเกิดในครอบครัวเกษตรกรจึงยึดอาชีพนี้มาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ ท่านก็ถ่ายทอดความรู้ที่ใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตของครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการผลิตอาหารหรือประกอบอาหารที่มีวัตถุดิบอยู่แล้ว มีการถนอมอาหาร การแปรรูปผลผลิตเกษตร การจัดการบ้านเรือน และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในบ้านและสวนให้สะดวกต่อการใช้ประโยชน์^๙ สำหรับการถนอมอาหาร และการแปรรูปผลผลิตเกษตรนั้น ส่วนมากจะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากผู้ที่มีประสบการณ์

^๔ สัมภาษณ์ นางสาวกันตนา ได้ทุกทาง, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^๕ สัมภาษณ์ นายโกเมศ แผลมโธสง, เกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^๖ สัมภาษณ์ นายพิระยุทธ พรหมชาติ, เกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^๗ สัมภาษณ์ พระอนุสรณ์ ปรกภูมิ/พวงศรี, พุทธยุวเกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^๘ สัมภาษณ์ นายธรรมศักดิ์ รุ่งเรือง, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^๙ สัมภาษณ์ นางสาวบัวชมพู นุกาศรัมย์, พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.หัวราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

ในด้านนั้นๆ และค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งสืบค้นในอินเทอร์เน็ตเพื่อมาประยุกต์ใช้สำหรับผลผลิตในครอบครัวเอง^{๑๐}

เริ่มแรกยอมรับเลยว่าไม่เข้าใจความหมายของคำว่าเคหกิจเกษตร แต่พอได้ฟังคำอธิบายแล้ว จึงทำให้รู้ว่าเป็นงานที่ทำประจำในครอบครัวอยู่แล้ว คือการบริหารทรัพยากรและความเป็นอยู่ของครอบครัวให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อปรับปรุงและยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น เพื่อให้รุ่นลูกหลานนำไปประกอบอาชีพการเกษตรซึ่งถือว่าเป็นอาชีพที่มีความยั่งยืน^{๑๑} พ่อแม่ท่านจะสอนโดยการให้ลงมือปฏิบัติเอง ซึ่งท่านก็ทำให้มาตลอด ขึ้นอยู่กับว่าเราจะสังเกตวิธีการทำงานของท่านมากน้อยเพียงไร บางครั้งท่านก็มักจะใช้ให้ทำงานนั้นงานนี้ ตอนนั้นเราเป็นเด็กมาก ก็เกิดความรำคาญ ว่าทำไมต้องใช้ให้ทำงานบ่อยจัง ตอนนี่เข้าใจแล้วว่ามันคืองานเคหกิจเกษตร ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันและอนาคตของลูกหลาน^{๑๒} ทักษะความรู้ด้านเคหกิจเกษตรนั้นถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเอาใจใส่ เวลาที่พ่อแม่ท่านทำงานในบ้าน ในสวน และในนา ท่านมักจะให้ลูกๆ มีส่วนร่วมเป็นประจำ บางครั้งมีความรู้สึกอีกอย่างข้างเคียงเหมือนกันว่าทำไมเขาสบายจัง ไม่เห็นพ่อแม่เขาใช้ให้ทำงานเหมือนเราเลย ตอนนี่รู้สึกภูมิใจที่ได้มีวัตถุดิบสำหรับประกอบอาหารในครอบครัว ที่เกิดจากผลผลิตของเราเอง^{๑๓}

การผลิตอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือนถือว่าเป็นทักษะที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่ให้ความสามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการผลิตอาหารที่ปลอดภัยที่ทำอยู่เป็นประจำอยู่แล้วและมีเกษตรตำบลให้คำแนะนำบ้างเป็นบางครั้ง การปลูกผักหรือเกษตรหมุนเวียน ก็จะปลูกพืชผักตามความต้องการบริโภคอาหารของบุคคลในครอบครัว^{๑๔} ปลูกผักผลไม้ไว้บริโภคในชีวิตประจำวันหลายชนิดให้มากที่สุด ที่สามารถเก็บรับประทานได้ตลอดทั้งปี โดยการทำโรนาสวนผสมและเกษตรผสมผสาน^{๑๕} เลือกวิธีปลูกพืชผักผลไม้ที่ปลอดภัยจากสารพิษ การเก็บไว้บริโภคหรือจำหน่ายอย่าง ถูกวิธีอย่างเหมาะสม^{๑๖} วิธีการใส่ปุ๋ยหรือยา จะปฏิบัติตามคำแนะนำไม่ใส่ในปริมาณที่มากกว่าข้อกำหนด หรือเก็บไปบริโภคหรือจำหน่ายเร็วกว่ากำหนด ซึ่งจะทำให้เกิดสารตกค้างเป็นอันตรายแก่ผู้บริโภค และเสียค่าใช้จ่ายเกินความจำเป็น^{๑๗} ปลูกผักผลไม้โดยไม่ใส่สารเคมี ได้แก่ การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การทำการเกษตรโดยใช้สารสกัดธรรมชาติ

^{๑๐} สัมภาษณ์ เด็กหญิงวรรณธนพร เขิญชู, พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางชุติมา ศรชัย, พุทธยุวเกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายกิตติ ประกายแก้ว, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางสาวหนึ่งฤทัย แสงใส, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๑๔} สัมภาษณ์ เด็กหญิงชมลวรรณ นิโรจน์รัมย์, พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระบุญทวี ฐานงุโร/แหวนแก้ว, พุทธยุวเกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิพัฒนาภิรม, เจ้าอาวาสวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายคำผาง น้ำเงิน, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

การเกษตรโดยวิธีเกษตรอินทรีย์ การใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด^{๑๘} เลือกปลูกผักที่แตกต่างกัน ที่สามารถรับประทานได้หลายๆ ส่วน การเลือกประเภทผักสวนครัวที่จะปลูกอาจจะพิจารณาจากการแยกประเภทพืชผักที่บริโภคได้จากส่วนต่างๆ คือ ประเภทผัก กินใบยอดและก้าน เช่น ผักบุ้ง ผักตำลึง ผักโขม กระน้ำ ประเภทกินดอก เช่น ดอกขจร ดอกแค ดอกโสน กะหล่ำปลี ประเภทกินผล เช่น บวบ ฟักทอง มะเขือต่างๆ กระจี้บ ประเภทกินราก เช่น ขมิ้น ขิงอ่อน กระชาย เป็นต้น^{๑๙}

๔.๑.๓ ทักษะความรู้ด้านธุรกิจเกษตร

ธุรกิจการเกษตร หมายถึง การดำเนินงานทั้งหลายที่เกี่ยวกับการผลิตและการจัดจำหน่ายปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตร กิจกรรมการผลิตระดับครัวเรือน การเก็บรักษา การแปรรูป การจัดจำหน่ายสินค้าเกษตรและผลิตผลพลอยได้จากสินค้าเกษตรยุวพุทธเกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์พบว่า

พื้นฐานความรู้เรื่องธุรกิจเกษตรนั้นมีอยู่บ้าง แต่การทำเกษตรแบบพอเพียงคือเกษตรครัวเรือนเล็กๆ แบบนี้ คงไม่หวังที่ขยายผลไปการเป็นธุรกิจการเกษตร แต่ผลผลิตบางอย่างที่แปรสภาพเป็นเงินได้ที่ถือว่าเป็นธุรกิจเกษตรก็คือขายข้าวที่ถือว่าเป็นผลผลิตหลักที่ครอบครัวได้ทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษและเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง^{๒๐} การที่จะทำธุรกิจเกษตรจะมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเกษตร คือมีความรักและภูมิใจในอาชีพที่ทำให้มีความมั่นคงในชีวิต พออยู่พอกิน สามารถเลี้ยงครอบครัวและมีความสุขกับการดำเนินชีวิตในชุมชนเกษตรกรได้^{๒๑} จะต้องมีความซื่อสัตย์ อดทน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ต้องกล้าเปลี่ยนแปลง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และต้องสามารถบริหารจัดการได้ด้วย^{๒๒} การจะเป็นธุรกิจเกษตรได้นั้นจะต้องมีทุนต้นที่พอเหมาะ เช่นการมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากครอบครัว และต้องมุ่งมั่นที่จะหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ ด้วย^{๒๓} มีการเรียนรู้เรื่องธุรกิจเกษตรกรจากการสังเกต เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เคยทำในปีที่ผ่านมา บางสิ่งบางอย่างหรือหลายๆ อย่าง ที่เป็นข้อผิดพลาดก็จำและนำมาปรับปรุงในปีต่อมา^{๒๔} โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้นำศาสตร์พระราชาคือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระมหาดนอม อานนโท,ดร., เจ้าอาวาสวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายฐิณัณรเมศ เหลลกุล, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๐} สัมภาษณ์ สามเณรจรรุญศักดิ์ จะเชิฐรัมย์, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระอดิศักดิ์ วรพฒโน, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระบุญทวี ฐานงโร/แหวนแก้ว, พุทธยุวเกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายโกเมศ แหลมไธสง, พุทธยุวเกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๒๔} สัมภาษณ์ สามเณรอนุชิต เทพรเลิศ, พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

๙ มาประยุกต์ใช้ คือผลิตผลที่เหลือกิน ก็แจกจ่าย และจำหน่าย ก็ถือว่าเป็นความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกรในชนบทอย่างเรา^{๒๕}

นอกจากนี้ต้องการความรู้ในเรื่องการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการแปรรูปหรือจัดบริการเพื่อให้เป็นการเข้าถึงความต้องการของผู้บริโภคโดยตรง เช่น อาหารพร้อมทาน ผลไม้แปรรูปจากสวน หรือการจัดบริการร้านอาหาร การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น หากผู้บริโภคที่ใช้สอยผลผลิตของเราแล้ว อาจทำให้เขาเลือกใช้แทนผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในท้องตลาดแทนก็ได้^{๒๖} และต้องมีความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อเป็นช่องทางในการจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร ไม่ว่าจะ เป็นแอปพลิเคชัน ไลน์ เฟสบุ๊ค ยูทูบ หรือติ๊กต็อก เป็นต้น นอกจะใช้เพื่อความบันเทิงแล้วยังเป็นช่องทางการโฆษณาแนะนำประชาสัมพันธ์ผลผลิตของเราได้ด้วย ซึ่งเราต้องเรียนรู้เพิ่มเติมจากทรัพยากรที่เรามีและใช้อยู่ในปัจจุบันให้มีความคุ้มค่า^{๒๗} ยังมีเทคโนโลยีที่เป็นแอปพลิเคชันที่ส่งเสริมการทำธุรกิจเกษตรอีก เช่น แอปพลิเคชันตัดต่อวิดีโอเพื่อการประชาสัมพันธ์สวนหรือผลิตผล แอปพลิเคชันออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความสวยงามให้แก่บรรจุภัณฑ์ทางการเกษตรและเป็นการประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงผู้บริโภคได้ง่ายด้วย^{๒๘} แอปพลิเคชันเหล่านี้สามารถสื่อถึงผู้บริโภคหรือกลุ่มเป้าหมายได้เร็ว เนื่องประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีและใช้อุปกรณ์โทรศัพท์สมาร์ทโฟนที่เป็นเทคโนโลยีสารสนเทศจำเป็นในยุคปัจจุบัน^{๒๙}

อย่างไรก็ตาม ทักษะความรู้เรื่องธุรกิจเกษตรนั้น ยังต้องขึ้นอยู่กับการทำงานของเกษตรกรด้วย คือต้องมีแผนและปฏิบัติตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้แล้วว่าจะทำอย่างไรจึงจะให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากที่สุด ได้แก่ การเลือกสรรแนวทางปฏิบัติสำหรับใช้ผลิตพืชหรือสัตว์ ถ้าเป็นการทำเกษตรเกี่ยวกับพืช ก็ต้องทำการพรวนดิน การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ ถ้าเป็นการเลี้ยงสัตว์ หน้าที่สำคัญคือการเลือกพันธุ์สัตว์ การดูแล เลี้ยงดูอย่างไร จึงจะได้น้ำหนักและมีคุณภาพดี เป็นต้น ต้องมีความรู้ความชำนาญหรือมีผู้ช่วยในการดำเนินงานเกี่ยวกับการบำรุง ปรับปรุง ซ่อมแซมวัสดุ อุปกรณ์ที่จะผูกพันตามกาลเวลาจากสภาพดิน ฟ้า อากาศ ที่เป็นภัยจากธรรมชาติ^{๓๐}

๔.๑.๔ ทักษะความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น เมื่อเกษตรกรมีความชำนาญในการปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ ดูแล รักษา อาชีพของตนบนพื้นฐานการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นต้นทุน โดยใช้น้ำจากแหล่งน้ำใช้ดิน ใช้อากาศและแสงอาทิตย์จากธรรมชาติในการผลิต ดังนั้นจึง

^{๒๕} สัมภาษณ์ สามเณรอนุชา เพชรเลิศ, พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๒๖} สัมภาษณ์ เด็กชายชาญณรงค์ แกรบรัมย์, พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายจิตติเทพ เจริญภูเขียว, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายโกเมศ แผลมไธสง, พุทธยุวเกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๒๙} สัมภาษณ์ , น.ส.บัวชมพู นุกาศรัมย์, พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางสาวปิติญา วิเศษนคร, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

จำเป็นต้องรู้จักวิธีการรักษาทรัพยากร ที่จะไม่ให้เกิดกิจกรรมการเกษตรของปนเปื้อนไปทำความเดือดร้อนแก่สังคมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๓๑}

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของประชาชนชาวบ้าน ที่ได้พยายามแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ดินขาดความอุดมสมบูรณ์เพราะจากการใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ยาฆ่าแมลง ต้นไม้ ป่าไม้ มีจำนวนลดลงเนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่า จนเกิดภาวะภัยแล้ง ปัญหาน้ำท่วม ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผลิตผลทางการเกษตร เมื่อได้พยายามแก้ไข ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับครอบครัว จนสามารถพลิกฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติได้ ทำให้มีวิถีชีวิตที่เข้มแข็งขึ้น จึงได้นำความรู้ ความสำเร็จของตนที่ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาที่สามารถถ่ายทอดให้คนในชุมชนนำไปปฏิบัติ จนทำให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นมีความอุดมสมบูรณ์สืบต่อมา การถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนชาวบ้าน มีวิธีการถ่ายทอดทั้งภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎี เพื่อให้แนวคิดและปลูกจิตสำนึกแก่ผู้เข้ารับการอบรมได้ เห็นคุณค่าของพื้นดิน พื้นน้ำ ต้นไม้ สิ่งแวดล้อม ทั้งของตนเองและท้องถิ่นของตน จึงต้องช่วยกันรักษาความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ รักษาระบบนิเวศให้สมดุล อย่างยั่งยืนสืบไป โดยสรุปองค์ความรู้แยก ตามประเภทดังนี้

๑) การอนุรักษ์น้ำ หมายถึงการป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับน้ำ และการนำมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเกษตรและดำรงชีพของมนุษย์ การอนุรักษ์น้ำสามารถดำเนินการได้ โดย การปลูกป่า โดยเฉพาะการปลูกป่าบริเวณพื้นที่ต้นน้ำ หรือบริเวณพื้นที่ภูเขา เพื่อให้ต้นน้ำเป็นตัวกักเก็บน้ำตามธรรมชาติ ทั้งบนดินและใต้ดิน แล้วปลดปล่อยออกมาอย่างต่อเนื่องตลอดปี^{๓๒} การพัฒนาแหล่งน้ำ เนื่องจากปัจจุบันแหล่งน้ำธรรมชาติต่าง ๆ เกิดสภาพตื้นเขินเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ปริมาณน้ำที่จะกักเก็บไว้มีปริมาณลดลง การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อให้มีน้ำเพียงพอจึงจำเป็นต้องทำการขุดลอกแหล่งน้ำให้กว้างและลึกใกล้เคียงกับสภาพเดิมหรือมากกว่า ตลอดจนการจัดหาแหล่งน้ำเพิ่มเติม อาจจะกระทำโดยการขุดเจาะน้ำบาดาลมาใช้ ซึ่งต้องระวังปัญหาการเกิดแผ่นดินทรุด หรือการขุดเจาะแหล่งน้ำผิวดินเพิ่มเติม^{๓๓} การสงวนน้ำไว้ใช้ เป็นการวางแผนการใช้น้ำเพื่อให้มีปริมาณน้ำที่มีคุณภาพมาใช้ประโยชน์ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การทำบ่อหรือสระเก็บน้ำ การหาภาชนะขนาดใหญ่เพื่อกักเก็บน้ำฝน (เช่น โอ่งหรือแท็งก์น้ำ) รวมทั้งการสร้างอ่างเก็บน้ำ และระบบชลประทาน^{๓๔} การใช้น้ำอย่างประหยัด เป็นการนำน้ำมาใช้ประโยชน์หลายอย่างอย่างต่อเนื่องและเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งด้านการอนุรักษ์น้ำและตัวผู้ใช้น้ำเอง กล่าวคือ สามารถลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าน้ำลงได้ ปริมาณน้ำเสียที่จะทิ้งลงแหล่งน้ำมีปริมาณน้อยลง และป้องกันปัญหา

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายพิระยุทธ พรหมชาติ, พุทธยุวเกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระมหาดนอม อานนโท, ดร. เจ้าอาวาสวัดปราสาทสูง, อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นางสาวยุริญ นาคนวล, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายโกเมศ แผลมไธสง, พุทธยุวเกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

การขาดแคลนน้ำ^{๓๕} การป้องกันการเกิดมลพิษของน้ำ ปัญหาส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น หรือย่านอุตสาหกรรม การป้องกันปัญหามลพิษของน้ำ จะต้องอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือ และเจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำอย่างเคร่งครัด^{๓๖} และการนำน้ำที่ใช้แล้วกลับไปใช้ใหม่ น้ำที่ถูกนำไปใช้แล้ว ในบางครั้งยังมีสภาพที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นได้ เช่น น้ำจากการล้างภาชนะอาหารสามารถนำไปใช้รดน้ำต้นไม้ หรือน้ำจากการซักผ้าสามารถนำไปถูบ้าน สุดท้ายนำไปใช้รดน้ำต้นไม้ เป็นต้น

๒) การอนุรักษ์ดิน หากดินขาดความอุดมสมบูรณ์จะมีผลทำให้พืชไม่เจริญเติบโตหรือเจริญเติบโตไม่สมบูรณ์เต็มที่ ซึ่งอาจมีผลมาจากการที่ธาตุอาหารในดินลดลง ไม่มีการเติมอินทรีย์วัตถุในดินดินที่มีอากาศไหลเวียนไม่ดี ทำให้ธาตุอาหารสำคัญสูญเสียไป การชะล้างดินจากน้ำที่มีปริมาณมาก ๆ ธาตุอาหารจะถูกดึงไปลึก รากพืชไม่สามารถหยั่งลงไปถึง การพังทลายของหน้าดิน การใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี เมื่อใช้ไปนานๆ สภาพดินเป็นกรด โครงสร้างดินแข็งจนทำให้สิ่งมีชีวิตในดินตาย^{๓๗} จึงต้องมีการปรับปรุง บำรุงดิน โดยมีวิธีต่างๆ ดังนี้

๒.๑) การฟื้นฟูและปรับปรุงดินเพื่อสร้างดินให้ดี เป็นการสร้างให้ดินมีชีวิต ทำให้โครงสร้างดินดีขึ้น เป็นการเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน การฟื้นฟูดินด้วยการการพักดิน เพื่อดูแลคุณภาพดิน เพื่อเพิ่มธาตุอาหารให้ดิน ด้วยพัก การเพาะปลูก ปล่อยให้วัชพืชต่างๆ ขึ้น ดินจะได้รับการฟื้นตัวจนเริ่มมีความอุดมสมบูรณ์ และด้วยการรด การเผาเศษพืช ใบไม้ ใบหญ้า รวมทั้งฟางข้าวและตอซัง เพราะ ธาตุอาหารที่อยู่ในเศษพืชทุกชนิดถูกทำลาย ไป และดินแข็งกระด้าง ทำให้จุลินทรีย์และสัตว์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในดิน ถูกทำลายไป ทำให้ดินขาดความ สมบูรณ์ ทำให้อินทรีย์วัตถุ ถูกทำลายไป ไม่มีอินทรีย์วัตถุปกคลุมดิน ดินจึงเก็บน้ำไม่อยู่^{๓๘} การปรับปรุงเพื่อสร้างดินให้ดี เช่น เตรียมแปลงหรือหลุมแล้วคลุมด้วยปุ๋ยหมักให้เข้ากับดิน รดด้วยน้ำหมักชีวภาพ ให้ชุ่ม แล้วคลุมด้วยฟางหรือใบไม้ใบหญ้า ทั้งไว้ประมาณ ๑ - ๒ สัปดาห์ จึงค่อยปลูกพืชลงไป รดด้วยน้ำหมักชีวภาพ คลุมพื้นที่ที่ต้องการปลูกพืชด้วยพืชตระกูลถั่วใบไม้ใบหญ้าและฟาง หนาประมาณ ๓๐ - ๕๐ เซนติเมตร รดด้วยน้ำหมักชีวภาพให้ทั่ว ปล่อยให้เน่าเปื่อยย่อยสลายตามธรรมชาติ แล้วจึงปลูกพืชลงไป^{๓๙}

๒.๒) การใช้หญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน เมื่อฝนตกปริมาณมาก ๆ น้ำจะชะเอาดิน ตะกอนจากหน้าดินมาปะทะไว้ตามลำต้นและแขนงของต้นแฝก ที่รวมกันเป็นกอแน่นสูงก็จะทำให้ไหลช้าลง น้ำส่วนใหญ่ก็จะชุ่มลงไปในดินด้วย สามารถป้องกันการพังทลาย ของดินได้ เพราะมีรากที่ยึดดินได้ลึกมาก^{๔๐}

^{๓๕} สัมภาษณ์ นางสาวปรียาวลี น้อยพรม, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิพัฒนาภิรม, เจ้าอาวาสวัดตาไก่พลวง, ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นางสาวกัญจนนา ได้ทุกทาง, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๓๘} สัมภาษณ์ นางชุตินา ศรชัย, พุทธยุวเกษตรกรวัดตาไก่พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๓๙} สัมภาษณ์ สามเณรอนุชิต เพชรเลิศ, , พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายสุพล วาสุทธิ, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๓) การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การปลูกป่าเป็นการอนุรักษ์ป่าไม้ที่ถูกวิธีอีกหนึ่งอย่าง โดยตรง เนื่องจากการตัดไม้เพื่อนำมาใช้งานจำเป็นต้องปลูกต้นไม้ทดแทนในส่วนที่นำมาใช้เพื่อให้สามารถมีต้นไม้ที่นำมาใช้ได้ในอนาคตได้อย่างคุ้มค่า^{๔๑} ต้องมีการป้องกันผู้บุกรุกทำลายป่า ไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย เป็นต้น อาจจะใช้เจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม เพื่อป้องกันในการเกิดเหตุการณ์ต่างๆ ทุกกรณี ต้องขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจโดยตรงเข้ามาช่วยในการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างเด็ดขาด เมื่อมีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์จะช่วยทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ในด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย สมุนไพร และสร้างความร่มเย็นขึ้นได้ และยังสามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ปลอดภัยให้กับเกษตรกรได้ด้วย^{๔๒}

๔.๒ พัฒนาพหุยุทธศาสตร์ด้านเคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็นยุวพหุยุทธศาสตร์และมีแนวทางในการพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรที่มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในการทำเกษตร โดยปรับกระบวนการทัศน์เป็นผู้ประกอบการเกษตร เป็นการปรับแนวคิดและสร้างแรงจูงใจในการทำอาชีพการเกษตร เน้นการวิเคราะห์ตนเองเพื่อจัดทำแผนพัฒนาตนเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเชื่อมโยงเครือข่าย และการประเมินศักยภาพ เริ่มต้นประกอบการเกษตรในเชิงธุรกิจเกษตร เป็นการพัฒนากิจการกรมการเกษตรด้วยนวัตกรรม เพื่อต่อยอดจากแนวคิดสู่การปฏิบัติ โดยการจัดทำแผนธุรกิจเกษตรเบื้องต้น พัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรเต็มตัว เป็นการพัฒนา Young Smart Farmer ให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรรุ่นใหม่ที่มีการบริหารจัดการการเกษตรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม มีการวางแผนธุรกิจเกษตรด้วยแนวคิดตลาดนำการผลิต และมีรายได้ที่มั่นคง

๔.๒.๑ พัฒนาด้านเคหกิจเกษตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

จากการอบรมและสนทนากลุ่มยุวพหุยุทธศาสตร์กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๓ ชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ พบแนวทางการพัฒนาด้านเคหกิจเกษตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่นบนพื้นฐานของหลักการเรียนรู้และหลักการมีส่วนร่วม และการพัฒนาตามศักยภาพ ความพร้อม และความต้องการของยุวพหุยุทธศาสตร์และชุมชนในพื้นที่ โดยใช้ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบฝักออบรมและเยี่ยมเยียนที่มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

๑) การถ่ายทอดความรู้ เป็นระบบที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนายุวพหุยุทธศาสตร์ ทั้งในด้านสมรรถนะ วิชาการ และการบริหารจัดการ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ การชี้แจงทำความเข้าใจ การมีส่วนร่วมในการนำเสนอและแก้ไขปัญหาต่างๆ^{๔๓}

๒) การเยี่ยมเยียน การเยี่ยมเยียนยุวพหุยุทธศาสตร์ในระบบส่งเสริมการเกษตรเป็นการพบปะกับยุวพหุยุทธศาสตร์ทั้งในลักษณะกลุ่มและรายบุคคล โดยมีการนัดหมายวัน เวลา และ

^{๔๑} สัมภาษณ์ นางสาวมยุริญ นาคนวน, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายธรรมศักดิ์ รุ่งเรือง, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นางสาวอภิญญาพร อุทหนองเลา, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

สถานที่ที่ชัดเจนมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ยุวพุทธเกษตรกรมีการจัดทำแผนพัฒนาตนเอง จัดให้มีการถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้กับยุวพุทธเกษตรกร ติดตามผลการดำเนินงานโครงการต่างๆ และแก้ปัญหาของยุวพุทธเกษตรกร ตลอดจนเป็นการประสานการบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วน โดยยึดพื้นที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน^{๔๔}

๓) การสนับสนุน คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของยุวพุทธเกษตรกรให้มีขวัญกำลังใจ มีสมรรถนะ มีระบบวิธีการทำงาน และที่สำคัญคือต้องจัดให้มีเครื่องมืออุปกรณ์พร้อมสำหรับการประกอบอาชีพของยุวพุทธเกษตรกร ให้ได้รับการพัฒนาขึ้นไปเรื่อยๆ^{๔๕}

๔) การนิเทศงาน การนิเทศงานเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน กระตุ้น เร่งรัด และติดตามการดำเนินงานในพื้นที่ว่ามีความสำเร็จเป็นไปตามวัตถุประสงค์และมีประสิทธิผลหรือไม่ ตลอดจนเป็นการสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ให้สามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้อย่างรวดเร็ว มีการให้ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนปฏิบัติงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศงานเป็นเครื่องมือซึ่งจะต้องมีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้นิเทศงาน และเจ้าหน้าที่ผู้รับการนิเทศงาน เพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จที่กำหนดไว้ โดยยึดหลักการนิเทศงานที่มุ่งการส่งเสริม สนับสนุน มากกว่าการควบคุมให้ทำตามคำสั่ง และการประสานบูรณาการการทำงานร่วมกันทั้งระดับนโยบาย และระดับการปฏิบัติงานในพื้นที่^{๔๖}

๕) การจัดการข้อมูล การทำงานส่งเสริมการเกษตรเป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับครัวเรือนเกษตรกร ระดับกลุ่ม ระดับตำบล และระดับเหนือขึ้นไป ซึ่งจำเป็นจะต้องให้ทุกระดับมีข้อมูลเป็นของตนเอง โดยเริ่มจากการค้นหาชนิดหรือประเภทของข้อมูลที่มีความจำเป็นต้องรู้และใช้ เพื่อให้แต่ละระดับได้มีการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้ประโยชน์ในการจัดการและพัฒนา ตลอดจนการใช้ข้อมูลเพื่อเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงหรือบูรณาการร่วมกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องที่จะให้การสนับสนุน หรือใช้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจของหน่วยงานต่างๆ ในการวางแผนและการพัฒนา^{๔๗}

๔.๒.๒ พัฒนาด้านธุรกิจเกษตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

ต้องส่งเสริมให้ยุวพุทธเกษตรกรสามารถวิเคราะห์ตนเอง กำหนดแผนการผลิต/แผนธุรกิจของตนเอง หรือเรียกว่า แผนการผลิตรายบุคคล และพัฒนาสู่ระบบกลุ่มการผลิตที่มีแผนการผลิตสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้การผลิตทางการเกษตรในลักษณะเป็นเกษตรกรรมอัจฉริยะ เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาและสร้างความอยู่ดี มีสุข ได้อย่างแท้จริง โดยใช้หลักการวิเคราะห์ศักยภาพของชนิดสินค้าและบริการด้านการเกษตร ประกอบด้วย

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระสุริยันต์ จิตตสวโร/แหวนแก้ว, พุทธยุวเกษตรกรวัดตากัฬหลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๔๕} สัมภาษณ์ เด็กหญิงธมลวรรณ นิโรจนรัมย์, พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นางสาวสุทมาศ แสงใส, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระอนุสรณ์ ปรุกโกโม/พงศรี, พุทธยุวเกษตรกรวัดตากัฬหลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

๑) การวิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนการผลิต เป็นการศึกษาถึงความพร้อมของการผลิตสินค้าเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและสอดคล้องกับสถานการณ์ของการลงทุน ซึ่งจะทำให้ทราบว่า กิจกรรมจะสามารถดำเนินการผลิตได้ราบรื่นหรือไม่ มีการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมแล้วหรือไม่ และต้นทุนการผลิตสามารถแข่งขันกับคู่แข่งในตลาดได้หรือไม่^{๔๘}

๒) การวิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนการตลาด เป็นการศึกษาวิเคราะห์ที่จะแสดงถึงกระบวนการขั้นตอน หรือกิจกรรมที่กระตุ้นความต้องการต่อผู้บริโภค เพื่อก่อให้เกิดการจำหน่ายสินค้าอันเป็นที่มาของรายได้ ซึ่งจะทำให้ทราบว่า แผนธุรกิจเกษตรของเราจะสามารถนำสินค้าเข้าสู่ตลาดได้หรือไม่สามารถเข้าสู่กลุ่มเป้าหมายลูกค้าได้หรือไม่ และตลาดมีความมั่นคงและยั่งยืนเพียงใด^{๔๙}

๓) การวิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนด้านการจัดการบุคคล เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของงาน และสายการบังคับบัญชาและการปฏิบัติงาน การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ ตลอดจนการจัดคนเข้าทำงาน โดยการกำหนดคุณสมบัติของคนงานในตำแหน่งต่างๆ ซึ่งจะทำให้ทราบว่ากิจกรรมจะสามารถจัดการทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการทำงานหรือไม่ และกิจกรรมมีคุณภาพในการจัดการองค์กรหรือไม่^{๕๐}

๔) การวิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนด้านการดำเนินกิจการ เป็นการนำข้อมูลข่าวสารมาพิจารณาวางองค์ประกอบจะสามารถดำเนินธุรกิจไปในทิศทางใด โดยต้องกำหนดและปรับกลยุทธ์ หรือวิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เพื่อให้ดำเนินกิจการได้และบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งจะต้องวิเคราะห์จากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งจะทำให้ทราบว่าเกษตรกรสามารถวางกลยุทธ์หรือวิธีการที่จะสร้างโอกาสหรือรับมือกับสถานการณ์ที่เป็นอุปสรรคต่อกิจการได้^{๕๑}

๕) การวิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนด้านการเงิน การเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินกิจการและสามารถเป็นตัวชี้วัดความสามารถในการบริหารจัดการการทำการเกษตรของเราว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ รวมทั้งเป็นส่วนสำคัญในการพิจารณาจากสถาบันการเงินในกรณีที่ประสงค์จะกู้เพื่อนำมาลงทุนอีกด้วย ซึ่งจะทำให้ทราบว่าเกษตรกรจะสามารถสร้างความคุ้มค่าในการลงทุนเพียงใด^{๕๒}

๔.๒.๓ พัฒนาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

^{๔๘} สัมภาษณ์ เด็กหญิงวรรณธนาพร เขียวชู, พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระศตวรรษ สมจิตโต/ชำนาญ, พุทธยุวเกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายจิตติเทพ เฉียงภูเขียว, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๑} สัมภาษณ์ น.ส.บัวชมพู นุกาศรัมย์, พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระปลัดอำพล โชติโก, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

การพัฒนาด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถกระทำได้หลายวิธี ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

๑) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทางตรง ซึ่งปฏิบัติได้ในระดับบุคคล องค์กร และระดับประเทศ ที่สำคัญ คือ (๑) การใช้อย่างประหยัด คือ การใช้เท่าที่มีความจำเป็น เพื่อให้มีทรัพยากรไว้ใช้ได้นานและเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด^{๕๓} (๒) การนำกลับมาใช้ซ้ำอีก สิ่งของบางอย่างเมื่อมีการใช้แล้วครั้งหนึ่งสามารถที่จะนำมาใช้ซ้ำได้อีก เช่น ถุงพลาสติก กระดาษ เป็นต้น หรือสามารถที่จะนำมาใช้ใหม่โดยผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น การนำกระดาษที่ใช้แล้วไปผ่านกระบวนการต่างๆ เพื่อทำเป็นกระดาษแข็ง เป็นต้น ซึ่งเป็นการลดปริมาณการใช้ทรัพยากร และการทำลายสิ่งแวดล้อมได้^{๕๔} (๓) การบูรณซ่อมแซม สิ่งของบางอย่างเมื่อใช้เป็นเวลานานอาจเกิดการชำรุดได้ เพราะฉะนั้นถ้ามีการบูรณะซ่อมแซม ทำให้สามารถยืดอายุการใช้งาน ต่อไปได้อีก (๔) การบำบัดและการฟื้นฟูเป็นวิธีการที่จะช่วยลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรด้วยการบำบัดก่อน เช่น การบำบัดน้ำเสียจากบ้านเรือนหรือโรงงาน อุตสาหกรรม เป็นต้น ก่อนที่จะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ส่วนการฟื้นฟูเป็นการรื้อฟื้นธรรมชาติให้กลับสู่สภาพเดิม เช่น การปลูกป่าชายเลน เพื่อฟื้นฟูความ สมดุลของป่าชายเลนให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น^{๕๕} (๕) การใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นวิธีการที่จะช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยลงและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก การใช้ ใบตองแทนโฟม การใช้พลังงานแสงแดดแทนแร่เชื้อเพลิง การใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี เป็นต้น^{๕๖} (๖) การเฝ้าระวังดูแลและป้องกัน เป็นวิธีการที่จะไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เช่น การเฝ้าระวังการทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ คู คลอง การจัดทำแนวป้องกันไฟป่า เป็นต้น^{๕๗}

๒) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทางอ้อม สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้ (๑) การพัฒนาคุณภาพพุทธยุวเกษตรกร โดนสนับสนุนการศึกษาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องตามหลักวิชา ซึ่งสามารถทำได้ทุก ระดับอายุ ทั้งในระบบโรงเรียนและสถาบันการศึกษาต่างๆ และนอกระบบโรงเรียนผ่านสื่อสารมวลชนต่างๆ เพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและความ จำเป็นในการอนุรักษ์ เกิดความรักความหวงแหน และให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง^{๕๘} (๒) การใช้มาตรการทางสังคมและกฎหมาย การจัดตั้งกลุ่มชุมชน ชมรม สมาคม เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ตลอดจนการ ให้ความร่วมมือทั้งทางด้านพลังกาย พลังใจ พลังความคิด ด้วยจิตสำนึกในความมีคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระบุญทวี ฐานงโร/แหวนแก้ว, พุทธยุวเกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระธีรศักดิ์ สิริปณฺโญ, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระอนุสรณ์ ปรกโม/พวงศรี, พุทธยุวเกษตรกรวัดตาไ้พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๕๖} สัมภาษณ์ เด็กหญิงวรรณธนพร เขียวชู, พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระพิพัฒน์ ภูริปณฺโญ, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๕๘} สัมภาษณ์ เด็กหญิงฉมวรรณ นิโรจนรัมย์, พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

และทรัพยากรที่มีต่อตัวเรา เช่น กลุ่มชมรมอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียน นักศึกษา ในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาต่างๆ มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย มูลนิธิสืบ นาคะ เสถียร มูลนิธิโลกสีเขียว เป็นต้น^{๕๙} (๓) ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ช่วยกันดูแลรักษาให้คงสภาพเดิม ไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต ในท้องถิ่นของตน การประสานงานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน ให้มีบทบาทหน้าที่ ในการปกป้องคุ้มครอง พื้นฟูการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด^{๖๐} (๔) ส่งเสริมการศึกษาวิจัย ค้นคว้าวิธีการและพัฒนาเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การใช้ความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศมาจัดการวางแผนพัฒนา การพัฒนา อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ให้มีการประหยัดพลังงานมากขึ้น การค้นคว้าวิจัยวิธีการจัดการ การปรับปรุง พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน เป็นต้น^{๖๑} (๕) การกำหนดนโยบายและวางแนวทางของรัฐบาล ในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อเป็นหลักการให้หน่วยงานและ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องยึดถือและนำไปปฏิบัติ รวมทั้งการเผยแพร่ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งทางตรงและทางอ้อม^{๖๒}

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่อง พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพุทธยูว เกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ พุทธยูวเกษตรกรต้องมีความยึดมั่นในพันธสัญญา แน่วแน่ มั่นคง และคงเส้นคงวา ถือว่าเป็นบุคลิกลักษณะที่สำคัญมากที่สุดอย่างหนึ่งที่พุทธยูว เกษตรกรจำเป็นต้องมี จึงจะสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตนต้องการได้อย่างยั่งยืน คือ

๑) มีความรับผิดชอบ ความรู้สึกรับผิดชอบเกิดจากความเชื่อ อำนาจควบคุมตนเองของบุคคลแต่ละคน มี ๒ รูปแบบ ได้แก่ ๑) บุคคลที่เชื่ออำนาจควบคุมในตนเอง คือเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง เป็นผลจากการกระทำของตนเอง และ ๒) บุคคลที่เชื่ออำนาจควบคุมนอกตนเอง คือเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตน เป็นผลจากโอกาส โชคชะตา พลังจากเทพเจ้า หรืออำนาจที่ตนเองควบคุมไม่ได้ ผู้ประกอบการ ส่วนใหญ่ที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน มีความเชื่ออำนาจควบคุมในตนเอง

๒) มองหาโอกาส พุทธยูวเกษตรกรที่จะประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน จะสามารถมองเห็นโอกาสครั้งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องเรื่อยไป เมื่อพบโอกาสที่จะเกิดความคิดเกี่ยวกับเป้าหมาย ที่ตนต้องการบรรลุ และมุ่งมั่นดำเนินการจนสามารถ บรรลุเป้าหมายที่ต้องการนั้นได้ เมื่อสามารถบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้แล้วก็ต้องมองหาโอกาสใหม่ๆ เป็นเช่นนี้เรื่อยไป

^{๕๙} สัมภาษณ์ นายมนัสวี ดวงแก้ว, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระเดือน สุวณโณ/เชอิ่งรัมย์, พุทธยูวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายธรรมศักดิ์ รุ่งเรือง, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

^{๖๒} สัมภาษณ์, พระเดือน สุวณโณ/เชอิ่งรัมย์, พุทธยูวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

๓) มีความอดทนและอดกลั้นต่อสภาวะเสี่ยง ความคลุมเครือและความไม่แน่นอน พุทธยูวเกษตรกรต้องกล้ายอมรับความเสี่ยงต่อการล้มเหลว แต่ต้องเป็นความกล้าที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพิจารณาไตร่ตรองถ่วงชั่งอย่างดี แล้วพบว่ามีโอกาสที่จะสำเร็จในระดับที่ยอมรับได้ก่อนที่จะตัดสินใจยอมรับความเสี่ยงเรื่องนั้น การยอมรับความเสี่ยงของพุทธยูวเกษตรกรตรงกันข้ามกับพฤติกรรมเสี่ยงของนักพนัน ที่เล่นพนันแบบเสี่ยงดวงจนหมดตัวในที่สุด นอกจากนี้พุทธยูวเกษตรกรจะต้องมีความอดทนอดกลั้นไม่ย่อท้อ ที่จะหาทางทำสิ่งที่ยังคลุมเครือให้ชัดเจนขึ้น และจะไม่ยอมหยุดเดินทางต่อไปแม้จะมองเห็นว่า อนาคตข้างหน้าไม่มีความแน่นอนเลยก็ตาม

๔) มีความมั่นใจในตนเอง มีความเชื่อมั่นว่าตนสามารถควบคุม ชีวิตของตนเองได้ มองโลก โดยคาดหวังในด้านบวกกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเสมอ เชื่อมมั่นในความสามารถของตนเอง แต่ก็พร้อมที่จะยอมรับทั้งผลสำเร็จและความล้มเหลวที่เกิดตามมาจากการกระทำของตนเอง

๕) คิดสร้างสรรค์และยืดหยุ่นทางความคิด หัวใจสำคัญอย่างหนึ่งของการเป็นยูวพุทธเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จต้องมีความยืดหยุ่นทางความคิด ไม่ยึดติด ถ้อยมั่นกับความคิดเดิมหรือความสำเร็จเดิม ๆ ของตนในอดีต เนื่องจากตลาด มีความเปลี่ยนแปลงตามอิทธิพลของผู้บริโภค ผู้รับบริการ ผู้ใช้ คู่แข่ง หรือสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา ความสามารถ ในการปรับตัวตามความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลงดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยความคิดริเริ่ม อย่างมาก จึงจะประสบความสำเร็จ การพยายามตอบสนองความต้องการของตลาดโดยขาดความคิดสร้างสรรค์อยากมากจึงจะประสบความสำเร็จ จะกลายเป็นการปรับตัวที่นำไปสู่ความล้มเหลว อย่างไม่อาจประเมินค่าได้

๖) หาข้อมูลย้อนกลับในทันที ข้อมูลย้อนกลับ หรือเสียงสะท้อนจากการกระทำ เปรียบเหมือนเป็นสิ่งเสริมแรง กระตุ้นให้ยูวพุทธเกษตรกรเกิดพลังในการพัฒนาผลการดำเนินงาน ของตนเองให้ดีขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง ยูวพุทธเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจึงต้องเป็นนักฟังที่เรียนรู้เร็วและถวิลหาข้อมูลย้อนกลับทางด้าน บวกและด้านลบ พร้อมทั้งจะเรียนรู้จากความผิดพลาด อยู่เสมอ

๗) มีพลังในการทำงาน ยูวพุทธเกษตรกรที่จะประสบความสำเร็จ เป็นผู้ที่มีพลังในการทำงานมากกว่าคนทั่วไป สามารถทำงานต่อเนื่องได้นานกว่าและทำงานหนักได้มากกว่าคนทั่วไป ไม่มี ความย่อท้อต่อความเหนื่อย ความยาก อุปสรรค และไม่มีข้ออ้างใด ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงที่จะทำงานที่ตนรัก เมื่อยูวพุทธเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จลงมือทำงาน เขาจะทุ่มเท กำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญา ศักยภาพ เวลา และทรัพยากรทุกสิ่งที่มีในชีวิตของเขาไป เพื่อทำงานที่เขารักให้ประสบความสำเร็จ

แรงจูงใจที่จะต้องเหนือกว่าและดีกว่า ยูวพุทธเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จต้องมีแรงจูงใจว่าผลงานสิ่งที่ตนทำต้องเหนือกว่าและดีกว่าผลงานแบบเดียวกัน ที่คนอื่นเขาทำกัน ทำให้บุคคลมีแรงกระตุ้นจากภายใน กระตุ้นตนเองให้ต้องการสร้างผลงานที่เหนือกว่าและดีกว่าผลงานของผู้อื่น

๘) มุ่งอนาคต ผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จในระดับสูง มีลักษณะบุคลิกภาพแบบ มุ่งอนาคตในระดับสูงกว่ายูวพุทธเกษตรกรที่มีลักษณะบุคลิกภาพแบบมุ่งอนาคตในระดับกลางและระดับต่ำ

การที่จะเป็นยูวพุทธเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนเกิดจากคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้น จำเป็นต้องอาศัยความมานะ อดทน อดกลั้น ต้องตื่นตัวเรียนรู้และปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การ

เป็นยูวพุทธเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจึงทำให้บุคคลต้องแบกรับภาระหนักไว้ตลอดเวลา การเลือกเป็นยูวพุทธเกษตรกรที่ทำให้สิ่งที่ตนรักจะทำให้ยูวพุทธเกษตรกรมีความสุข เพราะได้ทำในสิ่งที่ตนรักและไม่คิดว่าตนต้องแบกรับภาระเรื่องใดไว้เลยตลอดเวลาที่ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญา และทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานที่ตนรัก ยูวพุทธเกษตรกรจะมีความสุขและมีความสุขมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้สำเร็จ การบรรลุเป้าหมายหนึ่งได้จะกระตุ้นให้ยูวพุทธเกษตรกรต้องการบรรลุเป้าหมายใหม่ที่ระดับสูงขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง ด้วยจิตใจที่มีความสุขเพิ่มมากขึ้น มิใช่ความรู้สึกเหนื่อย ท้อแท้ เบื่อหน่าย เครียด วิตกกังวล ไม่มีความสุขเพราะต้องทนแบกรับภาระในเรื่องที่ตนไม่ได้รับรัก

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชมงคลสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง Yong Smart Farm: การจัดการเกษตร การปรับตัว ของพืชมงคลภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mix-method) และวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างพืชมงคลให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพื่อพัฒนาพืชมงคลด้านเศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น ฉะนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชมงคลสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๕.๑.๑ เสริมสร้างพืชมงคลให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการเสริมสร้างพืชมงคลให้มีทักษะความรู้ในด้านต่างๆ ดังนี้

๑) ทักษะความรู้ด้านการเกษตร

การเสริมสร้างทักษะความรู้เรื่องการเกษตร ส่วนมากได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ที่เห็นท่านทำและท่านได้แนะนำเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ผลผลิตที่เหมาะสม และได้รับความรู้เรื่อง การเกษตรเพิ่มเติมตอนที่ระดับประถมศึกษา อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพอิสระที่ไม่จำเป็นต้องขึ้นตรงกับหน่วยงานใด สามารถบริหารจัดการเวลาและวางแผนการทำงานได้เอง การทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาปัจจัยทางธรรมชาติค่อนข้างมาก เพราะต้องพึ่งพาลมฟ้าอากาศที่ช่วยให้พืชพรรณเจริญเติบโต นอกจากนั้นยังต้องมึนองค์ความรู้และความเข้าใจในธรรมชาติของพืชและสัตว์ เพื่อให้สามารถดูแลผลผลิตให้เจริญเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลายอย่างนั้นเป็นองค์ความรู้ที่หาได้จากประสบการณ์ หรือจากการบอกเล่าจากผู้เชี่ยวชาญ เช่น การปลูกแนวต้นไม้เพื่อใช้ช่วยบังลม การปลูกพืชผสมผสานเพื่อเกี่ยวกัน เป็นต้น บางครั้งอาจต้องมีการลองผิดลองถูกและเรียนรู้เพื่อนำมาปรับใช้ เพราะสภาพพื้นที่ของแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน

๒) ทักษะความรู้ด้านเศรษฐกิจเกษตร

ทักษะความด้านเศรษฐกิจเกษตรนั้น ส่วนมากได้แนวทางการปฏิบัติจากพ่อแม่ เนื่องจากเกิดในครอบครัวเกษตรกรจึงยึดอาชีพนี้มาตั้งแต่วัยบรรพบุรุษ ท่านก็ถ่ายทอดความรู้ที่ใช้ในการ

ปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตของครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการผลิตอาหารหรือประกอบอาหารที่มีวัตถุดิบอยู่แล้ว มีการถนอมอาหาร การแปรรูปผลผลิตเกษตร การจัดการบ้านเรือน และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในบ้านและสวนให้สะดวกต่อการใช้ประโยชน์ สำหรับการถนอมอาหาร และการแปรรูปผลผลิตเกษตรนั้น ส่วนมากจะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากผู้ที่มีการประสบการณ์ในด้านนั้นๆ และค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งสืบค้นในอินเทอร์เน็ตเพื่อมาประยุกต์ใช้สำหรับผลผลิตในครอบครัวเอง การผลิตอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือนถือว่าเป็นทักษะที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่ให้ความสามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการผลิตอาหารที่ปลอดภัยที่ทำอยู่เป็นประจำอยู่แล้วและมีเกษตรกรตำบลให้คำแนะนำบ้างเป็นบางครั้ง การปลูกผักหรือเกษตรหมุนเวียน ก็จะปลูกพืชผักตามความต้องการบริโภคอาหารของบุคคลในครอบครัว ปลูกผักผลไม้ไว้บริโภคในชีวิตประจำวันหลายชนิดให้มากที่สุด ที่สามารถเก็บรับประทานได้ตลอดทั้งปี โดยการทำไร่สวนผสมและเกษตรผสมผสาน เลือกปลูกผักที่แตกต่างกัน ที่สามารถรับประทานได้หลายๆ ส่วน การเลือกประเภทผักสวนครัวที่จะปลูกอาจจะพิจารณาจากการแยกประเภทพืชผักที่บริโภคได้จากส่วนต่างๆ คือ ประเภทผัก กินใบยอดและก้าน เช่น ผักบุ้ง ผักตำลึง ผักโขม กระน้ำ ประเภทกินดอก เช่น ดอกขจร ดอกแค ดอกโสน กะหล่ำปลี ประเภทกินผล เช่น บวบ ฟักทอง มะเขือต่างๆ กระจับปี่ ประเภทกินราก เช่น ขมิ้น ขิงอ่อน กระจับปี่ เป็นต้น

๓) ทักษะความรู้ด้านธุรกิจเกษตร

ทักษะความรู้เรื่องธุรกิจเกษตรนั้นมีอยู่บ้าง เช่นผลผลิตบางอย่างที่แปรรูปเป็นเงินได้ที่ถือว่าเป็นธุรกิจเกษตรก็คือขายข้าวที่เป็นผลผลิตหลักที่ครอบครัวได้ทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษและเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง การที่จะทำธุรกิจเกษตรจะมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเกษตร คือมีความรักและภูมิใจในอาชีพที่ทำให้มีความมั่นคงในชีวิต พออยู่พอกิน สามารถเลี้ยงครอบครัวและมีความสุขกับการดำเนินชีวิตในชุมชนเกษตรกรได้ จะต้องมีความซื่อสัตย์ อดทน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ต้องกล้าเปลี่ยนแปลง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และต้องสามารถบริหารจัดการได้ด้วย การจะเป็นธุรกิจเกษตรได้นั้นจะต้องมีทุนต้นที่พอเหมาะ เช่นการมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากครอบครัว และต้องมุ่งมั่นที่จะหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ ด้วย มีการเรียนรู้เรื่องธุรกิจเกษตรกรจากการสังเกต เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เคยทำในปีที่ผ่านมา บางสิ่งบางอย่างหรือหลายๆ อย่าง ที่เป็นข้อผิดพลาดก็จำและนำมาปรับปรุงในปีต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้นานาชาติพระราชาคือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ มาประยุกต์ใช้ คือผลิตผลที่เหลือกิน ก็แจกจ่าย และจำหน่าย ก็ถือว่าเป็นความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกรในชนบทอย่างไรก็ตามนอกจากนี้ต้องมีความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อเป็นช่องทางในการจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นแอปพลิเคชัน ไลน์ เฟสบุค ยูทูป หรือติ๊กต็อก เป็นต้น

๔) ทักษะความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสังสรรค์ประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้าน ที่ได้พยายามแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เพราะจากการใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ยาฆ่าแมลง ต้นไม้ ป่าไม้ มีจำนวนลดลงเนื่องจากมีการตัดไม้ทำลายป่า จนเกิดภาวะภัยแล้ง ปัญหาน้ำท่วม ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผลิตผลทางการเกษตร เมื่อได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่เกิดขึ้นกับครอบครัว จนสามารถพลิกฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติได้

ทำให้มีวิถีชีวิตที่เข้มแข็งขึ้น จึงได้นำความรู้ ความสำเร็จของคนที่นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาที่สามารถถ่ายทอดให้คนในชุมชนนำไปปฏิบัติ จนทำให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นมีความอุดมสมบูรณ์สืบต่อมา การถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของปราชญ์ชาวบ้าน มีวิธีการถ่ายทอดทั้งภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎี เพื่อให้แนวคิดและปลูกจิตสำนึกแก่ผู้เข้ารับการอบรมได้ เห็นคุณค่าของพื้นดิน พื้นน้ำ ต้นไม้ สิ่งแวดล้อม ทั้งของตนเองและท้องถิ่น จึงต้องช่วยกันรักษาความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ รักษาระบบนิเวศให้สมดุล อย่างยั่งยืนสืบไป ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์น้ำ การอนุรักษ์ดิน และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

๕.๑.๒ พัฒนาพืชยุวเกษตรกรด้านเคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

๑) พัฒนาด้านเคหกิจเกษตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนาพืชยุวเกษตรกรด้านเคหกิจเกษตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่นบนพื้นฐานของหลักการเรียนรู้และหลักการมีส่วนร่วม และการพัฒนาตามศักยภาพ ความพร้อม และความต้องการของพืชยุวเกษตรกรและชุมชนในพื้นที่ โดยใช้ระบบส่งเสริมการเกษตรที่มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ๑) สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพืชยุวเกษตรกร เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ การชี้แจงทำความเข้าใจ การมีส่วนร่วมในการนำเสนอและแก้ไขปัญหาต่างๆ ๒) การเยี่ยมเยียนพืชยุวเกษตรกรในระบบส่งเสริมการเกษตร เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้พืชยุวเกษตรกรมีการจัดทำแผนพัฒนาตนเอง จัดให้มีการถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้กับพืชยุวเกษตรกร ๓) การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพืชยุวเกษตรกรให้มีขวัญกำลังใจ ให้ได้รับการพัฒนาขึ้นไปเรื่อยๆ ๔) ติดตามการดำเนินงานในพื้นที่ว่ามีความสำเร็จเป็นไปตามวัตถุประสงค์และมีประสิทธิผลหรือไม่ ตลอดจนเป็นการสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ให้สามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้อย่างรวดเร็ว และ ๕) การจัดการข้อมูล เพื่อการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้ประโยชน์ในการจัดการและพัฒนา ตลอดจนการใช้ข้อมูลเพื่อเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงหรือบูรณาการร่วมกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องที่จะให้การสนับสนุน หรือใช้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจของหน่วยงานต่างๆ ในการวางแผนและการพัฒนา

๒) พัฒนาด้านธุรกิจเกษตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

ส่งเสริมให้พืชยุวเกษตรกรสามารถวิเคราะห์ตนเอง กำหนดแผนธุรกิจของตนเอง และพัฒนาสู่ระบบกลุ่มการผลิตที่มีแผนการผลิตสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อทำให้การผลิตทางการเกษตรในลักษณะเป็นเกษตรกรรมอัจฉริยะ เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาและสร้างความอยู่ดี มีสุขได้อย่างแท้จริง โดยใช้หลักการวิเคราะห์ศักยภาพของชนิดสินค้าและบริการด้านการเกษตร ประกอบด้วย ๑) การวิเคราะห์เพื่อจัดทำแผนการผลิต เป็นการศึกษถึงความพร้อมของการผลิตสินค้าเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและสอดคล้องกับสถานการณ์ของการลงทุน ๒) จัดทำแผนการตลาด เป็นการศึกษาวิเคราะห์ที่จะแสดงถึงกระบวนการขั้นตอน หรือกิจกรรมที่กระตุ้นความต้องการต่อผู้บริโภค เพื่อก่อให้เกิดการจำหน่ายสินค้าอันเป็นที่มาของรายได้ ๓) จัดทำแผนด้านการจัดการบุคคล เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของงาน และสายการบังคับบัญชาและการปฏิบัติงาน การกำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบ ตลอดจนการจัดคนเข้าทำงาน ๔) จัดทำแผนด้านการดำเนินกิจการ เป็นการนำ

ข้อมูลข่าวสารมาพิจารณาว่าองค์กรจะสามารถดำเนินธุรกิจไปในทิศทางใด โดยต้องกำหนดและปรับกลยุทธ์ หรือวิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และ ๕) จัดทำแผนด้านการเงิน การเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินกิจการและสามารถเป็นตัวชี้วัดความสามารถในการบริหารจัดการการทำการเกษตรของเราว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ รวมทั้งเป็นส่วนสำคัญในการพิจารณาจากสถาบันการเงินในกรณีที่จะประสงค์จะกู้เพื่อนำมาลงทุนอีกด้วย ซึ่งจะทำให้ทราบว่าเกษตรกรจะสามารถสร้างความคุ้มค่าในการลงทุนเพียงใด

๓) พัฒนาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

๑) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทางตรง ซึ่งนำไปปฏิบัติใช้ได้ในทุกระดับ เช่น (๑) การใช้อย่างประหยัด คือ การใช้เท่าที่มีความจำเป็น เพื่อให้มีทรัพยากรไว้ใช้ได้นานและเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด (๒) การนำกลับมาใช้ซ้ำอีก เช่น ถูพลาสติก กระดาษ เป็นต้น ซึ่งเป็นการลดปริมาณการใช้ทรัพยากรและการทำลายสิ่งแวดล้อมได้ (๓) การบูรณะซ่อมแซม สิ่งของบางอย่างเมื่อใช้เป็นเวลานานอาจเกิดการชำรุดได้ เพราะฉะนั้นถ้ามีการบูรณะซ่อมแซม ทำให้สามารถยืดอายุการใช้งานต่อไปได้อีก (๔) การบำบัดและการฟื้นฟูเป็นวิธีการที่จะช่วยลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรด้วยการบำบัดก่อน เช่น การบำบัดน้ำเสียจากบ้านเรือนหรือโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น (๕) การใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นวิธีการที่จะช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยลงและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก การใช้ใบตองแทนโฟม การใช้พลังงานแสงแดดแทนแร่เชื้อเพลิง การใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี เป็นต้น (๖) การเฝ้าระวังดูแลและป้องกัน เป็นวิธีการที่จะไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เช่น การเฝ้าระวังการทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ คู คลอง การจัดทำแนวป้องกันไฟป่า เป็นต้น

๒) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทางอ้อม สามารถทำได้หลายวิธี เช่น (๑) การพัฒนาคุณภาพประชาชน โดยสนับสนุนการศึกษาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องตามหลักวิชา เพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการอนุรักษ์ เกิดความรักความหวงแหน และให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง (๒) การใช้มาตรการทางสังคมและกฎหมาย การจัดตั้งกลุ่ม ชุมชน ชมรม สมาคม เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ตลอดจนการให้ความร่วมมือทั้งทางด้านพลังกาย พลังใจ พลังความคิด ด้วยจิตสำนึกในควมมีคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่มีต่อตัวเรา (๓) ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ช่วยกันดูแลรักษาให้คงสภาพเดิม ไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรม ให้ประชาชนมีบทบาทหน้าที่ ในการปกป้อง คุ้มครอง ฟื้นฟูการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด (๔) ส่งเสริมการศึกษาวิจัย การพัฒนาอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ให้มีการประหยัดพลังงานมากขึ้น การค้นคว้าวิจัยวิธีการจัดการ การปรับปรุง พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน เป็นต้น (๕) การกำหนดนโยบายและวางแผนทางของรัฐบาล ในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อเป็นหลักการให้หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องยึดถือและนำไปปฏิบัติ รวมทั้งการเผยแพร่ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งทางตรงและทางอ้อม

๕.๒ อภิปรายผล

พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพุทธยุวเกษตรกรสู่ความมั่นคงคนของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ เสริมสร้างพุทธยุวเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เศรษฐกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยทั่วไปแล้วการเสริมสร้างทักษะต่างๆ เหล่านี้ ส่วนมากได้รับการเสริมสร้างทักษะมาจากบรรพบุรุษที่มีการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากวิถีชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์ เพียงแต่การเสริมสร้างทักษะของบรรพบุรุษนั้นอาจไม่ได้ลงรายละเอียดมากนัก เพราะอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีทางการเกษตรยังไม่ได้รับการพัฒนาหรือยังไม่ทันสมัยเหมือนในยุคปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการเสริมสร้างทักษะความรู้ด้านการเกษตร ด้านเศรษฐกิจเกษตร ด้านธุรกิจเกษตร และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเพียงการเสริมสร้างทักษะและการถ่ายทอดเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบบวิถีชนบท ไม่ได้แยกเป็นหมวดหมู่หรือแยกประเภทว่าเป็นเศรษฐกิจเกษตรหรือธุรกิจเกษตร คำนี้เพียงแค่ว่าทำอย่างไรครอบครัวจะอยู่ดีกินดีให้มีชีวิตรอดไปในแต่ละวัน เรียกเป็นรวมๆ ว่าเป็นอาชีพเกษตรกร พอมาถึงยุคหลังๆ หรือในยุคปัจจุบันการดำเนินชีวิตของอาชีพเกษตรกรเริ่มเปลี่ยนไป ได้มีการพัฒนาให้เกษตรกรมีความสะดวกในหลายๆ ด้านตามลำดับ โดยอาศัยหลักวิชาการและด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชผสมผสาน การถนอมอาหาร การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การจัดการบ้านเรือน และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในบ้านและสวนให้สะดวกต่อการใช้ประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ **สดศรี ทูมมาเกต, จินดา ขลิบทอง และเฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ** (มปป.: บทคัดย่อ)^๑ ได้วิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจเกษตรสำหรับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดฉะเชิงเทรา ๒) ศึกษาประโยชน์ของงานเศรษฐกิจเกษตรต่อครัวเรือนและระดับการได้รับการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจเกษตร ๓) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานด้านเศรษฐกิจเกษตร ๔) ศึกษาความต้องการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจเกษตร และ ๕) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจเกษตร ประชากรที่ศึกษาคือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๗๑ กลุ่ม และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานเศรษฐกิจเกษตรระดับอำเภอ จำนวน ๑๑ คน ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๖๑ กลุ่ม สุ่มตัวอย่างแบบง่ายและเจาะจงเฉพาะประธาน ๑ คน และสมาชิก ๑ คน รวม ๑๒๒ คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ส่วนเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานเศรษฐกิจเกษตรระดับอำเภอ เก็บข้อมูลโดยการจัดเวทีสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า (๑) สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย ๕๓.๐๒ ปี ร้อยละ ๕๘.๘ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีระยะเวลาการเป็นสมาชิก เฉลี่ย ๑๑.๓๔ ปี ทุกรายได้รับข้อมูลด้านเศรษฐกิจเกษตรจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานเศรษฐกิจเกษตร ส่วนใหญ่มีความสามารถด้านการแปรรูปและถนอมอาหาร ร้อยละ ๕๕.๑ ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก มีสมาชิกในครัวเรือน

^๑ สดศรี ทูมมาเกต, จินดา ขลิบทอง และเฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ, แนวทางการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจเกษตรสำหรับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดฉะเชิงเทรา, การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ ๖ (มปป.: ๑-๑๗)

เฉลี่ย ๔.๑๙ คน มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย ๑๕.๙๔ ไร่ มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย ๒.๖๖ คน มีรายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ย ๑๗๕,๐๐๐.๐๐ บาทต่อปี รายจ่ายรวมของครัวเรือนเฉลี่ย ๑๔๗,๐๔๕.๐๘ บาทต่อปี (๒) มีความคิดเห็นว่าการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ การแปรรูปและถนอมอาหารเป็นประโยชน์ต่อครัวเรือนมากที่สุด ได้รับการส่งเสริมด้านจัดการครัวเรือนและสิ่งแวดล้อมน้อย (๓) มีปัญหาหลากหลายในการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และการจัดทำบัญชีครัวเรือน ส่วนข้อเสนอแนะ ให้มีการส่งเสริมการแปรรูปและถนอมอาหาร ส่งเสริมด้านอาชีพเสริม ให้ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ ส่งเสริมด้านการตลาดและให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม (๔) ต้องการความรู้ทุกด้านผ่านบุคคลราชการ โดยการสาธิต การฝึกปฏิบัติ และใช้คู่มือประกอบการเรียนรู้ โดยมีความต้องการความรู้และช่องทางการส่งเสริมผ่านทางวิทยุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ (๕) แนวทางการส่งเสริมงานด้านเคหกิจเกษตร มี ๓ แนวทาง ได้แก่ การพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานเคหกิจเกษตรให้มีความรู้และทักษะในการส่งเสริมงานด้านเคหกิจเกษตร การส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตรแบบมีส่วนร่วม และการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตรแบบบูรณาการ โดยจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านเคหกิจเกษตรประจำอำเภอ เพื่อพัฒนาให้ครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีความกินดี อยู่ มีรายได้เพิ่มขึ้นและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

และสอดคล้องกับ ชมพูนรัตน์ ชมบุญ และพนามาศ ตริวรรัตนกุล (๒๕๖๑: บทคัดย่อ)^๒ ได้วิจัยเรื่องความรู้และการปฏิบัติด้านเคหกิจเกษตรของแม่บ้านเกษตรกร อำเภอถลุง จังหวัดภูเก็ต การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ๒) เพื่อศึกษาการได้รับการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตร ๓) เพื่อศึกษาความรู้ด้านเคหกิจเกษตร 4) เพื่อศึกษาการปฏิบัติด้านเคหกิจเกษตรของแม่บ้านเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอถลุง จังหวัดภูเก็ต จำนวน ๑๑๒ คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และค่ามัธยฐานเลขคณิต ผลการศึกษา พบว่า ๑) แม่บ้านเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย ๕๖.๘๓ ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๗๕.๐ มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย ๓ คน อาชีพหลักครัวเรือนทำการเกษตร ร้อยละ ๗๐.๕ อาชีพเสริมครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่ทำการเกษตร ร้อยละ ๖๖.๑ รายได้ของครัวเรือนเฉลี่ย ๒๐๙,๐๒๐ บาท/ปี รายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ย ๑๑๖,๕๗๘ บาท/ปี ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย ๘.๗๕ ไร่ มีจำนวนแรงงานในการทำการเกษตรเฉลี่ย ๓ คน ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือน ร้อยละ ๘๘.๔ มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเฉลี่ย ๑๒ ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพภายในกลุ่มเป็นสมาชิกกลุ่ม ร้อยละ ๖๕.๒ และเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ใช่กลุ่มแม่บ้าน ร้อยละ ๓๔.๘ ๒) แม่บ้านเกษตรกรมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเฉลี่ย ๗ ครั้ง/ปี ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมด้านเคหกิจเกษตรในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ ร้อยละ ๗๑.๔ และทั้งหมดมีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารด้านเคหกิจเกษตรมากกว่า ๑ ช่องทาง เช่น จากช่องทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ โทรศัพท์ จากช่องทางสื่อกิจกรรม ได้แก่ การจัดสนทนากลุ่ม และมีความต้องการได้รับการส่งเสริมด้านเคหกิจเกษตรจากช่องทางสื่อกิจกรรมเป็นอันดับหนึ่ง ๓) แม่บ้านเกษตรกรมีความรู้ด้านเคหกิจเกษตรโดยแบ่งออกเป็น ๔ ประเด็น

^๒ ชมพูนรัตน์ ชมบุญ และพนามาศ ตริวรรัตนกุล (๒๕๖๑: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องความรู้และการปฏิบัติด้านเคหกิจเกษตรของแม่บ้านเกษตรกร อำเภอถลุง จังหวัดภูเก็ต, วารสารวิทยาศาสตร์เกษตร ปีที่ ๔๙ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๑ หน้า ๑๓๕ - ๑๔๖.

ดังนี้ (๑) เกษกิจเกษตรเพื่อความมั่นคงด้านอาหารในครัวเรือนและชุมชน มีความรู้อยู่ในระดับน้อย คะแนนเฉลี่ย ๑๐.๑๐ จากคะแนนเต็ม ๑๕ คะแนน (๒) การจัดการบ้านเรือนและสิ่งแวดล้อม มีความรู้อยู่ในระดับมาก คะแนนเฉลี่ย ๔๓.๒ จากคะแนนเต็ม ๕๐ คะแนน (๓) การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงาน มีความรู้อยู่ในระดับน้อย คะแนนเฉลี่ย ๒.๘๘ จากคะแนนเต็ม ๕ คะแนน (๔) การเพิ่มรายได้ มีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ย ๒.๙๑ จากคะแนนเต็ม ๕ คะแนน และเมื่อพิจารณาความรู้ด้านเกษตรกรรมรวมทุกประเด็น พบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีความรู้อยู่ในระดับน้อย คะแนนเฉลี่ย ๒๐.๒๑ จากคะแนนเต็ม ๒๙ คะแนน (๕) แม่บ้านเกษตรกรมีการปฏิบัติด้านเกษตรกรรมมากกว่าร้อยละ ๕๐ ในทุกประเด็น

๕.๒.๒ พัฒนาพหุยุทธศาสตร์ด้านเกษตรกรรม ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น การพัฒนาพหุยุทธศาสตร์ด้านเกษตรกรรมที่สอดคล้องกับท้องถิ่นบนพื้นฐานของหลักการเรียนรู้และหลักการมีส่วนร่วม และการพัฒนาตามศักยภาพ ความพร้อม และความต้องการของพหุยุทธศาสตร์และชุมชนในพื้นที่ โดยใช้ระบบส่งเสริมการเกษตรที่มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อให้มีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การเยี่ยมเยียนพหุยุทธศาสตร์ การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพหุยุทธศาสตร์ให้มีขวัญกำลังใจ ติดตามการดำเนินงาน และการจัดการข้อมูล เพื่อการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้ประโยชน์ในการจัดการและพัฒนา ตลอดจนการใช้ข้อมูลเพื่อเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงหรือบูรณาการร่วมกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องที่จะให้การสนับสนุน หรือใช้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจของหน่วยงานต่างๆ ในการวางแผนและการพัฒนา รวมทั้งส่งเสริมให้พหุยุทธศาสตร์สามารถวิเคราะห์ตนเอง กำหนดแผนธุรกิจของตนเอง และพัฒนาสู่ระบบกลุ่มการผลิตที่มีแผนการผลิตสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้การผลิตทางการเกษตรในลักษณะเป็นเกษตรกรรมอัจฉริยะ เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาและสร้างความอยู่ดี มีสุข ได้อย่างแท้จริง ส่วนด้านการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น มีอยู่ ๒ ทาง คือ โดยทางตรง เช่น การใช้อย่างประหยัด และการนำกลับมาใช้ซ้ำอีก เป็นต้น และโดยทางอ้อม เช่น การพัฒนาคุณภาพประชาชน และการใช้มาตรการทางสังคมและกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ **คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๖๖; บทคัดย่อ)**^๓ ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรไทยสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ บ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาประวัติความเป็นมา สถานการณ์ สภาพปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกร บ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะ ในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ ในพื้นที่บ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ๓) นำเสนอแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะ ในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ ในพื้นที่บ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดย

^๓ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, แนวทางการพัฒนาเกษตรกรไทยสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ บ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วารสาร มจร การพัฒนาสังคม ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๖๖ หน้า ๗๐ – ๘๕.

วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๘ คน ผลการวิจัยพบว่า ๑) เกษตรกรบ้านลำแดง ตำบลหันตะเภา อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจุดแข็งที่เป็นสภาพภูมิศาสตร์หรือมีชัยภูมิที่ดีในการทำเกษตรมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกแก่การขนส่งสินค้าทางการเกษตร ทั้งทางบกและทางน้ำ แต่มักจะประสบปัญหาด้านการเกษตรใน ๓ ประการ ได้แก่ ด้านการผลิตสินค้าเกษตร ด้านการลงทุน และด้านการควบคุมคุณภาพ ๒) แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ แบ่งเป็น ๒ ระดับ คือระดับบุคคล และระดับชุมชน โดยระดับบุคคลจะต้องพัฒนาองค์ความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ พัฒนาการวางแผนการทำงานพัฒนาการบริหารจัดการ ระดับชุมชนจะต้องพัฒนาองค์การบริหารจัดการพัฒนามาตรฐานสินค้า เป็นต้น โดยการพัฒนาทั้ง ๒ ระดับ จะต้องมีการจัดทำแผนพัฒนาตนเอง มีการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายมีการให้การแนะนำช่วยเหลือจากฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และมีการประเมินศักยภาพของเกษตรกร ๓) การนำเสนอแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่ความเป็นเกษตรกรอัจฉริยะในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ แบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือระดับชุมชน และระดับเครือข่าย โดยระดับชุมชนจะต้องมีการวางเป้าหมายในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ มีกระบวนการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ มีการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่าย โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ทั้งในระดับอำเภอ จังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ มีการประเมินศักยภาพ มีหลักสูตร มีการคัดเลือกและพัฒนาเกษตรกร ส่วนในระดับเครือข่ายจะต้องอาศัยการพัฒนาจากระดับชุมชนและร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ องค์กรเอกชน และองค์กรธุรกิจเพื่อผลักดันให้เกษตรกรของชุมชนได้มีโอกาสในการเติบโตผ่านเวทีต่างๆ ของเครือข่ายข้างต้น

และสอดคล้องกับ อมรพิมล พัทธ์ และ พีรเทพ รุ่งคุณากร (๒๕๖๔: บทคัดย่อ)^๔ ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกรที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร และ ๒) พัฒนาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเกษตรกรต้นแบบ จำนวน ๑๒ ราย สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ๕ ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ๑) ปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกรที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรกรประกอบด้วย ๑.๑) ปัจจัยเพื่อพัฒนาตนเองของเกษตรกร คือการมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ ซื่อสัตย์ อดทน มนุษย์สัมพันธ์ดี กล้าเปลี่ยนแปลง ริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจ และการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและการมีเครือข่ายที่ดี ๑.๒) กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ได้แก่ การเรียนรู้จากการสังเกต การเรียนรู้จากประสบการณ์ และเพื่อแก้ปัญหาที่พบจากการทำงาน เพื่อพัฒนาอาชีพของตนเอง ๒) แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ประกอบด้วยแนวทางสำหรับเกษตรกรเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาตนเอง และแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาเกษตรกร

^๔ อมรพิมล พัทธ์ และ พีรเทพ รุ่งคุณากร (๒๕๖๔: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร, วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเก่า ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๔ หน้า ๑๗ - ๒๔.

และสอดคล้องกับ **วนารัตน์ คำกล่อมใจ** (๒๕๕๗: บทคัดย่อ)^๕ ได้วิจัยเรื่องการจัดการกระบวนการเรียนรู้กลุ่มยูวเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โรงเรียนชุมชนท่อมป่าช้า ตำบลทมนางาม อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการจัดการกระบวนการเรียนรู้กลุ่มยูวเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม ศึกษาข้อจำกัดปัญหา อุปสรรคของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ศึกษาแนวทางในการพัฒนายูวเกษตรกรในโรงเรียน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การดำเนินงานยูวเกษตรกรในโรงเรียนจะให้ประสบผลสำเร็จนั้น โรงเรียนชุมชนท่อมป่าช้า และภาคีที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ตั้งแต่ต้น คือ เริ่มตั้งแต่ การรวมคนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลจากการกระทำ โดยมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานราชการสนับสนุนในเรื่องการให้ความรู้ และปัจจัยการผลิต กระบวนการดำเนินงานยูวเกษตรกรถ้าโรงเรียนสามารถดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ จากผู้รู้ ผู้นำชุมชน ศูนย์เรียนรู้ในชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้าน การทำงานร่วมกันของเด็ก ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครอง และคนในชุมชน ก็จะเป็นการเพิ่มประสบการณ์ ทักษะความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติมจากการเรียนในห้องเรียน เด็กๆ จะมีแนวคิดใหม่ๆ มีประสบการณ์ และสามารถที่จะนำกลับมาใช้ที่บ้าน ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน จะทำให้เด็กๆ ค่อยซึมซับความรักในอาชีพเกษตร ซึ่งน่าจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้เด็กๆ หันกลับมาทำการเกษตรต่อจากพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ต่อไปในอนาคต จำเป็นที่จะต้องให้ชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เด็กได้รู้จักกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม มีภาวะผู้นำ กล้าแสดงความคิดเห็น และได้รับประสบการณ์ตรงจากการที่ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้รู้ในชุมชนทั้งทางทฤษฎี และปฏิบัติ เด็กๆ มีความภาคภูมิใจที่ได้มีอาหารเข้าโครงการอาหารกลางวัน และได้รับประทานอาหารที่ปลอดภัยจากสารเคมี

ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ คือ กลุ่มยูวเกษตรกรมีหลายชั้นเรียน เวลาในการทำกิจกรรมของกลุ่มไม่ตรงกัน บางครั้งมีความขัดแย้งกัน การเรียนวิชาการหนัก สมาชิกกลุ่มไม่ค่อยเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน มีการขโมยผลผลิตในแปลง ผู้ปกครองไม่สนับสนุนและงบประมาณที่มาสนับสนุนถูกใช้ไปหลายทาง

แนวทางในการพัฒนา คือ ให้ชั้นมัธยมศึกษาเป็นแกนนำพาน้องๆ ทำให้มีการสืบสานกิจกรรมกลุ่มยูวเกษตรกร ฝึกให้กลุ่มยูวเกษตรกร จำหน่ายผลผลิตที่ทำ และให้ฝึกทำบัญชี เพิ่มวิชาการเกษตรให้เด็ก มีเวลาลงมาทำการเกษตร ต้องฝึกให้ปฏิบัติจริง และนำกลับไปใช้ในชีวิตรประจำวัน การปรับกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับชุมชน และวิถีชีวิตของชุมชน การประชุมผู้ปกครองให้เข้าใจถึงกระบวนการเรียนการสอน และให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ให้ครูที่ปรึกษา คณะกรรมการกลุ่มยูวเกษตรกร และสมาชิกศึกษาบทบาทหน้าที่ของตนเอง

^๕ วนารัตน์ คำกล่อมใจ. ได้วิจัยเรื่องการจัดการกระบวนการเรียนรู้กลุ่มยูวเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา โรงเรียนชุมชนท่อมป่าช้า ตำบลทมนางาม อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, รายงานการวิจัย, กลุ่มยุทธศาสตร์และการปฏิรูปที่ดี สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุดรธานี, ๒๕๕๗: บทคัดย่อ.

ให้ชัดเจน หน่วยงานราชการควรสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่ควรมีการติดตาม ประเมินผล เป็นระยะจนกลุ่มมีความเข้มแข็ง

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ เอกชัย พุ่มดวง (๒๕๕๗ : บทคัดย่อ)^๖ ในงานวิจัยเรื่องการกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพ ในตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ ๑) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพในชุมชนตำบลโคกโคเต่า และ ๒) เพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกลุ่มอาชีพให้มีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มตาม แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และใช้กระบวนการจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือในการสืบค้นและสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนผลจากการวิจัย พบว่า ๑) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพในชุมชน พบว่ามีกลุ่มอาชีพของชุมชน จำนวน ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจักสานกระเป่า กลุ่มทำขนมไทย และกลุ่มทำ ปุ๋ยอินทรีย์ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยใช้การจัดการความรู้ (KM) เป็น เครื่องมือ ซึ่งพบว่าประกอบกลุ่มอาชีพในชุมชน ได้ใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้ แต่ยังขาดการจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ นอกจากนี้ กลุ่มอาชีพ มีการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม การวิเคราะห์ปัญหา และการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ โดยมีการกำหนดโจทย์ในการศึกษา ดูงานของชุมชนต้นแบบ ณ แหล่งเรียนรู้ ดอนหวาย-ท่าจีน เพื่อศึกษาเรียนรู้แนวทางในการบริหาร จัดการและการดำเนินงานของ กลุ่มอาชีพ การประกอบธุรกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ๒) การพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกลุ่มอาชีพให้มีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงานของชุมชนต้นแบบ การนำมาพัฒนากลยุทธ์ของกลุ่มอาชีพตำบลโคกโคเต่าให้มีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนออกได้เป็น ๓ กลยุทธ์ คือ (๑) พัฒนาผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และการตลาด ด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพกลุ่มผู้ผลิต และการส่งเสริมช่องทางการตลาด (๒) พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยองค์ความรู้ด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ และ ๓) การสร้างกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการสืบค้น รวบรวม และเผยแพร่ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพุทธยูเกษตรกรรมสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ในอีสานใต้ ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง Yong Smart Farm: การจัดการเกษตร การปรับตัว ของพุทธยูเกษตรกรรมภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ มีข้อเสนอแนะดังนี้

^๖ เอกชัย พุ่มดวง. กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจชุมชน ของกลุ่มอาชีพใน ตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต : กรุงเทพฯ, ๒๕๕๗: บทคัดย่อ.

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

ผู้วิจัยขอเสนอแนะในระดับนโยบายเป็นลำดับขั้นตอน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างเป็นระบบและสามารถปฏิบัติได้ โดยทุกภาคส่วนต้องทำงานกันแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมให้พหุทธยูวเกษตรกรก้าวสู่การเป็นผู้ประกอบการ โดยน้อมนำศาสตร์พระราชามาใช้ในการดำเนินงานตลอดจนขยายผลไปสู่เกษตรกรทุกครัวเรือน ดังต่อไปนี้

๑. การส่งเสริมการเรียนรู้ของเกษตรกร เช่น ส่งเสริมให้เกิดแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาทางด้านการเกษตรที่หลากหลายสาขา เช่น เกษตร ผสมผสาน ปศุสัตว์ ไร่นาสวนผสม ฯลฯ โดยการค้นหา คัดเลือก และยกย่องเกษตรกรต้นแบบให้เป็นครูภูมิปัญญา จัดทำกระบวนการถอดบทเรียนแล้วเผยแพร่ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งแผ่นพับ วารสาร สื่อออนไลน์ ตลอดจนสร้างช่องทางการติดต่อสื่อสารแบบสองทาง ให้ผู้ที่สนใจได้ติดต่อกับเกษตรกรต้นแบบได้ เช่น youtube เพจ เว็บไซต์ facebook เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ บุคคลเหล่านี้จะต้องเป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้ที่เชื่อถือได้ ได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ

๒. การส่งเสริมที่ดินทำกินแก่เกษตรกรทุกครัวเรือน

๓. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันในการส่งเสริมสินค้าเกษตร การส่งเสริมการผลิตการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การส่งเสริมตลาดและแหล่งกระจายสินค้า

๔. การสนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อการ พัฒนารูขี้อย่างเกษตร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมาสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งเงินทุน หรือ แหล่งเงินกู้ของภาครัฐที่ดอกเบี้ยต่ำ โดยนำแนวทาง การศึกษานอกระบบในเรื่องของการอบรมพัฒนาความรู้ เช่น อบรมวิธีการเขียนโครงการ เพื่อขออนุมัติเงินจาก แหล่งทุน การเตรียมเอกสารที่ต้องใช้ในการขออนุมัติเงิน จากแหล่งทุน เป็นต้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างพหุทธยูวเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนมากเกษตรกรได้รับการเสริมสร้างทักษะมาจากบรรพบุรุษที่มีการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรควรพัฒนาองค์ความรู้เพิ่มจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง หรือจากแหล่งสารสนเทศที่น่าเชื่อถือเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. งานวิจัยนี้มุ่งพัฒนาพหุทธยูวเกษตรกรด้านเคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นหลัก ซึ่งอาจจะยังไม่เพียงพอต่อการอธิบายให้เห็นเป็นรูปธรรม จึงควรเสริมวิธีการวิจัยเชิงปริมาณเข้ามาร่วมด้วยเพื่อให้เห็นถึงการพิจารณาในเชิงตัวเลขว่ามีความสอดคล้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพอย่างไร

๒. ระยะเวลาในการสำรวจและเก็บขอมลภาคสนาม ควรศึกษาประมาณ ๔ - ๕ เดือน เป็นอย่างน้อยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการอธิบายกระบวนการพัฒนาเกษตรกร

๓. การลงพื้นที่จริงในการเก็บข้อมูล ควรสำรวจแหล่งเกษตรกรรมที่มีความพร้อมมากที่สุด เพื่อให้สามารถพิจารณาได้ถึงความสำเร็จอย่างแท้จริงในการพัฒนาเกษตรกร และพร้อมกันนั้นก็ควรพิจารณาจากหลาย ๆ แหล่งประกอบกันเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สมบูรณ์ที่สุด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือทั่วไป

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙). สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ๒๕๕๔.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี ๒๕๖๔. กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม, ๒๕๖๕.

คณะกรรมการบูรณาการนโยบายพัฒนาภาค (ก.บ.ภ.), แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๕ (ฉบับทบทวน), มติ ก.บ.ภ. ครั้งที่ ๒/๒๕๖๒ วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๒.

ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์. เศรษฐกิจชุมชน : ความหมาย ฐานคิด แนวทางปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพลังนิเวศและชุมชน. ๒๕๕๗.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ประวัติศาสตร์ความคิดไทยกับแนวคิดชุมชน, กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ยศ สันตสมบัติ, ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

เสรี พงศ์พิศ, ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข : บทเรียนจากหมู่บ้าน, กรุงเทพฯ : พลังปัญญา, ๒๕๔๘

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. รายงานสรุปผลการประชุมประจำปี ๒๕๕๔ ของ สศช.เรื่อง แผนฯ ๑๑.. สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน, วันพฤหัสบดีที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี. สำนักงาน:นนทบุรี. ๒๕๕๔.

สุนันท์ธนา แสนประเสริฐ. ความมั่นคงด้านอาหารกับเกษตรกรรมไทย. นนทบุรี :ซีทรู มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๕.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔, หน้า ๒๐๕.

(๒) หนังสือแปล

เจมส์ แอล เครตัน. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๓.

(๓) บทความ

ฉัฐสิณี หาญกิตติชัย และ ชาตรี บุญนาค. การพัฒนาเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรสู่การเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง และองค์กรเกษตรกรต้นแบบ. วารสารเกษตร มสธ. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๓ : ๙๗-๑๐๘.

ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์; และคณะ. โครงการประเมินผลเปรียบเทียบในมิติต่างๆ ของประชาชนในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้. **วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๑.

ทวี วัชรเกียรติศักดิ์, การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา, **วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๙ : ๔๓-๕๔

สุพานี ธนวิฑู. ความมั่นคงทางอาหารของสังคมไทยในสายตาโลก ใน **จตุรัสความมั่นคงทางอาหาร** ๓ มีนาคม-เมษายน ๒๕๔๔.

โสภณ สุภาพงษ์. “เศรษฐกิจพอเพียงทางรอดสังคมไทย,” นิตยสารสารคดีครอบครัว (กันยายน) สำนักงานประสานงานวิจัยเชิงบูรณาการ. : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๗: ๑

(๔) รายงานการวิจัย

พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของชาวนา จังหวัดสุพรรณบุรี : **ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖.

วนรัตน์ คำกล่อมใจ, **การจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มยุวเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนหม่นป่าช้า ตำบลหม่นางาม อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี**, รายงานการวิจัย, กลุ่มยุทธศาสตร์และการปฏิรูปที่ดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดอุดรธานี, ๒๕๕๗.

กรรณิการ์ ภิญโญรัตน์ , พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๓.

ขวัญกมล ดอนขวา, การจัดการธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี : นครราชสีมา, ๒๕๕๖: บทคัดย่อ.

ทรงสิริ วิชิรานนท์, วิถีชีวิตและความมั่นคงทางอาหารท้องถิ่นใต้, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร:กรุงเทพฯ. ๒๕๕๕.

ปิยนารถ อิมดี, ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านป่าคา หมู่ที่ ๒ ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

สุธานี มะลิพันธ์, ความมั่นคงทางอาหารของชาวลัวะบ้านป่าก่า อำเภอป่อเถือ จังหวัดน่าน, วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี: กรุงเทพฯ, ๒๕๕๒.

สุมาลี จันทร์ชลอ, คมสัน จิระภัทรศิลปะ และ อรวรรณ จันทร์ชลอ. การศึกษาความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในกรุงเทพมหานคร, **รายงานการวิจัย**, คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี:กรุงเทพฯ. ๒๕๕๑.

เอกชัย พุ่มดวง. กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจชุมชน ของ กลุ่มอาชีพใน ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต :กรุงเทพฯ, ๒๕๕๗.

(๕) สัมภาษณ์

พระมหาดนอม อานนโท, ดร. เจ้าอาวาสวัดปราสาทสูง/เจ้าคณะตำบลห้วยราช. ตำบลห้วยราชา อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์, ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

วิทยาลัยสงฆ์ ๒๐ รูป/คน

๑. นางสาวโสธรา วงศ์อนุ, นิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

๒. นายคำผาง น้ำเงิน

๓. นางสาวปรียาวลี น้อยพรม

๔. นางสาวกันตนา ได้ทุกทาง

๕. นายธรรมศักดิ์ รุ่งเรือง

๖. นางสาวมยุริญ นาคนวล

๗. นายมนัสวี ดวงแก้ว

๘. นางสาวปิติญา วิเศษนคร

๙. นายจิตติเทพ เฝิงภูเขียว

๑๐. พระพิพัฒน์ ฐิริปัญญา

๑๑. พระธีรศักดิ์ สิริปัญญา

๑๒. นางสาวอภิญาพร อุดหนองเลา

๑๓. สามเณรจรรยาศักดิ์ จะเจริญรัมย์

๑๔. นางสาวสุทามาศ แสงใส

๑๕. พระปลัดอำพล โชติโก

๑๖. พระอดิศักดิ์ วรพตมโน

๑๗. นายกิตติ ประกายแก้ว

๑๘. นายสุพล วาสุทธิ

๑๙. นายฐิณณ์รเมศ เหลลวกุล

๒๐. นางสาวหนึ่งฤทัย แสงใส

วัดปราสาทสูง ๑๐ รูป/คน (ยุวพุทธเกษตรกร)

๑. พระมหาดนอม อานนโท, ดร. เจ้าอาวาสวัดปราสาทสูง/เจ้าคณะตำบลห้วย

๒. พระมหาสุพรรณ สุภโท/สติภา

๓. พระเดื่อง สุวณโณ/ชะอึ้งรัมย์

๔. สามเณรอนุชิต เพชรเลิศ

๕. สามเณรอนุชา เพชรเลิศ

๖. เด็กชายชาญณรงค์ แฉรบรัมย์
๗. เด็กหญิงววรรณธนพร เชิญชู
๘. เด็กหญิงฉมวรรณ นิโรจน์รัมย์
๙. น.ส.บัวชมพู นุกาศรัมย์ พุทธยุวเกษตรกรวัดปราสาทสูง อ.ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.
๑๐. นายภูวรินทร์เนศขุญ์ เจริญรัมย์ ครูโรงเรียนบ้านเพชรประชาสามัคคี

ชุมชนวัดตาไก่พลวง ๑๐ รูป/คน

๑. พระครูวิสุทธิพัฒนาภิรม เจ้าคณะตำบลหนองกง/เจ้าอาวาส
๒. พระบุญทวี ฐานงโร/แหวนแก้ว
๓. พระศตวรรษ สมจิตโต/ชำนาญ
๔. พระสุริยันต์ จิตตสโร/แหวนแก้ว
๕. พระอนุสรณ์ ปรุกโกโม/พวงศรี
๖. นางอำไพ ศรชัย ประธานกลุ่มทอผ้าไหม
๗. นายสุจินต์ ดีสวัสดิ์ ผู้ใหญ่บ้านหนองตาไก่
๘. นางชุตินา ศรชัย สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหม บ้านโคกพลวง
๙. นายโกเมศ แหลมไธสง
๑๐. นายพีระยุทธ พรหมชาติ เกษตรกรวัดตาไก่พลวง ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๖.

(๖) การสนทนากลุ่ม

พุทธยุวเกษตรกรวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์. ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์. การสนทนากลุ่ม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

(๗) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

Modernfarm, Young Smart Farmer คืออะไร?, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.mitrphol modernfarm.com/news/2020/04/young-smart-farmer-คืออะไร>, [๑๕ เมษายน ๒๕๖๖].

นวนลน้อย ตรีรัตน์. ความมั่นคงทางอาหาร, <http://www.nidambell.net>. ๒๕๕๑, [๑๖ เมษายน ๒๕๖๖].

ปริศนา ตันติเจริญ, เรียนรู้ความพอเพียงจาก “พ่อ” ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER15/DRAWER052/GENERAL/DATA0000/00000261.PDF> [๑๕ ต.ค.๒๕๖๕]

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, **แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/01-01-02.html> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕]
- วิรัชพัชร ประเสริฐศักดิ์, **แนวคิดและค่านิยมของความมั่นคงทางอาหาร**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.polsci.tu.ac.th/fileupload/36/24.pdf> หน้าที่ ๔ - ๕ [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕].
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, **เศรษฐกิจฐานราก**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://web.codi.or.th/development_project/20201125-20029/ [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕]
- สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน), **ความมั่นคงทางอาหารที่ทุกคนควรได้รับอย่างเพียงพอ**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://www.arda.or.th/knowledge_detail.php?id=50 [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕].
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐ (ฉบับย่อ)**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct2018.pdf หน้า คำนำ, [๑๕ ต.ค. ๒๕๖๕]

๒. ภาษาอังกฤษ:

(๑) Books

Creighton, James L. **The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement**. San Francisco: Jossey Bass, 2005.

(๒) Articles

Lewicki, R. J., McAllister, D. J., & Bies, R.J. "Trust and distrust: New relationships and realities", **The Academy of Management Review**. (23 (3), 1998): 438-459.

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

เรื่อง

พัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชมูลุเกษตรกรสู่ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้
ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

Yong Smart Farm: การจัดการเกษตร การปรับตัว ของพืชมูลุเกษตรกรภายใต้ชีวิตวิถีใหม่

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลโดยเฉพาะพืชมูลุเกษตรกร พระภิกษุสงฆ์
ข้าราชการ ประชาชนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป ผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญทางด้านเกษตรวิถีพืชม
เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้งไว้ คือ ๑) เพื่อเสริมสร้างพืชมูลุเกษตรกรให้มีทักษะ
ความรู้ด้านการเกษตร เคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒) เพื่อพัฒนาพืชมูลุเกษตรกรด้านเคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชมูลุเกษตรกรสู่ความ
มั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชมูลุเกษตรกรสู่
ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ซอย.....ถนน.....
ตำบล.....อำเภอ..... จังหวัด บุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์.....
โทร. E-mail

๑.๒ ระดับการศึกษาสูงสุด.....

๑.๓ ตำแหน่งปัจจุบัน.....

สถานที่ให้สัมภาษณ์

ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่เดือน.....พ.ศ.

เริ่มเวลา.....น. ถึงเวลา.....น.

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์
(.....)

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัมภาษณ์
(.....)

...../...../.....

**ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชรูขี้เหล็กเกษตรกรสู่ความมั่นคง
ของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้**

๑. ท่านมีแนวทางในเสริมสร้างพืชรูขี้เหล็กเกษตรกรให้มีทักษะความรู้ด้านการเกษตร เคหกิจเกษตร ธุรกิจ
เกษตร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒. ท่านมีวิธีการพัฒนาพืชรูขี้เหล็กเกษตรกรด้านเคหกิจเกษตร ธุรกิจเกษตร การอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๓. ปัจจัยที่เชื่อมโยงให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชรูขี้เหล็กเกษตรกรสู่
ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

**ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการจัดการเกษตรของพืชรูขี้เหล็กเกษตรกรสู่ความ
มั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอีสานใต้**

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ภาคประกอบ











วัดตาไถ่พลวง

















